

Lunds Universitet

Institutionen för Ekonomisk Historia

”Vad gör Danmark som inte Sverige gör?”

- En komparativ studie av arbetslöshet, investeringar och arbetsmarknadsinstitutioner i Sverige och Danmark (1976-2005)

Magisteruppsats

Författare: Josef Taalbi

Handledare: Jonas Ljungberg

Examinator: Lars Pettersson

VT 2007

Abstract

The aim of this investigation is to explain present and historical differences in the Swedish and Danish unemployment rates between 1976 and 2005 with a broad framework, making use of neoclassical and post-keynesian economic theory. The influence of the rate of investment to GDP, and various institutional factors are assessed in quantitative analysis. It is suggested that the crude answer of the question asked in the title, “What is it that Denmark does that Sweden does not?”, is that Denmark invests. This investigation suggests accordingly that the main reason of the relative labour market success during the 90’s in Denmark was a rising, and rapidly recovering, rate of investment to GDP, and perhaps not primarily its flexible labour market institutions. In a similar way the main reason for the high unemployment in Sweden during the period 1990-2005 is found to be a slowly recovering rate of investment to GDP, whereas the low rates of unemployment in the period 1976-1990 were due to a stable rate of investment to GDP. The investigation finally suggests that active labour market policy might still have had a positive role to play in both countries, specifically regarding the incidence of long-term unemployment.

KEYWORDS: Sweden, Denmark, Unemployment, Investment, Labour Market Institutions, Neoclassical theory, Keynesian theory, Kaleckian theory

Innehållsförteckning

1. Introduktion	8
1.1. Bakgrund.....	8
1.2. Problem.....	9
1.3. Syfte och frågeställningar.....	9
1.4. Uppsatsens disposition och begränsningar.....	10
1.4.1. Teoriavsnittet.....	11
1.4.2. Empiri och metod.....	11
2. Teoretiska förklaringar	13
2.1. Neoklassiska sysselsättningsteorier.....	13
2.1.1. Den neoklassiska arbetsmarknadsmodellens huvuddrag.....	13
2.1.2. Neoklassiska arbetsmarknadsmodeller – varför rör sig NAIRU?.....	16
2.1.3. Har arbetsproduktiviteten någon inverkan på arbetslösheten?.....	23
2.1.4. Hypoteser.....	24
2.2. Keynesianska och postkeynesianska sysselsättningsteorier.....	26
2.2.1. Keynes' sysselsättningsteori – effektiv efterfrågan, investeringar och konsumtion.....	26
2.2.2. Kalecki, Harrod och Robinson – ackumulation och teknisk förändring.....	31
2.2.3. Hypoteser - ett enkelt ramverk.....	38
2.3. Sammanfattning och operationalisering.....	40
3. Investeringar och arbetsmarknadsinstitutioner som förklaringar till arbetslöshet (1976 – 2005)	41
3.1. Investeringar och effektiv efterfrågan.....	41
3.1.1. Det empiriska sambandet mellan arbetslöshet och investeringskvot.....	42
3.1.2. Investeringskvot, teknisk utveckling och aggregerad efterfrågan - beror skillnader i arbetslöshet på olika investeringsmönster?.....	46
3.1.3. En internationell jämförelse av sambandet mellan investeringskvot och arbetslöshet och kompletterande data.....	53
3.2. Institutionella skillnader och likheter – en historisk jämförelse.....	55
3.2.1. Arbetsmarknadsinstitutioner och arbetsmarknadspolitik (1970- 2005).....	55
3.2.2. Dansk och svensk arbetsmarknad sett ur ett internationellt perspektiv.....	64
3.3 Sammanfattning.....	78
4. Sammanfattande diskussion	80
4.1. Investeringar eller arbetsmarknadsinstitutioner – vad gör egentligen Danmark som inte Sverige gör?.....	80
5. Litteratur- och källförteckning	88
6. Appendix	93
6.1. Appendix A - Kvartalsserier för investeringskvoten registrerad och standardiserad arbetslöshet.....	93
6.2. Appendix B – Investeringskvot och standardiserad arbetslöshet i 11 OECD-länder...96	
6.2.1 Investeringskvot i 11 OECD-länder.....	96
6.2.2 Standardiserad arbetslöshet i 11 OECD-länder.....	98
6.2.3. Samband mellan investeringskvot och arbetslöshet i 11 OECD-länder.....	101

Tabellförteckning

Tabell 3.1a Koefficienter och signifikans för sambandet mellan arbetslöshet och investeringskvot i Sverige.....	43
Tabell 3.1b Koefficienter och signifikans för sambandet mellan arbetslöshet och investeringskvot i Danmark.....	44
Tabell 3.1c Skattning av linjär modell mellan arbetslöshet och investeringskvot för olika tidsperioder	44
Tabell 3.2 Resultat från regressionsanalys mellan investeringskvot och (logaritmerad) standardiserad arbetslöshet 13 OECD-länder (1983Q1-2005Q4).....	54
Tabell 3.3a Uppsägningstid för industriarbetare och tjänstemän i Danmark och Sverige beroende på anställningstid (år 2003).....	59
Tabell 3.3b Andel av arbetskraften i olika arbetsmarknadsåtgärder och utgifter på olika arbetsmarknadsåtgärder som andel av BNP i Sverige och Danmark 2002-2004	62
Tabell 3.4a Fördelning av anställningstid inom åldersgruppen 25-54 och åldergruppens andel av arbetskraften (i procent).....	68
Tabell 3.4b Fördelning av anställningstid inom åldersgruppen 15-24 och åldergruppens andel av arbetskraften (procent).....	68
Tabell 3.4c Långtidsarbetslösa (över ett år) som andel av arbetskraften (LTA1) och det totala antalet arbetslösa (LTA2) som genomsnitt i Sverige och Danmark (i procent)	74
Tabell 3.4d Långtidsarbetslösa (mellan 6 och 12 månader) som andel av arbetskraften (LTA1) och det totala antalet (LTA2) som genomsnitt i Sverige och Danmark (i procent).....	74
Tabell 3.4e Andelen arbetslösa som är arbetslösa i mindre än sex månader, Danmark och Sverige (1985-2004).....	75

Figurförteckning

Diagram 3.0 Standardiserad arbetslöshet i Sverige och Danmark, 1982Q1-2005Q4.....	42
Diagram 3.1a Sambandet mellan (ostandardiserad) arbetslöshet och investeringskvot för Sverige, 1976Q1-2005Q4.....	45
Diagram 3.1b Sambandet mellan (ostandardiserad) arbetslöshet och investeringskvot för Danmark, 1976Q1-2005Q4.....	45
Diagram 3.2a Investeringskvot i Sverige och Danmark, 1976Q1-2005Q4.....	46
Diagram 3.2b Investeringskvot och arbetslöshet i Danmark, 1976Q1-2005Q4.....	49
Diagram 3.2c Investeringskvot och arbetslöshet i Sverige, 1976Q1-2005Q4.....	49
Diagram 3.2d Real nettokapitalstock som andel av real BNP (1960-2001).....	50
Diagram 3.3a Den aggregerade efterfrågans sammansättning i Danmark, kvartalsserier (1976Q1-2005Q4).....	52
Diagram 3.3b Den aggregerade efterfrågans sammansättning i Sverige, kvartalsserier (1976Q1-2005Q4).....	52
Diagram 3.4a Facklig anslutningsgrad i Sverige och Danmark i procent (1970-2001).....	56
Diagram 3.5a Standardiserad arbetslöshet i 16 länder, i genomsnitt för perioden 1983-2005, samt 1983-1993 och 1994-2005.....	65
Diagram 3.5b Anställningsskyddets strikthet i lag i 15 OECD-länder (1990, 1998 och 2003).....	66
Diagram 3.5c Genomsnittlig anställningstid i 14 OECD-länder (1990, 2000 och 2005), rangordnade efter genomsnitt över hela perioden.....	67
Diagram 3.5d Anställningsskyddslagstiftning och arbetslöshet i 14 OECD-länder (1990, 1998 och 2003).....	70
Diagram 3.5e Arbetslöshet och genomsnittlig anställningstid i 12 OECD-länder (1995, 2000 och 2005).....	70
Diagram 3.6a Aktiva och passiva arbetsmarknadspolitiska utgifter som andel av BNP i 16 OECD-länder år 1985, rangordnade efter den totala nivån.....	72
Diagram 3.6a Aktiva och passiva arbetsmarknadspolitiska utgifter som andel av BNP i 18 OECD-länder år 2003, rangordnade efter den totala nivån.....	72
Diagram 3.6b Antalet långtidsarbetslösa som andel av arbetskraften relaterad till arbetslösheten i Sverige (1983-2004).....	75
Diagram 3.6c Långtidsarbetslöshet som andel av arbetskraften relaterad till arbetslösheten i Sverige (1983-2004).....	76
Diagram 3.6d Långtidsarbetslösa som andel av det totala antalet arbetslösa i Sverige och Danmark (1983-2004).....	76

Matematiska variabler

Variabel	Betydelse
----------	-----------

α	Kapitalets inkomstandel (i Cobb-Douglas)
ε	Sysselsättningsgrad
Π	Profit
v	Kapacitetsutnyttjandet
C	Privat konsumtion
CONC	Konsumtion ur profiter
CONW	Arbetarnas konsumtion
D	Aggregerad efterfrågan
G	Offentlig konsumtion
I	Investeringar
K	Mängden kapital
k	Investeringsmultiplikatorn
L	Antalet arbetare i produktionen, eller efterfrågan på arbetskraft (i den neoklassiska teorin)
N	Arbetsutbud, eller befolkningen
NX	Nettoexport
P	Pris
R	Kvoten mellan outputkapacitet och kapitalstocken
U	Arbetslöshet

U*	NAIRU
W	Arbetslön, eller kompensation för arbete
S	Sparande
s	Sparandebenägenheten
Y	Output, eller BNP
y	Arbetsproduktiviteten
Z	Det aggregerade utbudspriset
z	Vektor för utbudschocker

1. Introduktion

1.1. Bakgrund

Det är idag ett mer eller mindre stiliserat faktum att arbetslösheten sedan 1970-talets krisår har ökat långsiktigt i hela den industrialiserade världen.¹ Under en lång tid var Sverige ett undantag från detta mönster, med internationellt sett mycket låga arbetslöshetssiffror: under 1980-talet var arbetslösheten som mest 3,5% (1983), och detta samtidigt som grannlandet Danmark hade en tre gånger större arbetslöshet på 10,5%. Under 1990-talskrisen blev därför ökningen i arbetslöshet något mer chockartad i Sverige än i andra länder. Från att ha haft en genomsnittlig arbetslöshet i Sverige på ca 2% och sällan över 3% under hela efterkrigstiden, ökade arbetslösheten till 8,2% under 1993, och inte förrän 1997-1998 kunde arbetslösheten börja falla igen. Ser vidare man till sysselsättningsgraden har den i Sverige sedan 1993 legat mellan 70-75%, medan den under 1980-talet låg kring 80%, och medan grannlandet Danmarks sysselsättningsgrad som *lägst* varit 75%. Undersökningar har också visat att Sverige hade den näst lägsta sysselsättningstillväxten av 15 länder: för perioden 1989-2003 minskade sysselsättningen med 9%, och detta samtidigt som BNP-tillväxten för perioden var 28,4%.²

Den svenska arbetsmarknadsutvecklingen har orsakat debatt kring de svenska respektive danska arbetsmarknadsinstitutionernas (AMI) olika utformning. Medan den svenska arbetsmarknaden beskrivs som ”rigid” och präglad av strukturproblem, har den danska arbetsmarknadsmodellen, även kallad ”flexicurity-modellen”, hyllats som en av de mest framgångsrika i att bekämpa arbetslöshet.³

Detta understöds också av modern ekonomisk teori. Vanligen förklaras skillnader mellan länders arbetslöshetsnivåer med bakgrund av dess arbetsmarknadsinstitutioner (anslutningsgrad till fackföreningar, omfattningen av understöd för arbetslösa, kollektivavtalens utsträckning o.s.v.) som i sin tur avgör pris- och lönesättning, samt hur väl

¹ Eatwell, John (1996a)

² Olshov, Anders (2006), s. 86

³ Ibid.

arbetsmarknaden reagerar på ”utbuds- eller efterfrågechocker”.⁴ Samtidigt, menar andra, kan skillnader i arbetslöshetsnivåer inte enbart förklaras med institutionella faktorer. Robert Rowthorn, Andrew Glyn med flera har tvärtom föreslagit att investeringstakt, teknisk utveckling och substitutionselasticiteten mellan produktionsfaktorerna kapital och arbete har en avgörande betydelse för sysselsättningsgraden.⁵ Vidare menar exempelvis Edward Nell att USA:s långsiktiga ökning av arbetslösheten kan härledas till en långsammare tillväxt i den aggregerade efterfrågan, samt en långsammare investeringstakt.⁶ Dessa ansatser leder till hypotesen att skillnaderna mellan Sveriges och Danmarks arbetsmarknadsutveckling istället kan vara resultatet av skillnader i investeringstakt, produktionsstruktur och den aggregerade efterfrågans tillväxt och sammansättning. Frågan som uppsatsen står inför är alltså vilka faktorer den danska respektive den svenska arbetslöshetsutvecklingen kan förklaras av.

1.2. Problem

Denna undersökning kommer med den bakgrund som getts ovan, att fokusera på förklaringar till skillnader i arbetslöshet. I det ovanstående har det framgått att Danmark har lyckats relativt sett bättre i att hålla nere arbetslösheten än Sverige under 1990-talet. Detta är också det centrala problemet i denna undersökning: vad beror detta på? Kan detta härledas till Danmarks och Sveriges skilda arbetsmarknadsmodeller, eller bör man se detta med bakgrund av investeringsmönster, och produktionsstrukturen? Sekundärt blir därför problemet en fråga om hur man ser på arbetslöshetens orsaker, om denna orsakas av bristande arbetsmarknadsinstitutioner, inflationsbekämpning eller (faktorer som avgör) den effektiva efterfrågan.

1.3. Syfte och frågeställningar

Denna undersökning kommer alltså att försöka förklara *skillnader* i arbetslöshet och mellan Sverige och Danmark över tid, med en bred teoretisk ansats, det vill säga med bakgrund av faktorer såsom arbetsmarknadsinstitutionernas utformning, effektiv efterfrågan och investeringsnivå. Det huvudsakliga syftet blir därför att kartlägga både teoretiska och

⁴ Layard, Richard et al (1994), s. 77-85

⁵ Rowthorn, Robert (1999); Rowthorn, Robert (1995); Glyn, Andrew (1998)

⁶ Nell, Edward (1996)

empiriska förklaringar till skillnader på arbetsmarknaden mellan Sverige och Danmark samt förklaringar till arbetsmarknadsförhållandenas utveckling inom respektive land.

Undersökningens huvudsakliga frågeställning är:

- Hur kan skillnader i arbetslöshet mellan Sverige och Danmark förklaras över tid?

I syfte att besvara denna frågeställning delas uppsatsen in i två delar, en teoretisk och en empirisk del. Den teoretiska delen kommer först och främst att besvara frågan hur man överhuvud kan förstå arbetslösheten som en socioekonomisk företeelse. Mer konkret är frågeställningen för den teoretiska kartläggningen:

- Hur kan arbetslösheten förstås med bakgrund av olika makroekonomiska sysselsättningsteorier?

Från den teoretiska kartläggningen kommer hypoteser att härledas som syftar till att vägleda den empiriska undersökningen. Man kan dela in förklaringsvariablerna i ”arbetsmarknadsförklaringar” samt förklaringar som berör produktionsprocessen och bakomliggande mönster i den aggregerade (eller effektiva) efterfrågan. Den empiriska undersökningens syfte blir således att för det första att kartlägga skillnader i arbetsmarknadsinstitutioner (och aktiv arbetsmarknadspolitik), för att på så sätt urskilja olika förutsättningar för respektive lands arbetsmarknad. För det andra är syftet att klargöra vilka faktorer, som kan förklara förhållandena på arbetsmarknaden, främst arbetslösheten. De relevanta frågeställningarna för den empiriska delen är alltså:

- Vilka skillnader och likheter finns och har funnits mellan danska och svenska arbetsmarknadsförhållanden samt arbetsmarknadsinstitutioner?
- Vilka faktorer förklarar respektive lands arbetslöshetsnivåer över tid; vilka faktorer kan förklara relevanta skillnader mellan de två länderna?

Avslutningsvis summeras och analyseras de empiriska resultaten i avdelning 5.

1.4. Uppsatsens disposition och begränsningar

1.4.1. Teoriavsnittet

Teoriavsnittet syftar till att besvara frågeställningen om hur man med bakgrund av olika teoretiska ramverk kan förklara arbetslöshetens utveckling, och därmed hur arbetslösheten samverkar med och beror på andra ekonomiska faktorer, samt att förse föreliggande undersökning med en teoretisk grund och lämpliga hypoteser. Man kan med fördel skilja förklaringar som fokuserar på faktorer som verkar inom arbetsmarknaden (exempelvis reallöneutvecklingen), eller som direkt berör densamma (exempelvis arbetsmarknadsinstitutioner), från förklaringar som fokuserar på förhållanden inom varumarknaden (exempelvis effektiv efterfrågan och investeringar, som i Keynes). Något grovt sett är detta också skiljelinjen mellan den neoklassiska teorin å ena sidan och de keynesianska och postkeynesianska teorierna å andra sidan.

Undersökningen inleds därför med en genomgång av de neoklassiska ansatserna som är relevanta. Här diskuteras den neoklassiska teorins föreställning om jämviktsarbetslöshet som presenterats av Milton Friedman, Edmund Phelps med flera, sambandet mellan löner och sysselsättning, samt institutionella faktorer som via lönen och jämviktsarbetslösheten inverkar på den faktiska arbetslösheten. Detta kontrasteras med de sysselsättningsteorier som framlades av bland annat John M. Keynes och Michał Kalecki, med fokus på effektiv efterfrågan, investeringsmönster och teknisk utveckling.

1.4.2. Empiri och metod

Det empiriska avsnittet syftar till att besvara frågeställningarna ovan, med hjälp av de hypoteser som erhållits i teoridelen. Uppsatsen kommer att fokusera på perioden 1976-2005 för att kunna åskådliggöra såväl kortsiktiga som mer långsiktiga skillnader och mönster.

Med bakgrund av den (post-)keynesianska teorin kommer dels ”investeringskvoten”, eller bruttoinvesteringar som andel av BNP att operationaliseras. Förutom denna förklaringsvariabel kommer även institutionella faktorer att undersökas, huvudsakligen med bakgrund av den neoklassiska teorin. Då syftet är att förklara de *skillnader* i arbetslöshet som ges vid handen blir det rimligt att fokusera på de arbetsmarknadsområden där relevanta *skillnader* föreligger mellan Sverige och Danmark, däribland

anställningsskyddslagstiftningen, personalomsättningsmönster (genomsnittlig anställningstid) och arbetsmarknadspolitiska utgifter som andel av BNP. För att undersöka dessa faktorer, och dess inverkan på arbetslösheten kommer jag i huvudsak att använda mig av statistik från *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*.⁷ För att åskådliggöra institutionella skillnader mellan Danmark och Sverige kommer i avsnitt 3.2 institutionella faktorer i respektive land att kontrasteras mot (som mest) 16 andra OECD-länder: Australien, Belgien, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Kanada, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Portugal, Spanien, Storbritannien, Tyskland, USA och Österrike. På grund av begränsningar i datamaterialet och beroende på den variabel som undersöks har jag dock tvingats utelämna ett par av dessa länder, varför det i vissa framställningar endast är 12 länder som jämförs.

Två mått på arbetslöshet kommer därutöver att användas: den ”registrerade” arbetslösheten (1976-2005) samt den ”standardiserade” arbetslösheten (1983-2005), där den förra är den arbetslöshet som baserar sig på nationella definitioner och härrör från Laborsta.⁸ Det senare måttet är framställt av OECD och möjliggör jämförelser mellan ett flertal länder. Det förra måttet används i undersökningen av investeringskvoten för att möjliggöra jämförelser över längre tid.

⁷ All statistik, förutom där det anges, härrör från OECD:s statistiska databas, *OECD Statistics* (<http://stats.oecd.org/wbos/default.aspx>)

⁸ Den registrerade arbetslösheten, i kvartalsserier är beräknad som genomsnitt från månadsserier över registrerad arbetslöshet i *LABORSTA* ”Periodical Data”

2. Teoretiska förklaringar

I detta avsnitt kommer olika teoretiska förklaringar till arbetslöshet att presenteras samt lämpliga hypoteser att härledas. Denna del inleds med en ingående beskrivning av olika neoklassiska teorier och följs därefter av en ingående beskrivning av olika keynesianska teorier. Efter genomgången summeras och konkretiseras de hypoteser som härletts.

2.1. Neoklassiska sysselsättningsteorier

2.1.1. Den neoklassiska arbetsmarknadsmodellens huvuddrag

Till att börja med bör man framhålla att den neoklassiska arbetsmarknadsmodellen i egentlig mening inte är *en* modell, utan snarare flera som dock delar samma grundläggande syn på förhållandena inom arbetsmarknaden, med fokus på reallönernas inverkan på arbetslösheten. Jag kommer i det följande därför att först abstrahera från faktorer som exempelvis lönerigiditet och redogöra för de grundläggande dragen samt därefter successivt tillföra fler aspekter som ytterligare påverkar faktorerna på arbetsmarknaden.

I den enkla neoklassiska arbetsmarknadsmodellen finns i huvudsak tre faktorer som reglerar sysselsättningsgraden och därmed också arbetslösheten: arbetsutbudet, efterfrågan på arbetskraft och reallönen. Den neoklassiska teorin betraktar arbetsmarknaden som vilken marknad som helst, där utbud och efterfrågan, på varan arbetskraft förmedlas av dess pris. Därför kommer både arbetsutbudet och efterfrågan på arbetskraften förmedlas av reallönen. Vid en högre reallön, som betraktas som ”relativpriset på fritid”, kommer förlusten av att *inte* förvärvsarbeta bli högre, och arbetsutbudet i termer av arbetade timmar är därför en positiv funktion av reallönen.

Vid ”perfekt konkurrens”, vilket innebär att enskilda marknadsaktörer inte kan påverka priserna, och givet att företagen kommer att försöka maximera sina vinster kommer företagen att efterfråga olika mängder arbetskraft vid olika reallöner (också givet att reallönen i sin tur är oberoende av mängden arbetskraft som företagen efterfrågar). Vinstmaximeringskriteriet ger att företagen kommer att efterfråga den mängd arbetskraft som jämställer arbetets

marginalproduktivitet (den marginella ökning i output som ges av en marginell ökning av mängden arbetskraft) med reallönen. Betydelsen av detta är följande: om arbetets marginalproduktivitet exempelvis är större än reallönen, kommer en ökning av insatsfaktorn arbete ge ett större bidrag till produktionsvärdet än till reallönen, och det finns därmed incitament för företagen att öka arbetskraften. Incitamentet upphör när marginalproduktiviteten är lika med reallönen, då en marginell ökning av arbetskraften vid denna punkt genererar ett lika stort inkrement till produktionsvärdet som till reallönen. Om nu reallönen ökar skulle alltså marginalproduktiviteten initialt bli mindre än reallönen, vilket innebär att företagen maximerar sina vinster genom att minska arbetskraften, vilket alltså gör att efterfrågan på arbetskraft är en *negativ* funktion av reallönen.

Sammantaget leder alltså en ökning av reallönen till en *minskning* av efterfrågan parallellt med en *ökning* av arbetsutbudet. Då sysselsättningsgraden i det enkla fallet är kvoten mellan efterfrågan på arbetskraft (L) och arbetsutbudet (N), är denna också en negativ funktion av reallönen (w/p):

$$L/N = f(w/p), \quad (2.1.)$$

där $f' < 0$, vilket alltså innebär att en *ökning* av reallönen medför en *minskning* av sysselsättningsgraden. Samtidigt antar också den förenklade neoklassiska teorin att reallönen, liksom vad gäller andra marknadspriser, rör sig till följd av rörelser i utbud och efterfrågan, med villkoret att fri konkurrens råder. Om exempelvis arbetsutbudet N överstiger efterfrågan L skulle en konkurrens mellan arbetarna leda till en lägre reallön till den punkt där $N = L$ och detta incitament till arbetskonnkurrens alltså upphör. I det motsatta fallet, där efterfrågan L överstiger arbetsutbudet N skulle en konkurrens om arbetskraft bland arbetsgivarna leda till högre reallöner som motsvarar punkten $N = L$. Full sysselsättning är därför arbetsmarknadens jämviktspunkt i denna enkla modell.

Som bekant är dock full sysselsättning i bemärkelsen att det inte finns någon arbetslöshet ett historiskt undantag. Detta kan förklaras genom att introducera föreställningen om en ”naturlig arbetslöshetsnivå” som å ena sidan orsakas av friktion på arbetsmarknaden, exempelvis i form av arbetskraftens geografiska tröghet, bristande information på arbetsmarknaden, och så

vidare.⁹ Med Milton Friedman är den naturliga arbetslösheten lika med den arbetslöshet som bestäms av den rådande reallönen men också marknadsimperfectioner, och friktionen på arbetsmarknaden:

The "natural rate of unemployment," [...] is the level that would be ground out by the Walrasian system of general equilibrium equations, provided there is imbedded in them the actual structural characteristics of the labor and commodity markets, including market imperfections, stochastic variability in demands and supplies, the cost of gathering information about job vacancies and labor availabilities, the costs of mobility, and so on."¹⁰

Det är också här som inflationen och prissättningen kommer in. Edmund S. Phelps visade ungefär samtidigt som Friedman hur inflationsförväntningar spelar en nyckelroll för sambandet mellan inflation och arbetslöshet (detta ursprungliga samband kallas vanligen "Phillips-kurvan").¹¹ Om den faktiska inflationen och inflationsförväntningarna är lika, kommer inflationen att vara stabil, och motsvara den naturliga arbetslöshetsnivån. Om man föreställer sig att den naturliga arbetslösheten (jämviktsarbetslösheten) motsvarar en viss output eller BNP, så är denna BNP i jämvikt - den potentiella BNP-nivån. Enligt Phelps och Friedman, skulle politiska försök att få ner den faktiska arbetslösheten (U) under den naturliga arbetslösheten (U^*), exempelvis via penningpolitik, för det första resultera i en ökad output (över den potentiella BNP-nivån). Detta i sig skulle öka inflationen (säg, från den ursprungliga inflationsnivån i_0 till i_1) och detta i synnerhet på konsumtionsvaror, vilket skulle minska reallönerna, och för en tid låta $U < U^*$ på bekostnad av $i_1 > i_0$. Men med tiden skulle nu också den förväntade inflationen öka till i_1 . Nu skulle löntagarna kräva högre nominella löner vilket i sin tur skulle driva upp reallönen igen till den nivå som motsvarar den naturliga arbetslösheten. Både Friedman och Phelps kommer här fram till slutsatsen att det som krävs för att bibehålla en arbetslöshet som konstant ligger under den naturliga arbetslösheten är en *accelererande inflation*.¹² Den naturliga arbetslösheten, som alltså är konsistent med en "stabil inflation" har också därför kallats för NAIRU (Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment). Att NAIRU är konsistent med en stabil inflation innebär också att det inte finns något samband mellan inflation och arbetslöshet vid denna punkt, utan endast vid

⁹ se t.ex. Friedman, Milton (1968), s. 8f

¹⁰ Ibid., s. 8

¹¹ se Phelps, Edmund S. (1967) och Phelps, Edmund S. (1968), s. 682f

¹² Friedman, Milton (1968), s. 9f

avvikelser från densamma, samt framförallt att jämviktsarbetslösheten på lång sikt är oberoende av inflationsnivån.

Frågan som nu bör besvaras är vad som bestämmer denna jämviktsnivå, NAIRU, på kort och lång sikt, och vad som får den faktiska arbetslösheten att frångå densamma.

2.1.2. Neoklassiska arbetsmarknadsmodeller – varför rör sig NAIRU?

I detta avsnitt kommer inflationens och den så kallade lön-pris-spiralens roll (”wage-price spiral”) i bestämningen av den kortsiktiga jämviktsarbetslösheten att beskrivas. Detta följs av en beskrivning hur utbuds- och efterfrågechocker påverkar arbetslösheten och NAIRU, och slutligen av en diskussion av hur ”utom-ekonomiska” förhållanden, såsom institutioner, kan påverka förhållandena på arbetsmarknaden.

2.1.2.1. Varierande NAIRU - Prissättning, lönesättning, flexibilitet och arbetsproduktivitet

Vi har redan sett hur NAIRU eller jämviktsarbetslösheten i den neoklassiska teorin är den nivå där den förväntade inflationen är lika med den faktiska inflationen. Flera forskare har försökt operationalisera hur jämviktsarbetslösheten påverkas av faktorer såsom priser, löner, inflation samt institutionella faktorer.¹³ Bland dessa står Richard Layard, Stephen Nickell och Richard Jackmans standardverk *The Unemployment Crisis* att finna.¹⁴ Inom detta ramverk kopplas inflationen till de arbetsmarknadsaktörer, framförallt företag och löntagare, som bestämmer priser på varor och arbetskraft. Detta kan beskrivas med hjälp av en enkel uppsättning ekvationer som tar hänsyn till pris- och lönesättningen. Först och främst bestäms priser (P), enligt denna enkla pristeori, som ett pålägg (”mark-up”) över den förväntade lönen (W^e). Prispålägget tenderar att influeras av arbetslöshetsnivån (U): om arbetslösheten är låg är blir prispålägget större och vice versa.¹⁵ Detta kan åskådliggöras på följande sätt, i logaritmisk form:

$$P - W^e = \beta_0 - \beta_1 U, \quad (2.2a)$$

¹³ se Layard, Richard et al (1994); Bean, Charles (1994); Gordon, Robert J. (1996)

¹⁴ Layard, Richard et al (1994)

¹⁵ Ibid., s. 19; jämför Bean, Charles (1994), s. 578f

där β_0 är en variabel som inverkar på prispålägget positivt, och β_1 är ett mått på prisflexibilitet, med implikationen att låg prisflexibilitet tenderar att öka prispålägget vid en given arbetslöshetsnivå. Omvänt bestäms löner (W) som ett pålägg över de förväntade priserna (p^e), och påverkas liksom de faktiska priserna av arbetslöshetsnivån. Om arbetslösheten är låg kommer lönerna tendera att öka i förhållande till de förväntade priserna och i det motsatta fallet kommer lönerna att minska. I logaritmisk form uttrycks detta:

$$W - P^e = \gamma_0 - \gamma_1 U, \quad (2.2b)$$

där γ_0 är en exogen variabel som inverkar positivt på lönepålägget, och γ_1 är ett mått på löneflexibilitet, med betydelsen att låg (eller hög) löneflexibilitet ökar (eller minskar) lönepålägget vid en given arbetslöshetsnivå.

Vad gäller bestämningen av NAIRU, gäller, liksom tidigare, postulatet att arbetslösheten är i jämvikt när den förväntade inflationen är lika med den faktiska. Detta kan i detta ramverk översättas till att jämvikt gäller när de förväntade priserna är lika med det faktiska och när den förväntade lönen samtidigt är lika med den faktiska lönen, dvs. $p = p^e$, $W = W^e$.

Jämviktsekvationen ges om man med detta antagande adderar ekvation 2.2a med 2.2b och löser ut U :

$$\beta_0 - \beta_1 U + \gamma_0 - \gamma_1 U = 0,$$

vilket ger att

$$\beta_0 + \gamma_0 = \beta_1 U + \gamma_1 U = U(\beta_1 + \gamma_1). \quad (2.2b)$$

Jämviktsekvationen ges alltså av:

$$U^* = \frac{\beta_0 + \gamma_0}{\beta_1 + \gamma_1}, \quad (2.2c)$$

där * indikerar jämvikt. NAIRU på kortare sikt bestäms alltså i denna enkla modell av variablerna β_0 , γ_0 , β_1 och γ_1 , vilket för det första innebär, att jämviktsarbetslösheten ökar om variablerna som bestämmer pris- respektive lönepålägget (β_0 resp. γ_0) ökar. Dessa två

variabler uttrycker sammantaget faktorer som ökar reallönen: ”real wage push”-faktorer. Vidare kommer jämviktsarbetslösheten att förändras i motsatt riktning i förhållande till pris- och löneflexibiliteten (β_1 resp. γ_1). Sammantaget uttrycker summan $\beta_1 + \gamma_1$ *reallöneflexibiliteten*, som definieras som den grad som en ökning av arbetslösheten påverkar skillnaden mellan det förväntade och faktiska priset respektive lönen.¹⁶ Om alltså *reallöneflexibiliteten ökar skulle jämviktsarbetslösheten minska i motsvarande mån, och vice versa.*

Det är också här man finner den, för den föreliggande undersökningen relevanta teorin om hur löne- respektive prisflexibilitet inverkar på arbetslösheten. En hypotes som kan härledas från ekvationen 2.2c är alltså att en flexibel arbetsmarknad på flera sätt kan sänka NAIRU, dels om pris- och löneutvecklingen är låg, och dels om reallöneflexibiliteten är hög. Hur detta via institutionella förhållanden kan kopplas till den faktiska arbetsmarknadsutvecklingen i Sverige och Danmark kommer att diskuteras nedan, samt utvärderas i empiri-avsnittet.

2.1.2.2. Utbuds- och efterfrågechocker

I ovanstående har bestämningen av NAIRU diskuterats, men det är också relevant att se till hur avvikelser mellan den faktiska arbetslösheten och jämviktsläget avgörs. Vanligen ses den faktiska arbetslösheten på kort sikt som föremål för förändringar i (aggregerat) utbud och (aggregerad) efterfrågan. I det enkla fallet, (det vill säga att tidsindex och andra variabler utelämnas) kan en sådan ekvation skrivas som:¹⁷

$$\Delta P = \alpha U^* - \alpha U + \mathbf{z}, \quad (2.3a)$$

eller

$$U^* + \mathbf{z}/\alpha = \Delta P/\alpha + U \quad (2.3b)$$

¹⁶ Ibid., s. 84

¹⁷ Ball, Lawrence & Mankiw, N. Gregory (2002), s. 122; jmf Layard, Richard et al (1994), s. 23 och Gordon, Robert J. (1996), s. 9

där ΔP är prisförändringen, α en koefficient och z en vektor som uttrycker variabler som kan orsaka utbudschocker.¹⁸ U^* är som tidigare den naturliga arbetslösheten och U den faktiska arbetslösheten. Dock kan man betrakta uttrycket $(U^* + z/\alpha)$ som det samlade uttrycket för det Layard, Nickell och Jackman benämner som den *kortsiktiga* NAIRU eftersom ett skift i z förändrar sambandet mellan arbetslöshet och inflation genom utbudskurvan.¹⁹ En utbudschock (såsom oljekrisen 1973) skulle inom detta ramverk för det första öka $U^* + z$ (2.3b), men också inflationen (2.3a), vilket också förklarar förekomsten av stagflation. Den nya jämviktsarbetslösheten skulle, åtminstone under kortare sikt, bli högre då den faktiska inflationen ökat (se ekvation 2.2c).²⁰ Detta innebär också att den faktiska arbetslösheten skulle öka, och detta i förhållande till den jämviktsarbetslöshet som bestäms av långsiktiga institutionella faktorer på arbetsmarknaden.

I motsats till fallet med utbudschocker, leder efterfrågechocker inte till någon förändring i jämviktsarbetslösheten, utan tvärtom till skift i den faktiska arbetslösheten. En plötslig ökning av (den aggregerade) efterfrågan skulle för det första öka inflationen, men också öka sysselsättningen, dvs. minska arbetslösheten, och detta från jämviktsnivån. Ett sådant samband kan (återigen i logaritmisk form) beskrivas enligt:²¹

$$U = -\frac{1}{\lambda}(Y - P), \quad (2.3c)$$

där Y i detta fall är nominell BNP och λ en koefficient. Det är dessa typer av chocker som, förutom exempelvis exogena politiska åtgärder, leder till avvikelser mellan den faktiska arbetslösheten och NAIRU, då jämviktsarbetslösheten inte anses kunna påverkas av skift i efterfrågan, varken på kort eller på lång sikt.

¹⁸ I Layard, Richard et al (1994) är koefficienten α (med en annan notering) $= (\beta_1 + \gamma_1)/2$, dvs. uttrycker pris- och löneflexibilitet (se ekvation 3.2c).

¹⁹ "To some extent, the distinction between U^* and [här, z] is arbitrary: both the natural rate U^* and the supply shock [z] represent shifts in the inflation-unemployment tradeoff. But many economists view these two variables as measuring different kinds of shifts. The natural rate U^* is thought to reflect how well the labor market matches workers and jobs. It is altered, for instance, by changes in demographics or labor-market institutions and is thought to move slowly over time. By contrast, the supply shock [z] reflects disruptions in the normal inflation process, such as that caused by an oil embargo or a change in the exchange rate. The supply shock is thought to exhibit more high-frequency variation than the natural rate." Ball, Lawrence & Mankiw, N. Gregory (2002), s. 118

²⁰ Layard, Richard et al (1994), s. 24f

²¹ Ibid., s. 23

Sammantaget leder förhållandena i ekvationerna 2.2c, 2.3b och 2.3c till slutsatserna att utbudshocker, å ena sidan, kortsiktigt leder till förändringar i NAIRU och den faktiska arbetslösheten, samtidigt som efterfrågehocker leder till avvikelser från jämviktsnivån, samt slutligen att tendensen, i frånvaron av dessa typer av hocker, måste vara en konvergens mellan den faktiska arbetslösheten och jämviktsarbetslösheten.

2.1.2.3. Arbetsmarknadsinstitutioner och arbetsmarknadspolitik

Med denna bakgrund blir det slutligen relevant att diskutera hur arbetsmarknadspolitik och arbetsmarknadsinstitutionernas utformning påverkar NAIRU och den faktiska arbetslösheten. I och med att den faktiska arbetslösheten i frånvaron av utbuds- eller efterfrågehocker tenderar att konvergera mot NAIRU, eller den naturliga arbetslösheten, och i och med att denna i sin tur på längre sikt är oberoende av utbuds- eller efterfrågehocker och tvärtom beror på institutionella förhållanden på arbetsmarknaden är det relevant att här peka på några möjliga *långsiktiga* förklaringar till ökning respektive minskningar i (jämvikts-)arbetslöshet. Man kan här fokusera på två typer av förklaringsvariabler: a) institutionella faktorer som berör de arbetslösa ("outsiders") och b) institutionella faktorer som berör de som har arbete ("insiders").

Till den första kategorin hör de kritiserade ovillkorade arbetslöshetsförsäkringarna som enligt vissa forskare orsakar högre NAIRU.²² Detta har sin teoretiska grund i den neoklassiska teorins syn på arbetsutbudet. Vi såg tidigare att högre reallön leder till ett högre arbetsutbud. Om arbetslöshetsförsäkringen är hög i förhållande till reallönen tenderar detta dock att underminera denna effekt till en viss grad, eftersom förlusten av att vara arbetslös är relativt liten. Detta leder i sin tur till en högre arbetslöshet. Motsvarande förhållande kan också sägas gälla för aktiva arbetsmarknadsåtgärder (såsom exempelvis utbildning och subventionerade jobb) och den aktiva arbetsmarknadspolitiken, även om detta är mer komplicerat. Lars Calmfors med flera pekar på både positiva och negativa effekter av olika aspekter av aktiva arbetsmarknadsåtgärder.²³ Exempelvis skulle subventionerad sysselsättning (där alltså arbetsgivaren subventioneras för att anställa en arbetsökande) kunna leda till "crowding-out"-effekter om arbetsgivaren väljer att anställa personal med mindre erfarenhet eller liknande, vilket skulle sänka marginalproduktiviteten. Om vidare de aktiva

²² Ibid., s. 75-77; Nickell, Stephen (1997), s. 62f; s. 67

²³ Calmfors, Lars et al (2001)

arbetsmarknadsprogrammen höjer de deltagandes levnadsstandard skulle detta innebära minskade incitament för de arbetsökande och möjlighet till högre reallöner för ”insiders”, vilket skulle öka arbetslösheten. En positiv aspekt skulle kunna vara om arbetsmarknadsprogrammen ökade konkurrensen bland de arbetsökande, eller vid allokering via utbildning av de arbetsökande från lågproduktiva till högproduktiva sektorer.²⁴ En annan faktor som bör nämnas är de arbetsökandes geografiska flexibilitet, och vilka krav som ställs från myndighetssidan.²⁵ En högre geografisk flexibilitet skulle alltså förenkla tillsättningsprocessen och därmed sänka jämviktsarbetslösheten. En fjärde faktor, som dock är svår att mäta, är informationsflödena och hur välutvecklat informationssystemet är mellan arbetsgivare och arbetsökande.²⁶ En kortare period mellan utlysandet av arbetstillfällen och den faktiska tillsättningen skulle på samma sätt som den geografiska flexibiliteten sänka jämviktsarbetslösheten. En sista faktor som eventuellt skulle kunna ha positiv inverkan är den ökande förekomsten av bemanningsföretag (exempelvis Manpower Inc.) som underlättar den tillfälliga arbetstillättningen.²⁷

Exempel på den andra kategorin är förutom löneutvecklingen, framförallt faktorer som personalomsättningskostnader, de institutionella relationerna mellan arbetsmarknadens parter, samt arbetsmarknadslagstiftningen eller regleringen av anställningsskyddet. I den mån dessa faktorer skapar tröghet på arbetsmarknaden har dessa en negativ inverkan på sysselsättningen. Detta har sin motsvarighet i flera teoretiska förklaringsmodeller varav en är den så kallade ”Insider-Outsider”-teorin.²⁸ Enligt denna teori (vars *strikt* neoklassiska tillhörighet emellertid kan diskuteras) kan man förklara viss arbetslöshet med de redan anställdas (”insiders”) makt genom sina positioner, utbildning och institutioner samt genom personalomsättningskostnader och via lagstiftning:

”Insiders are experienced incumbent employees whose positions are protected by various job-preserving measures that make it costly for firms to fire them and hire someone else in their place. The outsiders have no such protection: they are either unemployed or work at jobs in the ‘informal sector’, which offer little, if any, job security.”²⁹

²⁴ Ibid., s. 78-82

²⁵ se exempelvis Friedman, Milton (1968)

²⁶ Calmfors, Lars et al (2001), s. 77

²⁷ Ball, Lawrence & Mankiw, N. Gregory (2002), s. 128

²⁸ se Lindbeck, Assar och Snower, Dennis (1988)

²⁹ Ibid., s. 1

Lindbeck och Snower tänker sig en situation där en ”outsider” måhända är villig att arbeta för lägre lön än vår insider, och implicit därmed skulle kunna anställa relativt sett fler. Om exempelvis kostnaderna att avskeda en ”insider” är höga dels genom lagstiftning eller förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter (exempelvis avgångsvederlag), och om man därutöver medräknar denna insiders erfarenhet och kompetens (genom utbildning) som hög, kommer incitamenten för personalomsättning vara låga.³⁰ Detta får man betrakta som en orsak till relativt sett högre arbetslöshet, då alltså de lägre löner som våra outsiders skulle kunna tänka sig tenderar att öka efterfrågan på arbetskraft (och visserligen samtidigt minska arbetsutbudet). En mer komplicerat resonemang i denna teori berör hur hög personalomsättning påverkar ”moralen” negativt och därmed arbetsinsatsen och arbetsproduktiviteten. Annorlunda uttryckt har hög personalomsättning en kostnad i form av lägre arbetsproduktivitet hos de redan anställda löntagarna. Jag går dock här inte in på de mer invecklade resonemangen (kring andra effekter av hög personalomsättning) utan nöjer mig här med att säga att det enligt Lindbeck och Snower dock finns en gräns för hur höga ”insider”-lönerna, i jämförelse med de löner som erbjuds av våra ”outsiders”, kan vara utan att detta medför en högre personalomsättning och därför en högre risk för våra insiders att bli uppsagda.³¹ Insider-lönerna tenderar alltså att begränsas, av risken för högre personalomsättning, vilket gör att resultatet blir en lägre personalomsättning. Då dock outsiders kan erbjuda samma jobb utan resultatet av en lägre arbetsmoral och dessutom med lägre löner (och återigen lägre arbetslöshet) som resultat skapas även på detta sätt en relativt sett högre arbetslöshet.

Fackföreningarnas påverkan på arbetslösheten kan avslutningsvis förstås genom dess påverkan på reallönenivån och reallöneflexibilitet, men också genom effekten som regleringen av anställningarna, exempelvis via lag, har på personalomsättningen (se ekvation 3.2c). Bland annat kommer sådana faktorer som fackföreningarnas anslutningsgrad, graden av centralisering i löneförhandlingar samt avtalens struktur och omfattning i tid att på olika sätt påverka reallönenivån och –flexibiliteten och genom dessa två variabler jämviktsarbetslösheten.³² Exempelvis skulle en lång avtalstid leda till högre reallönerigiditet, och liksom en högre anslutningsgrad kunna öka ”insiders” löneanspråk. Samtidigt skulle

³⁰ Ibid., s. 80f

³¹ Ibid., s. 81f

³² Layard, Richard et al (1994), s. 78-82

rigiditeter gällande anställningsskyddet kunna leda till lägre personalomsättning, och därmed lägre efterfrågan på arbetskraft.

2.1.3. Har arbetsproduktivitet någon inverkan på arbetslösheten?

Utöver det ovanstående har det diskuterats huruvida jämviktsarbetslösheten beror på produktivetsutvecklingen.³³ Sambandet mellan arbetsproduktiviteten och sysselsättningen i ekonomin förmedlas via reallönen. Den neoklassiska teorin antar som vi sett att faktorpriserna (lön och kapitalränta) är lika med respektive produktionsfaktors marginalproduktivitet. När alltså arbetets marginalproduktivitet ökar kommer reallönen att likaså öka. Eftersom en reallöneökning i sin tur ökar NAIRU, kan man argumentera för att en ökning av tillväxten i arbetsproduktivitet skulle leda till en ökning av arbetslösheten: det vill säga att det finns en ”tradeoff” mellan låg arbetslöshet och hög arbetsproduktivitet.³⁴ För att åskådliggöra relationen mellan efterfrågan på arbetskraft, reallönen och arbetsproduktiviteten är det nödvändigt att klargöra den underliggande produktionsfunktionen som relaterar output (Y) till insatsfaktorerna kapital (K) och arbete (L). I den vanligaste produktionsfunktionen, Cobb-Douglas, antas att faktorandelarna (kapitalets inkomstandel, α , respektive arbetets inkomstandel, $1 - \alpha$) är konstanta, samt konstant skalavkastning, enligt.³⁵

$$Y = f(K,L) = K^\alpha L^{(1-\alpha)}. \quad (2.3d)$$

I Cobb-Douglas-produktionsfunktionen kommer liksom ovan reallönen att vara lika med arbetets marginalproduktivitet (dY/dL). Emellertid har denna produktionsfunktion en intressant egenskap:

$$\frac{W}{P} = \frac{dY}{dL} = (1-\alpha) \left(\frac{K}{L}\right)^\alpha = (1-\alpha) \frac{Y}{L}, \quad (2.3e)$$

³³ se Gordon, Robert J. (1995)

³⁴ Ibid., s. 13-15

³⁵ Cobb, Charles W. & Douglas, Paul H. (1928), s. 155f

vilket innebär att reallönen å ena sidan kommer att relatera till arbetets marginalproduktivitet som ovan, men också till den genomsnittliga arbetsproduktiviteten. Detta förhållande förmedlas av arbetskraftens, konstanta, inkomstandel, det vill säga *löneandelen*.

Robert J Gordon stipulerar med anledning av ovanstående resonemang att en ökning av reallönen associerad med en ökning av den genomsnittliga arbetsproduktiviteten skulle ha ett positivt samband till arbetslösheten.³⁶

2.1.4. Hypoteser

Vi kan nu sammanfatta de hypoteser som kan härledas från de neoklassiska sysselsättningsteorierna. I den neoklassiska teorin är reallöneutvecklingen central. Arbetslösheten kommer för det första att bero på reallöneutvecklingen i meningen att en högre reallön sänker efterfrågan på arbetskraft och höjer arbetsutbudet. För det andra påverkas den faktiska arbetslösheten på längre sikt av den naturliga arbetslösheten som i sin tur beror på a) reallönenivån, b) reallöneflexibiliteten, c) arbetslöshetsförsäkringarnas omfattning, d) arbetsmarknadspolitikens utformning, e) arbetskraftens flexibilitet och slutligen f) ”insider”-gruppernas styrka, exempelvis i form av höga personalomsättningskostnader och reglerade anställningsskydd, samt slutligen fackföreningarnas anslutningsgrad och avtalens omfattning och tidsomfång.

För att kunna operationalisera denna ansats kommer här ett förenklat ramverk att presenteras. Vi utgår ifrån ekvationerna 2.2a och 2.2b för att koppla den centrala variabeln ”löner” till arbetslösheten. Det gavs att

$$P - W^e = \beta_0 - \beta_1 U, \quad (2.2a)$$

och

$$W - P^e = \gamma_0 - \gamma_1 U, \quad (2.2b)$$

³⁶ Gordon, Robert J. (1995), s. 13-16

Där p som tidigare är priset, W är lönen och U den faktiska arbetslösheten. I framställningen visades också hur jämviktsarbetslösheten endast skulle bero på reallöneflexibiliteten och variabler som ökar reallönen, enligt:

$$U^* = \frac{\beta_0 + \gamma_0}{\beta_1 + \gamma_1} \quad (2.2c)$$

Dock realiseras denna jämviktsarbetslöshet endast när den förväntade inflationen är lika med den faktiska inflationen, vilket enligt den neoklassiska ansatsen sker på lång sikt, men inte nödvändigtvis på kort sikt. På kortare sikt skulle istället den faktiska arbetslösheten kunna avvika från jämviktsarbetslösheten. Kombinerar vi ekvation 3.2a och 3.2b, under förutsättning att varken de faktiska priserna eller lönekostnaderna överensstämmer med de förväntade erhålls istället, för den *faktiska arbetslösheten* att:³⁷

$$U = \frac{\beta_0 + \gamma_0 - (P - P^e) - (W - W^e)}{\beta_1 + \gamma_1}, \quad (2.2d)$$

eller

$$U = U^* - \frac{(P - P^e) + (W - W^e)}{\beta_1 + \gamma_1}.$$

Om den faktiska arbetslösheten alltså skulle vara lägre än NAIRU skulle detta alltså vara associerat med att priserna eller lönerna ökar mer än förväntat. I denna undersökning kommer emellertid den faktiska arbetslösheten, och inte jämviktsarbetslösheten, att jämföras med institutionella faktorer varför ekvation 2.2d på samma gång uttrycker den empiriska undersökningens begränsningar. I det neoklassiska ramverket har alltså institutionerna endast en inverkan på *jämviktsarbetslösheten*, det vill säga den faktiska arbetslösheten *i frånvaro av utbudschocker och oväntad inflation*.

³⁷ Layard et al (1994), s. 20f

2.2. Keynesianska och postkeynesianska sysselsättningsteorier

I de neoklassiska sysselsättningsteorierna ligger fokus på arbetsmarknaden och dess institutioner. Samtidigt postulerar den neoklassiska teorin en jämvikt på arbetsmarknaden, eller åtminstone tendens därtill, under antaganden om profitmaximerande beteende, och fri konkurrens. John Maynard Keynes ”allmänna teori om sysselsättning, ränta och pengar” var en kritik mot teorin att arbetslösheten skulle sträva mot ett jämviktsläge.³⁸ I den keynesianska teorin bestäms tvärtom arbetsmarknadsutvecklingen av den underliggande aggregerade efterfrågan eller ”den effektiva efterfrågan” (se nedan för en definition). Denna teoretiska utgångspunkt kan därigenom att den inte framförallt fokuserar på arbetsmarknaden i sig utan även den underliggande ekonomiska utvecklingen, ge föreliggande undersökning ett lämpligt alternativ till den neoklassiska ansatsen, samt därmed alternativa hypoteser.

Här kommer vi att fokusera på de sysselsättningsteorier som formulerades av Keynes själv samt därefter de efterföljare eller samtida som tillfogat viktiga aspekter till den keynesianska ansatsen, såsom sambandet mellan inkomstfördelning och sysselsättning (Michał Kalecki), samt den sambandet på längre sikt och kopplingen mellan teknisk utveckling och sysselsättning (Roy F. Harrod och Joan Robinson). Annorlunda uttryckt innebär detta ett fokus på framförallt postkeynesianska utvecklingar av Keynes’ grundläggande sysselsättningsteori.

2.2.1. Keynes’ sysselsättningsteori – effektiv efterfrågan, investeringar och konsumtion

Keynes’ sysselsättningsteori utgår för det första, som Athanasios Asimakopulos noterar, ifrån ett kortsiktigt (”Marshallianskt”) tidsperspektiv, dvs. mellan ett par månader upp till ett år. I denna analysram kunde därför Keynes, inte bara fokusera på aktuella förhållanden inom produktionen, varu- eller arbetsmarknaden utan också förväntningarna (exempelvis den förväntade avkastningen) som enligt Keynes spelade en nyckelroll i bestämningen av de aktuella, faktiska, förhållandena.³⁹ Dock innebar detta också att Keynes antog tekniska faktorer och arbetsproduktiviteten som givna.

³⁸ Keynes, John M (1997)

³⁹ Asimakopulos, Athanasios (1991), s. 25f

För det andra antog Keynes de nominella lönerna och reallönerna som exogent givna under denna korta tidsram. Reallönerna kunde emellertid, som i den klassiska teorin (och senare den neoklassiska) kopplas till arbetsutbudet och sysselsättningen. Det som skiljde Keynes' ansats från den klassiska och neoklassiska, var dock att Keynes endast såg arbetsutbudet som en funktion av reallönen, till skillnad från sysselsättningen, som här är *oberoende* av reallönen och istället bestäms av andra faktorer (se nedan). Om det skulle existera en negativ korrelation mellan efterfrågan på arbetskraft och reallön berodde detta enligt Keynes på att dessa var resultatet av samma orsak, nämligen en avtagande marginalproduktivitet, men som Keynes noterade skulle en avsaknad av ett sådant samband inte spela någon roll för denna teori (eller till och med förstärka densamma).⁴⁰ Härav kan man också förstå Keynes föreställning om *ofrivillig arbetslöshet*:

*"Men are involuntarily unemployed if, in the event of a small rise in the price of wage-goods relatively to the money-wage, both the aggregate supply of labour willing to work for the current money-wage and the aggregate demand for it at that wage would be greater than the existing volume of employment [originalets kursivering]"*⁴¹

Som resultat av en sådan minskning av reallönen (som ju är resultatet av en ökning i priset på konsumtionsvaror i förhållande till den nominella lönen) skulle arbetsutbudet minska, och den tänkta efterfrågan på arbetskraft öka, samtidigt som den faktiska sysselsättningen skulle vara oberoende och ligga konstant. Om alltså detta skulle vara fallet, att arbetsutbudet och efterfrågan överstiger den faktiska sysselsättningen skulle det finnas *ofrivillig arbetslöshet*.

Frågan är nu vad som bestämmer sysselsättningen. Som nämnts tidigare ansåg Keynes denna vara bestämd av förhållanden inom varuproduktionen och varumarknaden. Till att börja med bestäms ekonomins output, om man antar profitmaximeringsprincipen, av skärningspunkten mellan en marginalkostnadskurva och de förväntade priserna för totalprodukten som produceras med en given mängd arbetskraft.⁴² Annorlunda uttryckt skulle utbudet bestämmas av de förväntade intäkterna. Således definierar Keynes en aggregerad utbudskurva:

⁴⁰ Ibid., s. 32-37

⁴¹ Keynes, John M (1997), s. 15

⁴² Asimakopulos, Athanasios (1991), s. 41f

”the aggregate supply price of the output of a given amount of employment is the expectation of proceeds which will just make it worth the while of the entrepreneurs to give that employment”⁴³

Detta gör också att man kan relatera det aggregerade utbudet till sysselsättningen, enligt.⁴⁴

$$Z = \varphi(L), \quad (2.5a)$$

där Z är det aggregerade utbudspriset, L sysselsättningen, φ en funktion där L är den *beroende* variabeln (och alltså inte tvärtom). Observera att dessa priser endast kommer att realiseras givet att den faktiska aggregerade efterfrågan uppnår den beräknade nivån, som motsvarar förväntningarna. Det kan noteras att Keynes ursprungligen, och i hans *General Theory of Employment, Interest and Money*, definierade den aggregerade efterfrågan som den *förväntade* aggregerade efterfrågan, då han föreställde sig en ekonomi med endast ett företag vilket emellertid är den enda situation där den förväntade *aggregerade* efterfrågan skulle kunna spela någon roll.⁴⁵

Med detta sagt kan man operationalisera den *faktiska* aggregerade efterfrågan:

$$D = f(L), \quad (2.5b)$$

där D är den aggregerade efterfrågan, f en funktion, och L som tidigare sysselsättningen, där L är den oberoende variabeln. Om nu $Z = D$ råder *jämvikt* på varumarknaden, vilket innebär att det (förväntade) aggregerade utbudspriset möts av en aggregerad efterfrågan som realiserar dessa förväntningar. Denna punkt, dvs. där den aggregerade utbudskurvan beskär den aggregerade efterfrågekurvan kallade Keynes för den *effektiva efterfrågan* (”effective demand”), som på en övrig not kan jämföras med Adam Smiths ”effectual demand” som den efterfrågan för en vara som existerar vid ett givet (produktions-)pris.⁴⁶ Dess betydelse kan

⁴³ Keynes, John M. (1997), s. 24

⁴⁴ Ibid., s. 25

⁴⁵ Asimakopulos, Athanasios (1991), s. 20-22; s. 42f

⁴⁶ Smith, Adam (1997), s. 158f, “The market price of every particular commodity is regulated by the proportion between the quantity which is actually brought to market, and the demand of those who are willing to pay the natural price of the commodity, or the whole value of the rent, labour, and profit, which must be paid in order to bring it thither. Such people may be called the effectual demanders, and their demand the effectual demand; since it may be sufficient to effectuate the bringing of the commodity to market. It is different from the absolute demand. A very poor man may be said in some sense to have a demand for a coach and six; he might like to have

också tolkas på följande sätt: om D är större än Z , skulle det finnas incitament (enligt profitmaximeringsprincipen) för en ökning av sysselsättningen till Z , dvs. tills sysselsättningsnivån motsvarar punkten $Z = D$.⁴⁷

I Keynes' kunde den aggregerade efterfrågan vidare delas upp i två beståndsdelar: konsumtion och investeringar, vilket sammanfattningsvis gör att sysselsättningen i ekonomin bestäms av den aggregerade utbudskurvan, konsumtionen (och "den marginella konsumtionsbenägenheten") och investeringarna (eller "investeringsmultiplikatorn"). Både konsumtionen och investeringarna betraktades som exogent givna, och kommer mer ingående att beskrivas nedan.

Investeringarna skulle enligt Keynes bestämmas av "kapitalets marginaleffekt" och räntenivån. Kapitalets marginaleffekt kan definieras som förväntningarna på framtida avkastning i förhållande till kapitalets utbudspris. Så länge kapitalets marginaleffekt är högre än räntan kommer det finnas incitament till att öka investeringsnivån. Detta sker tills det att kapitalets marginaleffekt motsvarar räntenivån (antingen då de förväntade framtida avkastningarna sjunker när investeringarna ökar, eller för att ökad efterfrågan på kapitalvaror ökar priset på dessa). I sin tur kommer räntan att bestämmas av "likviditetspreferensen" (efterfrågan på pengar) och kvantiteten pengar i ekonomin.⁴⁸

En ökning av investeringarna när kapitalets marginaleffekt är högre än räntan, skulle i sin tur att öka konsumtionen. Keynes' centrala antagande är att om en ökning av investeringarna ökar inkomsten, kommer konsumtionen att öka liksom inkomsten, men proportionellt *mindre* än inkomsten. Detta förhållande ges av den marginella konsumtionsbenägenheten ("marginal propensity to consume"; $MPC < 1$), och uttrycker hur mycket konsumtionen ökar i förhållande till inkomsten. I sin tur skulle MPC avgöra hur mycket ökningen i investeringar påverkar inkomsterna. Sambandet mellan ökning i investeringar (I), konsumtion (C) och inkomsten/output (Y) ges av följande förhållanden:⁴⁹

it; but his demand is not an effectual demand, as the commodity can never be brought to market in order to satisfy it."

⁴⁷ Keynes, John M. (1997), s. 25

⁴⁸ Keynes, John M (1997), s. 135-137; s.199-204; s.248f

⁴⁹ Ibid., s.114-119

$$\Delta Y = \Delta I + \Delta C, \quad (2.5a)$$

dvs., att ökningen i inkomster är lika med inkrementet i investeringar och konsumtion. Vidare definieras den marginella konsumtionsbenägenheten som ovan:

$$\frac{\Delta C}{\Delta Y} = \text{MPC} \quad (2.5c)$$

Ökningen av inkomsten kan samtidigt ses som ett resultat av ökningen i investeringarna, och skulle enligt Keynes ha ett bestämt förhållande:

$$\Delta Y = k \Delta I, \text{ eller } k = \frac{\Delta I}{\Delta Y}, \quad (2.5d)$$

där k är det som Keynes kallade för investeringsmultiplikatorn ("investment multiplier"). Investeringsmultiplikatorn är alltså den variabel som bestämmer hur investeringarna kommer att påverka aggregerade inkomster, men kommer i sig att avgöras av MPC. MPC = **Error!**, eller

$$k = \frac{1}{1 - \text{MPC}} \quad (2.5e)$$

Detta betyder att om MPC är låg, om en ökning av inkomsten motsvarar en liten ökning av konsumtionen i jämförelse (t.ex. 0,20 = 20%) kommer k att vara lågt (1,25), dvs. en ökning i investeringarna kommer inte att påverka inkomstnivån särskilt mycket. Om tvärtom MPC är hög, dvs. om en ökning av inkomsten motsvarar en stor ökning av konsumtionen i jämförelse (t.ex. 0,80 = 80%) kommer k att vara högt (5,00), dvs. en ökning i investeringarna kommer att ge stora förändringar i inkomstnivån.

Det som emellertid gör Keynes' teori intressant för föreliggande undersökning är i huvudsak att Keynes kopplar investeringarna till sysselsättningen (L). Detta görs (även om Keynes själv medger vissa omständigheter som kan försvåra ett sådant förhållande) som en "första

approximation” genom att anta att förhållandet mellan ökningen i inkomster (som motsvaras av investeringsmultiplikatorn) mellan två perioder kommer att motsvaras av en lika stor ökning av efterfrågan på arbetskraft (mellan period 1 och 2):

$$\Delta L_2 = k \Delta L_1 \quad (2.5f)$$

Keynes, i motsats till den neoklassiska teorin, menade aldrig att sysselsättningsgraden skulle öka på grund av lägre reallöner eller nominella löner. Tvärtom höll han fast vid att sysselsättningen var bunden till den effektiva efterfrågan:

”the volume of employment is uniquely correlated with the volume of effective demand [...] being the sum of the [...] consumption and the [...] investment”⁵⁰

och vidare,

”the reduction in money-wage will have no lasting tendency to increase employment except by virtue of its repercussions either on the propensity to consume for the community as a whole, or on the schedule of marginal efficiencies of capital, or on the rate of interest.”⁵¹

Denna syn leder alltså till slutsatsen att flexibla löner *inte* har någon varaktig inverkan på sysselsättningen, annat än *via* dess effekter på de faktorer som ovan anförts.

2.2.2. Kalecki, Harrod och Robinson – ackumulation och teknisk förändring

Vi har hittills sett hur sysselsättningsnivån i den keynesianska teorin beror på den effektiva efterfrågan, eller den aggregerade utbudskurvan, investeringarna och konsumtionen. Dock avsåg Keynes med denna teori för det första en kortare tidsperiod, för det andra antogs en given teknologisk nivå och given arbetsproduktivitet och för det tredje, har det påpekats, tog denna teori inte hänsyn till faktorer såsom exempelvis inkomstfördelning. Michał Kaleckis, Roy F. Harrods och Joan Robinsons verk kan på så sätt ses som raffineringar av den grundläggande satsen att den effektiva efterfrågan bestämmer sysselsättningen, och jag

⁵⁰ Ibid., s. 260

⁵¹ Ibid., s. 261

kommer därför att beskriva dessa bidrag till sysselsättningsteorin, i den utsträckning som detta är relevant för föreliggande undersökning.

2.2.2a Kalecki – inkomstfördelningen och de privata investeringarnas inverkan på sysselsättningen

Michał Kaleckis bidrag till sysselsättningsteorin står framförallt att finna i dennes behandling av sambandet mellan profiter, inkomstfördelning och investeringar. Kalecki ansåg till att börja med, liksom Keynes, att investeringarna och konsumtionen är centrala för sysselsättningens utveckling. Dock kopplade Kalecki på ett mer explicit sätt än Keynes investeringarna till profitnivån, och profitnivån i sin tur till inkomstfördelningen. Kalecki tänkte sig för det första de nuvarande investeringarna (I) och den nuvarande konsumtionen ur profiterna (CONC, till skillnad från arbetarnas konsumtion CONW) som bestämda av beslut i det förflutna. I sin tur skulle investeringarna tillsammans med konsumtionen bestämma den nuvarande profitnivån (II).⁵² Enkelt kan relationen mellan profiter och den aggregerade efterfrågans beståndsdelar härledas från BNP-identiteten, uttryckt i reala termer:

$$Y = I + \text{CONW} + \text{CONC} + G + \text{NX} = W + \text{II}, \quad (2.6a)$$

där Y är bruttonationalprodukten, I investeringarna, CONW konsumtionen ur löner, CONC konsumtionen ur profiter, G offentlig konsumtion, NX nettoexporten, W löner och II profiter (brutto, innan skatter).

Kalecki antar vidare att $W = \text{CONW}$, vilket är detsamma som att förutsätta att sparandet ur löner är försumbart eller obefintligt, och uttrycket för nettoprofiten, profiten minus skatter ($\text{II} - t$) blir:

$$\text{II} - t = Y - W = I + \text{CONC} + G - t + \text{NX} \quad (2.6b)$$

För att förenkla analysen antog också Kalecki att nettoexporten var försumbar (eller lika med 0) samt budgetbalans ($G - t$) vilket ger att det är investeringarna och konsumtionen som bestämmer profitnivån. Konsumtionen ansåg Kalecki vara relativt stabil och därför i ett linjärt

⁵² Kalecki, Michał (1965), s. 48-50

förhållande till profitnivån. Detta ger oss slutligen (den i förhållande till Kalecki något förenklade) ekvationen nedan, där q och A är konstanta variabler och där q kan ses som konsumtionsbenägenheten:⁵³

$$\Pi - t = I + \text{CONC} = I + q(\Pi - t) + A,$$

vilket blir

$$\Pi - t = \frac{I+A}{1-q}, \quad (2.7c)$$

och alltså uttrycker profiten som en funktion av investeringar och sparandebenägenheten ($1 - q$). Dock skulle i sin tur den nuvarande profitnivån, eller rättare sagt profitabiliteten (profiten som andel av det investerade kapitalet) tillsammans med räntenivån påverka nuvarande investeringsbeslut, och den *framtida* investeringstakten (investeringar som andel av kapitalstocken).⁵⁴

Med detta dubbelsidiga förhållande i minnet, där profiten bestäms av investeringar och konsumtion, som i sin tur bestämmer investerings- och konsumtionsbeslut, kan man gå över till att beskriva inkomstfördelningens roll. Kortfattat, och något förenklat, tänkte sig Kalecki profitandelen av inkomsten (Π/Y) som delvis beroende av enhetsarbetskostnaden (de totala arbetskostnaderna i förhållande till total output) och prispålägget (mark-up) över dessa enhetsarbetskostnader, och delvis företagets utgifter, återigen i form av konsumtion och investeringar. Prispålägget i sin tur skulle öka vid ofullständig marknadskonkurrens, vilket skulle möjliggöra större prispålägg. Den faktor som bestämmer detta prispålägg kallade Kalecki för monopolgraden ("degree of monopoly").⁵⁵ Monopolgraden möjliggjorde för Kalecki att analysera en ekonomi som inte präglas av fri konkurrens, och där priser och löner därför kunde manipuleras av monopolkapitalister beroende på konkurrenssituationen. Ökar alltså monopolgraden, och därmed prispålägget (priset i förhållande till enhetsarbetskostnaderna), eller antingen I eller CONC skulle detta leda till en *ökning* av profitandelen.

⁵³ Dock menade Kalecki att en positiv nettoexport, liksom en positiv budgetbalans ledde till ökning av profiten, över den nivå som bestäms av investeringarna; Ibid., s. 50-52

⁵⁴ Ibid., s. 96-99; Kalecki, Michał (1990), s. 73-75

⁵⁵ Asimakopulos, Athanasios (1988), s. 32-37; Kalecki, Michał (1965), s.

Här inträder slutligen sambandet mellan inkomstfördelning, investeringar och sysselsättningen. Kalecki föreställde sig, liksom Keynes, att en viss sysselsättningsnivå motsvarar en viss nivå i den effektiva efterfrågan (som liksom tidigare bestäms av den aggregerade utbudskurvan, samt investeringarna och konsumtionen) eller grovt sett ekonomins output (Y). Formellt skulle förhållandet mellan sysselsättningsnivån och output samt mellan output och lönekostnader och profit (i löpande priser) uttryckas, återigen förenklat:⁵⁶

$$Y = yPL = W + \Pi$$

eller

$$L = Y/yP = (W + \Pi)/yP \quad (2.7d)$$

där P är priset på output (som i sig bestäms av enhetsarbetskostnaderna och prispålägget och därmed graden av monopol), y arbetsproduktiviteten och där de totala lönekostnaderna W betraktas som exogent givna och proportionella mot sysselsättningen.⁵⁷ Om alltså profitnivån skulle öka på grund av en ökning av investeringarna eller konsumtionen skulle output öka och därför också sysselsättningen (enligt ovan). Samtidigt skulle en ökning av monopolgraden via prispålägget öka profitandelen av inkomsten, men *minska* sysselsättningen.⁵⁸ Detta har sin logiska grund bland annat i att en ökning av prispålägget ökar priset i förhållande till lönerna, vilket innebär minskade reallöner: "As a result, the 'real' demand for wage goods falls off, and so do output and employment in the wage goods industry".⁵⁹ En nominell ökning av enhetsarbetskostnaderna, exempelvis till följd av en starkare förhandlingsposition för fackföreningarna, skulle enligt Kalecki, omvänt minska monopolgraden och *öka* sysselsättningen. Annorlunda uttryckt har vi alltså, allt annat lika, en hypotes om ett *positivt*

⁵⁶ Asimakopulos, Athanasios (1988), s. 33

⁵⁷ Viktigt att understryka är att ovanstående ekvation är just en förenkling som kan ge sken av att det är outputpriset, och inte prispålägget, dvs. skillnaden mellan outputpriset och enhetsarbetskostnaderna, som avgör profitandel och sysselsättning, medan det är precis tvärtom. Om exempelvis outputpriset ökar, men samtidigt och endast i samma utsträckning som enhetsarbetskostnaderna kan det rimligtvis inte ske någon ökning av profitandelen.

⁵⁸ Ibid., s. 35f

⁵⁹ Kalecki, Michał (1990), s. 279

samband mellan löner och sysselsättning.⁶⁰ Sambandet mellan enhetsarbetskostnader och sysselsättning, skulle enligt Kalecki dock inte vara mekaniskt, bland annat då en lönesänkning under vissa förhållanden också skulle kunna få en negativ effekt på investeringarna genom en omfördelning mellan företagsägare, ”capitalists” och rentiärer eller direktörer, ”managers”, vilket tenderar att minska sparandebenägenheten.⁶¹

Fördelen med Kaleckis sysselsättningsteori är att denna alltså kombinerar den keynesianska ansatsen där den effektiva efterfrågan avgör sysselsättningen, med en pris- och löneteori som tillåter imperfekt marknadskonkurrens, vilket ger oss en alternativ hypotes där institutionella faktorer som ökar reallönen och minskar ”monopolgraden” inte nödvändigtvis inverkar negativt på sysselsättningen.

2.2.2b Robinson och Harrod – teknisk förändring och ”warranted growth”

I stora drag liknar de underliggande sysselsättningsteorier som står att finna i Joan Robinson respektive Roy Harrods verk de som presenterats ovan. Jag ska därför i korthet belysa de aspekter som saknas i de ovanstående ramverken.

De huvudsakliga bidrag som står att finna i såväl Robinsons som Harrods teorier, som har vissa gemensamma beröringspunkter, kan inledningsvis förstås med bakgrund av det sätt som Harrod kopplade investeringarna till kapacitetsutnyttjandet. Vi har sett ovan att Keynes ansåg investeringarna på kort sikt vara oberoende av nuvarande förhållanden (men å andra sidan beroende av kapitalets marginaleffekt, se ovan). Istället menade Harrod att investeringarnas syfte inte endast var att öka output utan även att expandera produktionskapaciteten, vilket skulle göra investeringarna beroende av efterfrågan samt en utvärdering av det befintliga kapacitetsutnyttjandet:

”the entrepreneur replaces at a steady rate if he finds his equipment used to convenient capacity, but reduces his replacement order by the full amount of any redundant capacity or increases it if and to the extent that he finds that at the existing rate of working it would be convenient to have more.”⁶²

⁶⁰ Ibid., s. 359f

⁶¹ Ibid., s. 281f

⁶² Harrod, Roy F (1951), s. 274

Dessa överväganden ledde Harrod till att formulera villkoren för en ”balanserad tillväxt”, eller i hans egna ord ”the warranted rate of growth”, där efterfrågan växer i en takt som är kompatibel med den avsedda kapacitetsnivån. Enkelt uttryckt, om R är kvoten mellan output till fullt kapacitetsutnyttjande (Y_c) och kapitalstocken (K), om s är sparandebenägenheten, $s = S/Y$, och om v är kapacitetsutnyttjandet (Y/Y_c) kan man formulera detta villkor som:⁶³

$$\frac{Y}{Y_c} = \frac{Y/K}{Y_c/K} = \frac{I/K}{(S/Y)(Y_c/K)} = v = \frac{g_k}{sR}, \quad (2.8a)$$

där det antas att $S = I$, det vill säga att (netto-)sparandet är lika med (netto-)investeringarna och där g_k är investeringstakten (I/K). Detta uttryck säger oss att endast när investeringstakten är lika med sR , och kapacitetsutnyttjandet $=1$, kommer efterfrågan som resulterar av investeringarna (genom den keynesianska multiplikatoreffekten) att motsvara outputkapaciteten. Betingelserna för denna balanserade tillväxt är dock på en och samma gång en konstant sparandebenägenhet, en oförändrad profitandel och en konstant kvot mellan output och kapital.⁶⁴ En teknologisk utveckling som lämnar dessa faktorer oberörda kallade Harrod ”neutral teknologisk utveckling”, som definierades:

”As I have chosen to approach the dynamic problem by asking what rate of increase of capital would be consistent with certain rates of increase in other parts of the system, it has seemed simplest to define a neutral stream of inventions as one which shall require a rate of increase of capital equal to the rate of increase of income engendered by it. If the stream of inventions requires capital to increase at a greater rate, then it is labour-saving or capital-requiring; and conversely.”⁶⁵

Detta begrepp lät också Harrod analysera konsekvenserna av en balanserad tillväxt i förhållande till ”den naturliga tillväxten”, som kan sägas bestämmas av befolkningstillväxten och den tekniska utvecklingen.⁶⁶ Utan att gå in på detalj i detta teoretiska ramverk kan vi något förenklat säga följande: om den balanserade tillväxten skulle vara högre än den

⁶³ Denna formulering har föreslagits av Anwar Shaikh, och skiljer sig något från Harrods ursprungliga formulering även om principen är densamma. Jämför Shaikh, Anwar (2003), Asimakopulos, Athanasios (1991), s. 145-151 och Harrod, Roy F (1973), s. 16-27

⁶⁴ Asimakopulos, Athanasios (1991), s. 140f, Robinson (1956), s. 97-99

⁶⁵ Harrod, Roy F (1973), s. 54

⁶⁶ Ibid., s. 27f

naturliga tillväxten, följer i Harrods teori att sysselsättningen skulle öka, om å andra sidan den balanserade tillväxten skulle vara lägre än den naturliga skulle sysselsättningen minska.⁶⁷

I Robinsons teoretiska ramverk var investeringarnas syfte att maximera vinsten, och hon kopplade dessa till profitkvoten och därmed till inkomstfördelningen. Analogt med Harrod postulerade hon en långsiktig jämviktsnivå, den önskade tillväxttakten ("the desired rate of growth"), där en viss ackumulationstakt skulle generera en önskad profitkvot och på samma sätt skulle denna ackumulationstakt generera en efterfrågan som i sin tur motiverar denna ackumulationstakt.⁶⁸ Beroende på hur denna jämviktsnivå relaterade till den "möjliga tillväxttakten" ("possible rate of growth"), som i sin tur är analog med Harrods naturliga tillväxttakt, skulle också sysselsättningen påverkas. Robinson kallade en, enligt henne emellertid mycket osannolik, situation där den önskade och möjliga tillväxttakten följdes åt för "the Golden Age" med full sysselsättning som följd: återigen med en neutral teknisk tillväxt som betingelse. Om tvärtom den tekniska tillväxten vore kapitalintensiv skulle detta innebära att sysselsättningen sjunker såvida inte ackumulationstakten ökar. Mer konkret delade Robinson in ekonomin i två sektorer, en konsumtionsvaru- och en kapitalvaruproducerande sektor. Om arbetsproduktiviteten ("output per man") skulle öka mer i den förstnämnda än den senare skulle kapitalintensiv (capital-using) teknisk tillväxt råda, med följden att sysselsättningen skulle minska i konsumtionsvaruindustrin.⁶⁹ För en mycket enkel illustration av de ovanstående resonemangen kan följande (Harrodianska) ekvation föreslås:

$$d\varepsilon = g_k - G_n, \quad (2.8b)$$

där $d\varepsilon$ är tillväxten i sysselsättningsgraden, G_n är den naturliga tillväxttakten (som specificeras först i nedanstående avdelning) och g_k antas vara lika med den balanserade tillväxttakten, det vill säga $g_k = sR$. Det följer alltså, som ovan, att om ackumulationstakten är större än den naturliga tillväxten, som bestäms av befolkningstillväxten och den teknologiska utvecklingen, ökar sysselsättningen, och vice versa. Vi kan också med bakgrund av ovanstående postulera att en kapitalintensiv teknologisk utveckling, till skillnad från en neutral teknologisk tillväxt skulle inverka negativt på sysselsättningsgraden.

⁶⁷ Ibid., s. 104 - 120

⁶⁸ Robinson, Joan (1956), s. 85 - 100

⁶⁹ Asimakopulos, Athanasios (1988), s. 200

2.2.3. Hypoteser - ett enkelt ramverk

I det följande kommer ett enkelt ramverk presenteras som kopplar sysselsättningen till investeringar och teknisk utveckling, i syfte att operationalisera den keynesianska och kaleckianska teorin. Vi föreställer oss en ekonomi där produktionstiden är densamma för alla företag, och där de producerade varorna köps utan dröjsmål. Med tidsindex t kan vi ställa upp sambandet mellan sysselsättning (L), kapital (K), output (Y), profiter (Π) och investeringar (I) på följande sätt:

$$L_t = L_{t-1} + \Delta L_{t-1} = \alpha_t (K_{t-1} + \Delta K_{t-1}) = \alpha_t K_t \quad (1)$$

$$Y_t = \beta_t L_t \quad (2)$$

$$\Pi_t = \gamma_t Y_t \quad (3)$$

$$I_t = \delta_t \Pi_t = \Delta K_t, \quad (4)$$

där vi alltså tolkar α_t som arbete-kapitalkvoten, β_t som arbetsproduktiviteten, γ_t som profitandelen av inkomsten och δ_t som sparandebenenheten ur profitterna. Investeringarna ses som densamma som inkrementet i kapitalstocken. Det är från dessa förhållanden möjligt att koppla sysselsättningen till investeringarna:

$$L_{t+1} = \alpha_{t+1} (K_t + I_t) \quad (5a)$$

$$L_{t+1} - L_t = \alpha_{t+1} (K_t + I_t) - \alpha_t K_t,$$

vilket ger

$$\Delta L = d\alpha \alpha_t (I_t).$$

Vi får av detta differentialekvationen

$$\frac{\Delta L}{L_t} = dL = d\alpha \left(1 + \frac{I_t}{K_t} \right),$$

som alltså kopplar sysselsättningstillväxten till tillväxten i den tekniska faktorn α (arbete-kapitalkvoten, eller inversen av kvoten mellan kapital och arbete K/L) och till investeringarnas andel av kapitalstocken, eller investeringstakten (g_k). Vi kan nu omformulera 5b till att uttrycka sysselsättningsgraden, genom identiteten $\varepsilon = L/N$, samt arbetslösheten, genom (det något förenklade) förhållandet $U = 1 - \varepsilon$:

$$dL/dN = d\varepsilon = \frac{d\alpha}{dN} (1 + g_k) \quad (5c)$$

och

$$dU = 1 - \frac{d\alpha}{dN} (1 + g_k), \quad (5d)$$

eller, vilket är detsamma

$$dU = 1 - \frac{(1 + g_k)}{d(K/L)} \frac{1}{dN} \quad (5e)$$

där nämnaren i det högra ledet är ett uttryck för det som Harrod respektive Robinson kallade för den ”naturliga tillväxttakten” respektive den ”möjliga tillväxttakten”.

2.3. Sammanfattning och operationalisering

I inledningen beskrevs hur två huvudsakliga typer av förklaringar kunde förklara arbetslösheten över tid och mellan länder. Det rör sig om förklaringar som låter arbetslösheten bero på arbetsmarknadsinstitutioner och löner å ena sidan, och förklaringar som låter arbetslösheten bero på underliggande förhållanden i produktionsstrukturen eller den effektiva efterfrågan. Från den neoklassiska teorin erhöles den första hypotesen (H1) att arbetsmarknadsinstitutioner, via reallönen samt utbudet och efterfrågan på arbetskraft skulle ha en avgörande inverkan på arbetslösheten, på längre sikt, eller rättare sagt på jämviktsarbetslösheten. Detta sammanfattades i ekvation 2.2d, där den faktiska arbetslösheten beror på NAIRU och oväntad inflation (tillfogas kan också en vektor som uttrycker utbudschocker), enligt:

$$U = U^* - \frac{(P - P^e) + (W - W^e)}{\beta_1 + \gamma_1}. \quad (\text{H1})$$

Från de keynesianska och kaleckianska teorierna erhöles ett uttryck för tillväxten i arbetslöshet, vilket formulerar hypotesen (H2) att arbetslösheten beror på ackumulationstakten, tillväxten i kvoten kapital-arbete, samt befolkningstillväxten, enligt:

$$dU = 1 - \frac{(1 + g_k)}{d(K/L)} \frac{1}{dN}. \quad (\text{H2})$$

För att operationalisera denna teori kommer fokus att ligga på investeringskvoten, som förhåller sig till ackumulationstakten enligt

$$g_k = \frac{I}{Y} \frac{Y}{K},$$

där investeringskvoten definieras som de reala bruttoinvesteringarna (I) som andel av real BNP (Y) och betraktas som en approximation till ackumulationstakten. Detta innebär att uppsatsen abstraherar ifrån befolkningstillväxten (eller mer korrekt tillväxten i arbetskraft), men också teknisk utveckling uttryckt som tillväxtvariabler.

3. Investeringar och arbetsmarknadsinstitutioner som förklaringar till arbetslöshet (1976 – 2005)

I teoriavsnittet härleddes två huvudsakliga hypoteser. Enligt den neoklassiska teorin skulle jämviktsarbetslösheten dels bestämmas av faktorer som ökar reallönen ("real wage push") och faktorer som påverkar reallöneflexibiliteten, dels institutionella faktorer såsom fackföreningarnas anslutningsgrad, personalomsättningskostnader, och arbetsmarknadspolitikens utformning. Enligt den keynesianska teorin skulle arbetslösheten huvudsakligen bero på en för låg effektiv efterfrågan, som i sin tur beror på den aggregerade utbudskurvan, investeringarna och konsumtionen. I Kaleckis sysselsättningsteori skulle vidare sysselsättningen också påverkas positivt av reallöneökningar, och därmed av institutioner som ökar reallönerna och minskar "monopolgraden". Av de faktorer som kan tjäna som förklaringar till arbetslöshetens (U) utveckling undersöks inledningsvis investeringarna, mätta som andel av BNP (I/Y). Detta testas med enkel regressionsanalys, där vi skattar förklaringsgraden hos förklaringsvariabeln.

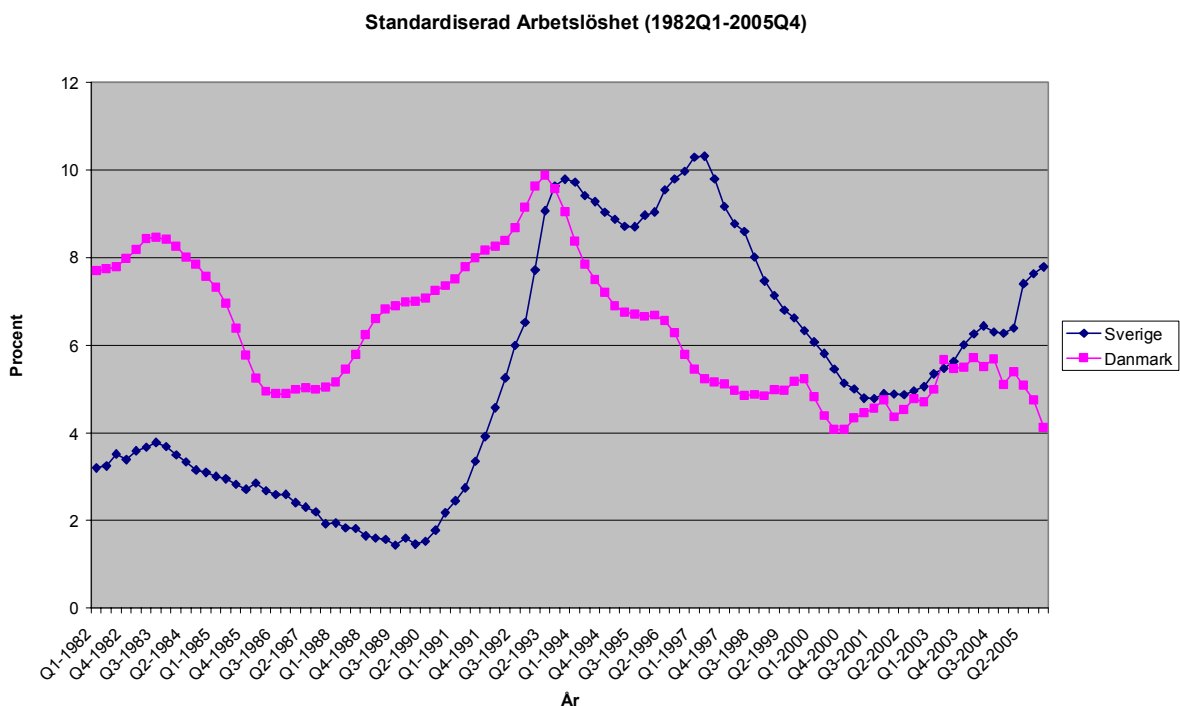
Utifrån den teoretiska beskrivningen och de hypoteser som härletts kommer jag nu alltså att presentera de empiriska data som är relevanta för att besvara de två frågeställningarna om a) vilka de skillnader och likheter som finns mellan danska och svenska arbetsmarknadsförhållanden samt arbetsmarknadsinstitutioner, samt b) vilka faktorer som förklarar respektive lands sysselsättningsnivåer, och de skillnader som föreligger dem emellan. Denna avdelning inleds därför med en beskrivning av det empiriska förhållandet för perioden 1976-2005 mellan arbetslöshet och investeringskvot enligt den operationalisering av den keynesianska/kaleckianska teorin som gjorts i föregående avsnitt. Dessa data kontrasteras sedan mot den faktiska arbetsmarknadsutvecklingen och de institutionella förhållandena i avdelning 3.2., med det fokus på variabler som beskrevs i empirin, varefter resultaten avslutningsvis summeras.

3.1. Investeringar och effektiv efterfrågan

Den tidsperiod som är relevant i denna undersökning är mellan 1976 och 2005. Denna period utmärker sig internationellt sett av stigande arbetslöshetssiffror i jämförelse med perioden efter andra världskriget och fram till början av 1970-talet. Detta gällde i hög grad för

Danmark, vars arbetslöshetssiffror redan under början av 1980-talet nådde 8%, men inte i lika hög utsträckning för Sverige: där låg arbetslösheten kring 3% fram till och med 1990-talskrisen, varefter arbetslösheten ökade till 10% som mest (se diagram 4.0). Det är med bakgrund av detta intressant att dela in tidsperioden i kortare tidsperioder, närmare bestämt i tre nioårsperioder (1976-1985, 1986-1995 och 1996-2005) samt två medelfristiga perioder (1976-1989 och 1990-2005) för att upptäcka skillnader i sambandet mellan arbetslöshet och investeringskvot över tid.

Diagram 3.0 Standardiserad arbetslöshet i Sverige och Danmark, 1982Q1-2005Q4

Källa: Organization for Economic Co-operation and Development "Labour Force Survey" (<http://stats.oecd.org>)

3.1.1. Det empiriska sambandet mellan arbetslöshet och investeringskvot

Sett för hela perioden är sambandet mellan arbetslöshet och investeringskvoten statistiskt signifikant för både Sverige och Danmark. I en enkel linjär regressionsmodell förklarar investeringskvoten ensamt 56,2% av variationen i (den icke-standariserade) arbetslösheten i Sverige, och 65,4% för Danmark, och med statistiskt signifikanta regressionskonstanter och koefficienter på en signifikansnivå på 0,025 (se tabell 3.1a och 3.1b). Sambandet är också *negativt*, vilket alltså innebär att en ökning av investeringskvoten tenderar att minska

arbetslösheten – i linje med den keynesianska ansatsen. Detta åskådliggörs i diagram 3.1a och 3.1b. Regressionsmodellen möjliggör en förståelse av hur en förändring i investeringskvoten, allt annat lika (dvs. med konstant förhållande mellan kapitalstock och arbetskraft och en konstant output-kapitalkvot) direkt influerar arbetslösheten. För Sverige och Danmark är de linjära ekvationerna:

$$\ln U = 6,840 - 32,394 I/Y, \quad (3.1a)$$

respektive

$$\ln U = 3,981 - 10,510 I/Y, \quad (3.1b)$$

vilket innebär att en investeringskvot om exempelvis 20% under perioden 1976-2005 i genomsnitt renderade en arbetslöshetsnivå på 1,44% för den svenska ekonomin respektive 6,54% för den danska ekonomin. I och med att arbetslösheten uttrycks i logaritmisk form innebär detta också att en absolut förändring i investeringskvoten (i procentenheter) relaterar till en procentuell förändring i arbetslösheten.

Tabell 3.1a Koefficienter och signifikans för sambandet mellan arbetslöshet och investeringskvot i Sverige

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	6,840	,457		14,977	,000
	i	-32,394	2,634	-,749	-12,298	,000

a. Dependent Variable: lnU

Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>), Laborsta "Periodical Data" (<http://labosta.ilo.org>)

Tabell 3.1b Koefficienter och signifikans för sambandet mellan arbetslöshet och investeringskvot i Danmark

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	3,981	,131		30,459	,000
i	-10,510	,706	-,808	-14,882	,000

a. Dependent Variable: lnU

Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>), Laborsta "Periodical Data" (<http://labosta.ilo.org>)

För de kortare tidsperioderna är sambandet generellt högt (se tabell 4.1c). På medelfristig sikt, det vill säga perioderna 1976-1989 och 1990-2005 är samtliga F-test signifikanta och den danska investeringskvoten förklarar 61% respektive 82% av variationen i arbetslöshet. För Sverige är motsvarande värden 58% respektive 74%. Detsamma gäller också för nioårsperioderna, med ett undantag: i Sverige är sambandet *inte* signifikant för perioden 1996-2005.

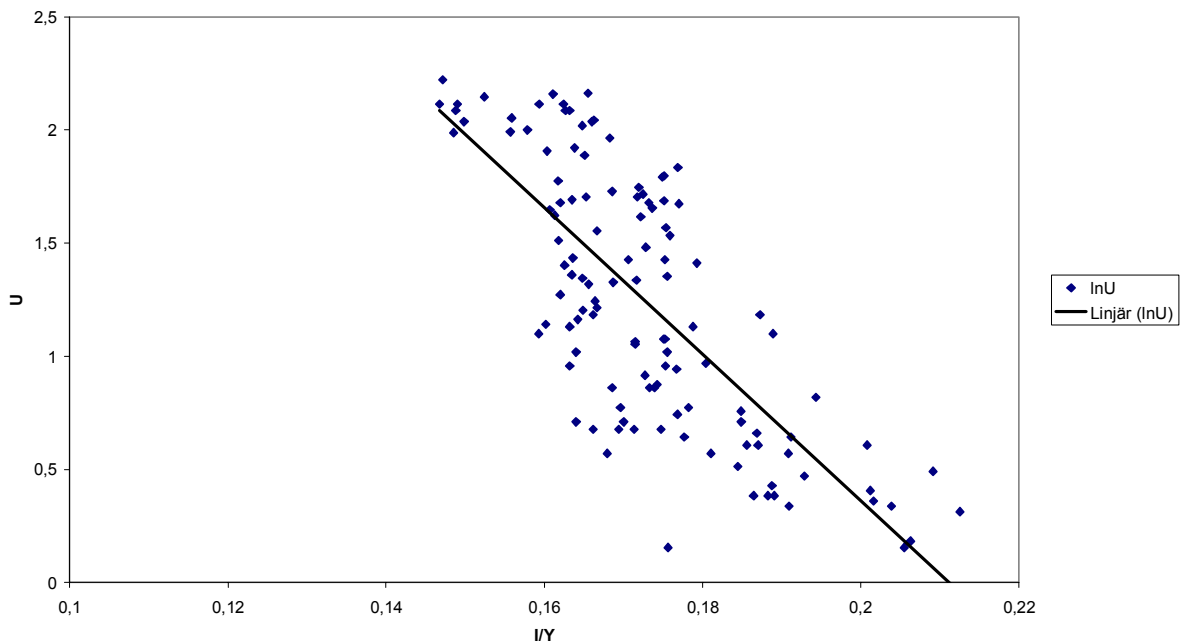
Tabell 3.1c Skattning av linjär modell mellan arbetslöshet och investeringskvot för olika tidsperioder

	Tidsperiod/Parameter	Danmark		Sverige	
		R2	F	R2	F
Lång sikt	1976-2005	0,65239	221,461	0,561728	151,2391
Medelfristig	1976-1989	0,60705	89,60145	0,579049	74,28107
	1990-2005	0,815338	256,0868	0,740071	176,527
Kort sikt	1976-1985	0,65526	72,22813	0,423731	27,94141
	1986-1995	0,724692	100,0271	0,86715	248,0362
	1996-2005	0,397263	25,04571	0,094038	3,944385

Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>), Laborsta "Periodical Data" (<http://labosta.ilo.org>)

Diagram 3.1a Sambandet mellan (ostandardiserad) arbetslöshet och investeringskvot för Sverige, 1976Q1-2005Q4

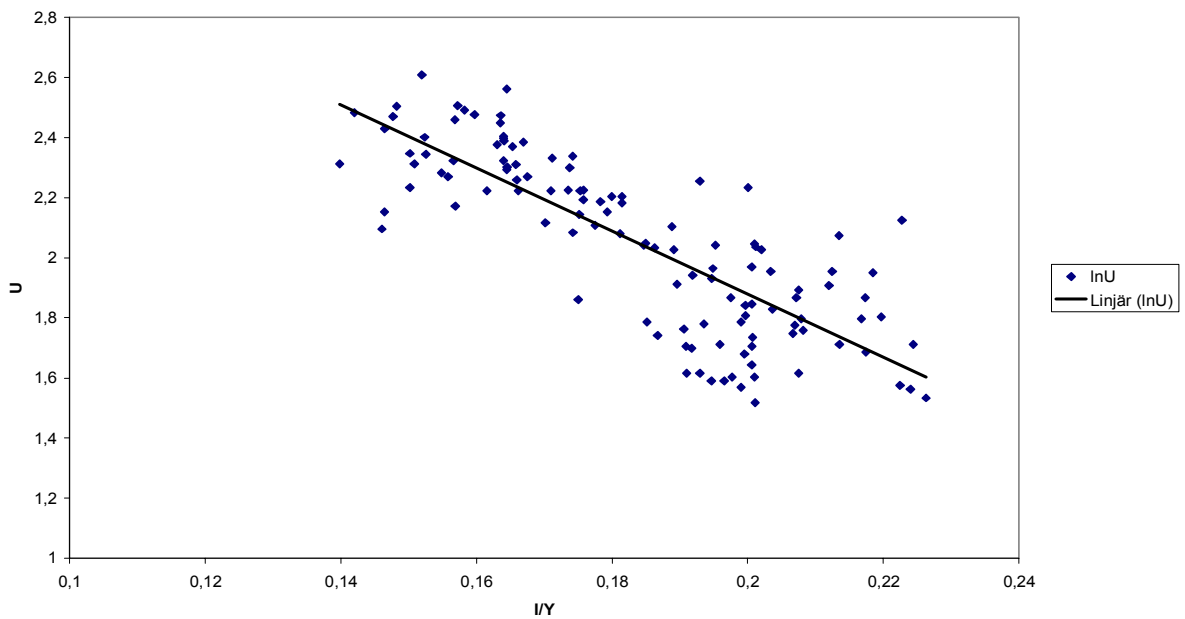
Arbetslöshet (U) och investeringskvot (I/Y) Sverige, 1976Q1-2005Q4

Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>), Laborsta "Periodical Data" (<http://labosta.ilo.org>)

Diagram 3.1b Sambandet mellan (ostandardiserad) arbetslöshet och investeringskvot för Danmark, 1976Q1-2005Q4

Arbetslöshet (U) och investeringskvoten (I/Y) för Danmark, 1976Q1-2005Q4

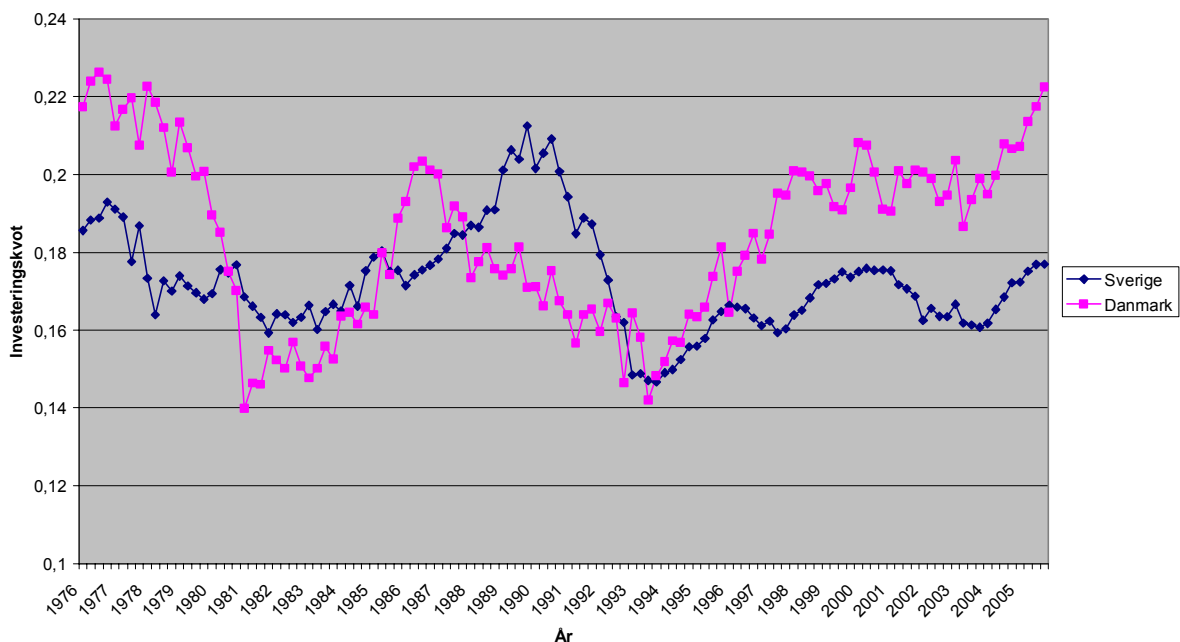

Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>), Laborsta "Periodical Data" (<http://labosta.ilo.org>)

3.1.2. Investeringskvot, teknisk utveckling och aggregerad efterfrågan - beror skillnader i arbetslöshet på olika investeringsmönster?

I det ovanstående har det framgått att investeringskvoten, betraktad som en beståndsdel av ackumulations- eller investeringstakten, visat sig vara en relevant förklaringsvariabel, för både Danmarks och Sveriges arbetslöshet för perioden 1976-2005. Detta resultat överrensstämmer med ett flertal andra studier, och kan ses som ett stöd för den (post-)keynesianska ansatsen, där arbetslöshet uppstår som resultat av otillräcklig effektiv efterfrågan.⁷⁰ Vid en jämförelse av respektive lands investeringskvot (se diagrammet nedan) upptäcks att investeringskvoten sedan 1994 legat högre i Danmark än i Sverige. Medan investeringskvoten för båda länder låg kring 15% 1994, har nivån i Danmark ökat till mellan 19,5% - 20,7% under år 2004 jämfört med 16,2% - 17,3% i Sverige. Som kunnats ses i diagram 4.0., låg den danska arbetslösheten under den svenska under hela perioden mellan 1993-2005, vilket gör det möjligt att betrakta investeringskvoten som en betydelsefull faktor i respektive lands arbetsmarknadsutveckling.

Diagram 3.2a Investeringskvot i Sverige och Danmark, 1976Q1-2005Q4

Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>)

⁷⁰ se Stockhammer, Engelbert (2004) och Karanassou, Marika et al (2007)

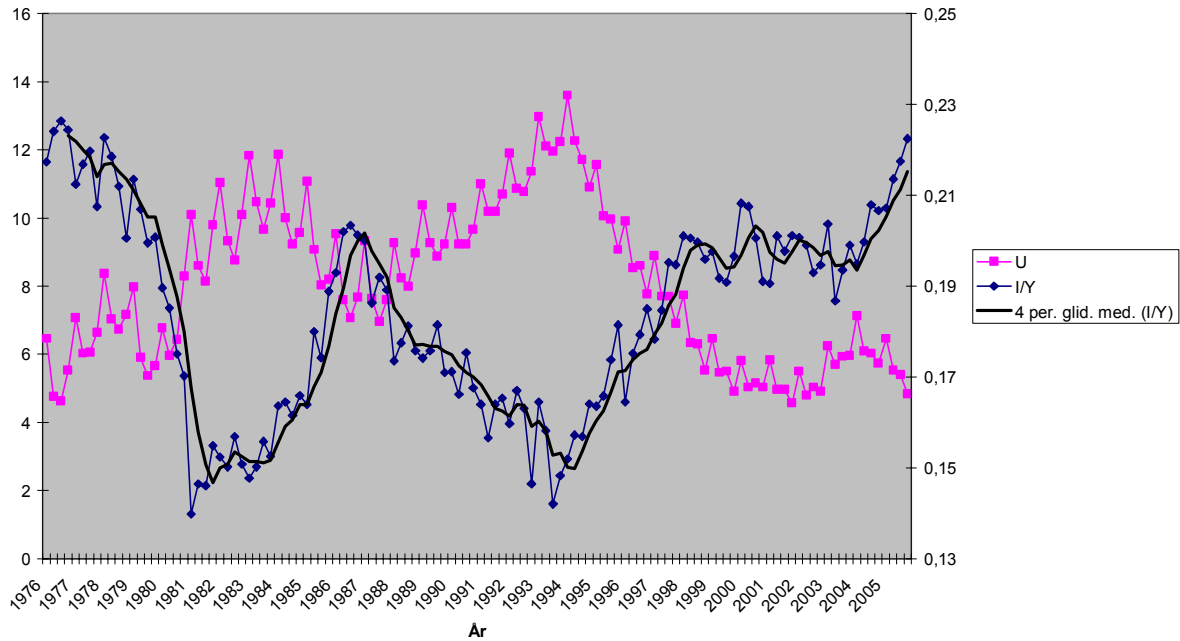
Emellertid finns ett komparativt problem, då investeringskvoten inte är den enda faktor som i den postkeynesianska teorin som skissats ovan skulle påverka arbetslösheten, eller omvänt sysselsättningsgraden (som i det enkla fallet är "1-U"). Detta upptäcks när man betraktar perioden mellan 1976 och 1994. För denna period var snittet för investeringskvoten på 17,9% för Danmark, och 17,7% för Sverige. Det blir alltså komparativt sett svårt att med endast detta som bakgrund förklara hur det kom sig att Sverige hade en konstant lägre arbetslöshetsnivå under denna period (vilket belyses i diagram 3.0).

I teoridelen erhöles uttrycket $dU \equiv 1 - \alpha(1 + g_k)/dN$, där vänsterledet är tillväxten i arbetslösheten och högerledet produkten av tillväxten i kvoten mellan produktionsfaktorerna arbete och kapital och ackumulationstakten delat med tillväxten i arbetskraften. Investeringskvoten är alltså bara en förklaringsvariabel av tre (eller egentligen fyra om man räknar med arbetskraftens tillväxt). Arbetslösheten skulle alltså också påverkas av typen av teknisk utveckling och substitutionselasticiteten mellan arbete och kapital, dvs. hur känslig α är för prisförändringar, samt av output-kapitalkvoten (Y/K). För jämförelsen blir det därför relevant att understryka att en produktionsstruktur i ett land där arbetsbesparande innovationer premieras (arbetssparande teknisk utveckling), eller där substitutionselasticiteten inte är 1, skulle en ökning av investeringskvoten ha minde effekt på arbetslösheten, än i ett land där det motsatta gäller. I det empiriska material som framlagts i föregående avdelning, kan man genom regressionskoefficienterna utläsa hur arbetslösheten påverkas (procentuellt) av en absolut förändring i investeringskvoten, vilket ger oss en *antydning* om produktionsstrukturen. För Sverige, och sett för hela perioden, är regressionskoefficienten lägre (-32,4) än motsvarande variabel för Danmark (-10,5), vilket skulle tyda på en relativt sett mer arbetssparande teknisk utveckling för Danmark än Sverige (antingen manifesterad genom en högre kvot mellan produktionsfaktorerna kapital och arbete, eller genom en högre tillväxt i densamma). Detta är den dynamiska variabeln i den ovanstående ekvationen, men regressionskoefficienten skulle också kunna tyda på en lägre output-kapitalkvot i Danmark än i Sverige. Denna intuition bekräftas av diagram 3.3c (se nedan), som visar nettokapitalstocken som andel av real BNP i Danmark och Sverige mellan 1960 och 2001 (data från och med 1960 till 1976 har inkluderats för att betona variabelns historiska karaktär i jämförelsen mellan länder). Danmark har för hela denna långa period en oavbrutet högre (netto-)kapital-BNP-kvot K/Y , (alltså en *lägre* output-kapitalkvot, Y/K) än Sverige på drygt 20% i genomsnitt. Detta innebär i det statistiska fallet liksom ovan att en investeringskvot på en given

nivå i båda länderna skulle motsvara en lägre arbetslöshet i Sverige och en högre i Danmark, samtidigt som det i det dynamiska fallet skulle innebära att en tillväxt i investeringskvoten med en enhet skulle ge en större effekt i Sverige än i Danmark. Än viktigare är kanske att detta också innebär att ett *fall* i investeringskvoten med en enhet också skulle ge en större effekt i Sverige än i Danmark.

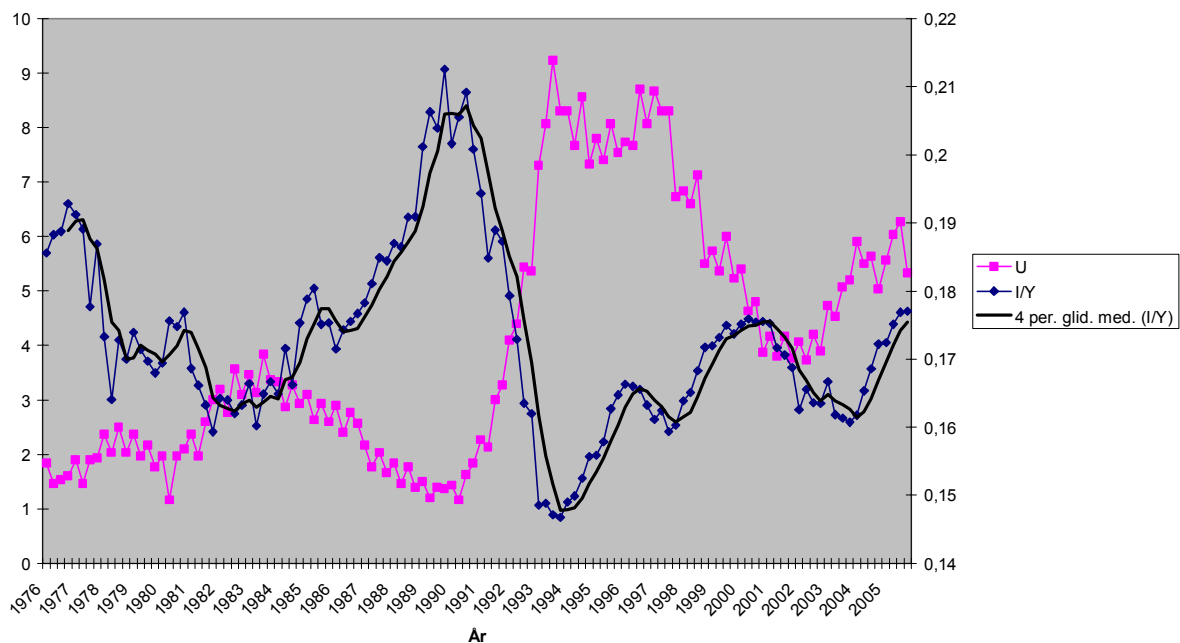
Även om ländernas aggregerade investeringskvoter alltså strikt sett inte kan sägas vara kvantitativt jämförbara av ovanstående anledningar, kan man ändå med hjälp av investeringskvotens dynamik över tid förklara tendenser inom arbetsmarknadsutvecklingen. Annorlunda uttryckt är det svårt att förklara *absoluta* skillnader endast med bakgrund av investeringskvotens utveckling, medan det mycket väl är möjligt att förklara skillnader i *tendenser* mellan länderna.

Diagram 3.2b Investeringskvot och arbetslöshet i Danmark, 1976Q1-2005Q4

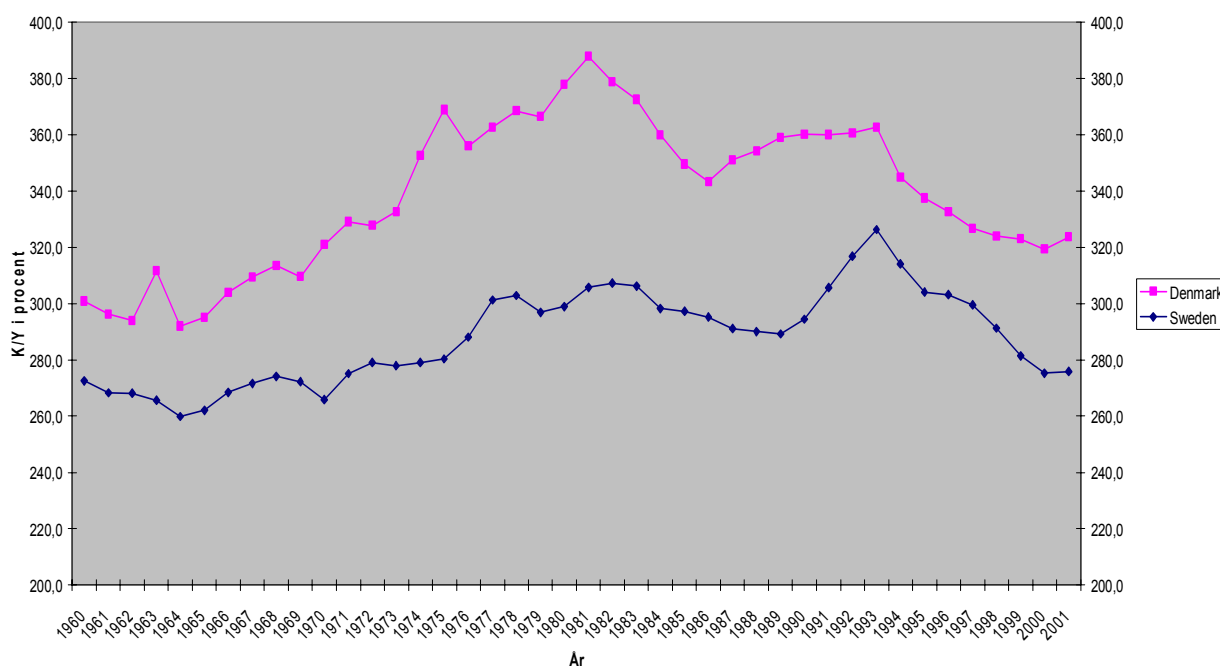
Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>), Laborsta "Periodical Data" (<http://labosta.ilo.org>)

Diagram 3.2c Investeringskvot och registrerad arbetslöshet i Sverige, 1976Q1-2005Q4

Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>), Laborsta "Periodical Data" (<http://labosta.ilo.org>)

Diagram 3.2d Real nettokapitalstock som andel av real BNP (1960-2001)

Källa: Kamps, Christophe (2004) *Database on Capital Stocks in OECD Countries*

I diagram 3.2b och 3.2c åskådliggörs hur investeringskvotens upp- och nedgång i Danmark och Sverige, med få undantag, genererar motsatt effekt gällande arbetslöshetsnivåerna. Under slutet av 1970-talet hade den registrerade danska arbetslösheten etablerat sig på en hög nivå - mellan 6% och 8% - och den fortsatte att växa en bra bit in på 1980-talet. Detta skedde samtidigt som investeringskvoten dalade från en 23-procentig nivå, till 14% som lägst 1981. Samma mönster kan skönjas i Sverige: investeringskvoten sjönk från en nivå kring 19% år 1976 till ca 16% under recessionsåren 1982-1983, med en ökning av arbetslösheten från 1,8% till strax under 4%. Under 1980-talet skedde en återhämtning i investeringskvoten för båda länderna, vilket ledde till en vagt sjunkande arbetslöshet i Danmark, och en situation nära full sysselsättning i Sverige. Mot slutet av 1980-talet och början av 1990-talet vände som bekant denna trend. Investeringskvoten föll i båda länderna: i Danmark från 20% till rekordlåga 14% under 1993, i Sverige från rekordhöga 21% 1989 till bottennoteringen 14,7% under tredje och fjärde kvartalet 1993. Som konsekvens ökade den registrerade arbetslöshetsnivån till 13,6% i Danmark och 9,3% i Sverige, motsvarande 9,9% respektive 9,8% (mätt som standardiserad arbetslöshet) under 1993.

Denna historiska utveckling skissades redan i inledningen, men först nu kan en möjlig empirisk förklaring föreslås: *Medan den danska investeringskvoten till fjärde kvartalet år*

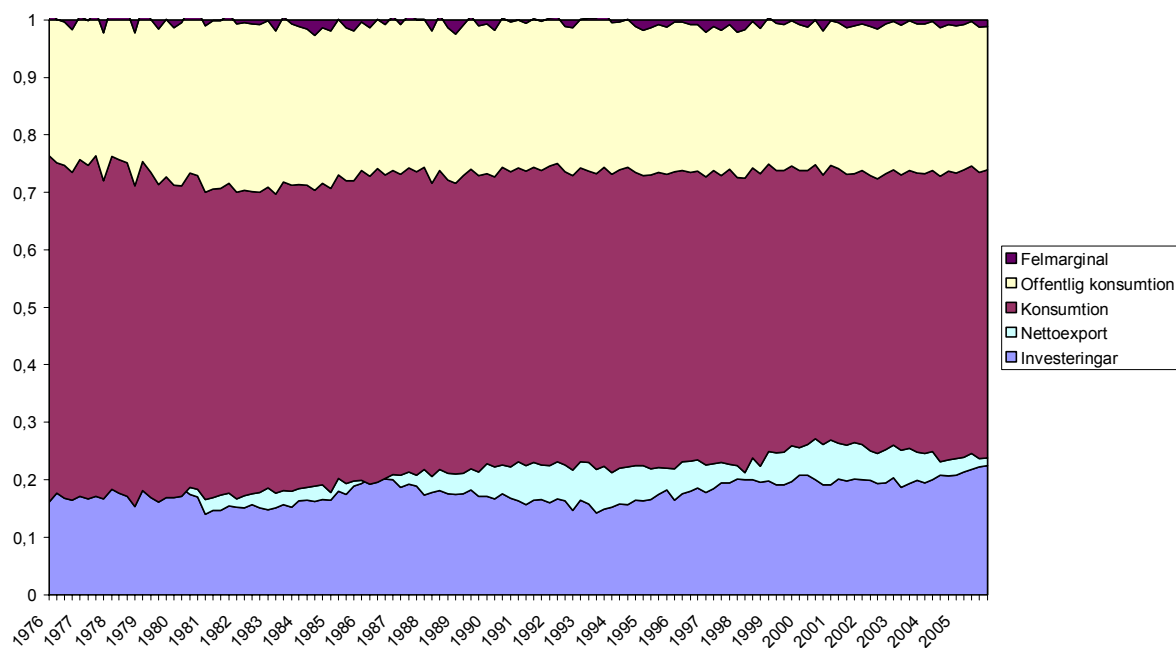
2005 återhämtat sig från recessionen under 1990-talet och återigen nått en nivå kring 22%, har den svenska investeringskvoten legat mellan 17,5% och 16% och alltså inte återhämtat sig till de nivåer som under det sena 1980-talets högkonjunktur kunde leda till närapå full sysselsättning.

För att förstå investeringskvotens relation till den övriga makroekonomiska utvecklingen kan man analysera den *aggregerade efterfrågans sammansättning* över tid, vilket visas i diagram 3.3a och 3.3b. Här upptäcks ytterligare en strukturell skillnad mellan Sverige och Danmark över tid. Båda länderna har *gemensamt* en stabil offentlig konsumtionsnivå som andel av BNP (i Danmark 25-26% och i Sverige kring 30% med undantag för de sista fem åren i serien), och en långsiktigt sjunkande privat konsumtionsnivå som andel av BNP från ca 58% 1976 för båda länderna till 50% (Danmark) respektive 48% (Sverige) år 2005. Dock skiljer sig, som bekant investeringsmönstret, men också nettoexportens utvecklingsmönster. I Danmark ökade nettoexporten under 1980- och 1990-talet från ”balans”, det vill säga 0%, till strax över 7% som mest (1993) varefter den under 2000-talet sjunkit till ca 2%. I Sverige å andra sidan ökade nettoexporten från att vara balanserad i stort sett under hela 1980-talet till hela 12% som mest år 2005. Implikationen av denna strukturella skillnad kan uttryckas med Kalecki: ”the export surplus enables profits to increase above that level which would be determined by capitalists’ investment and consumption”.⁷¹ Man skulle alltså kunna säga att en ökning av nettoexporten är förbunden med minskande incitament för inhemska investeringar. Huruvida en sådan utveckling främjar eller stävjar sysselsättningen får emellertid ses som tvetydigt inom ovanstående teoretiska ram. Å ena sidan skulle en ökning av nettoexporten öka inkomsterna vilket ökar den inhemska efterfrågan på konsumtions- eller kapitalvaror utan att öka det aggregerade utbudet, vilket i sin tur genom multiplikatoreffekten skulle generera en ökning av sysselsättningen.⁷² Å andra sidan, om man strikt ser sysselsättningen som beroende av en viss investeringstakt (och alltså inte en absolut nivå) och om man kan säga att nettoexporten som andel av BNP växer på investeringskvotens bekostnad, det vill säga att output växer snabbare än investeringarna, då detta inkrement i output alltså härrör från just nettoexporten, blir bilden något mer komplicerad.

⁷¹ Kalecki, Michał (1965), s. 51

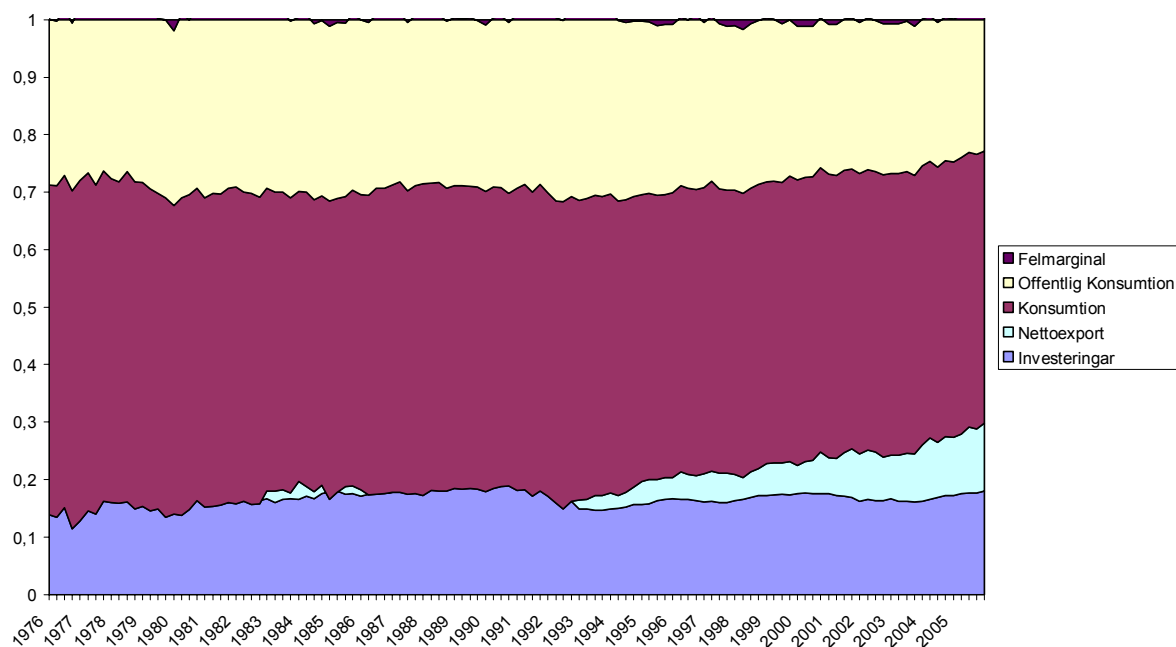
⁷² Robinson, Joan (1938), s. 98f

Diagram 3.3a Den aggregerade efterfrågans sammansättning i Danmark, kvartalsserier (1976Q1-2005Q4)

Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>)

Diagram 3.3b Den aggregerade efterfrågans sammansättning i Sverige, kvartalsserier (1976Q1-2005Q4)

Källa: OECD "Quarterly National Accounts" (<http://stats.oecd.org>)

3.1.3. En internationell jämförelse av sambandet mellan investeringskvot och arbetslöshet och kompletterande data

I ovanstående empiriska test och framställning har jag valt att använda den icke-standardiserade, det vill säga den registrerade arbetslösheten, som beroende variabel, vilket givetvis påverkar jämförbarheten mellan Sverige och Danmark. Detta har gjorts då kvartalsserier för den registrerade arbetslösheten är tillgängliga från och med första kvartalet år 1976 (med statistik från Laborsta), och den standardiserade arbetslösheten (för båda länderna) endast från och med första kvartalet 1982 (med statistik från OECD). Förutom att den senare kvartalsserien inbegriper en kortare tidsrymd fann jag det problematiskt att serien inleds med krisår (eller recessionsår), emedan investeringskvoten var låg i båda länderna och arbetslösheten hög, vilket försvårar en förståelse av de långsiktiga mönstren. Vid en regressionsanalys mellan investeringskvoten och den standardiserade arbetslösheten är emellertid resultatet än mer talande: investeringskvoten förklarar för Danmark 81,8% av variationen i arbetslöshet (med ett exceptionellt högt F-värde på 405,4) och 67,3% för Sverige (med ett F-värde på 185,2) jämfört med 65,2% respektive 56,2% i ovanstående regression (se tabell 4.2d nedan).

Dessa data möjliggör också ett test för fler OECD-länder, vilket möjliggör en intuitiv förståelse av om sambandet i Sverige och Danmark är ett undantag. Resultatet är emellertid entydigt: investeringskvoten har inte endast ett starkt långsiktigt samband till arbetslösheten i Sverige och Danmark, tvärtom gäller detta också i en internationell kontext (tretton OECD-länder, se tabell 3.2). Starkast är sambandet i Finland där investeringskvoten förklarar 92,9% av variationen i arbetslösheten, och därefter följer Storbritannien, Danmark, Spanien och Sverige, samtliga med en förklaringsgrad högt över 50%. De enda undantagen från detta mönster, i egentlig mening är Tyskland och Frankrike där investeringskvoten endast förklarar 18,9% respektive 25,6%, vilket emellertid, i frånvaron av annan inverkan, skulle kunna tänkas tyda på en starkt varierande tillväxt i kapitalstock per arbetare eller starkt varierande output-kapital-kvot. Här kan vi dock alltså dra slutsatsen att det observerade sambandet *inte* är unikt för Sverige eller Danmark.

Tabell 3.2 Resultat från regressionsanalys mellan investeringskvot och (logaritmerad) standardiserad arbetslöshet 13 OECD-länder (1983Q1-2005Q4)

1983Q1- 2005Q4	Regressionskoefficient	R2	F-test
<i>Belgien</i>	-6,8954	0,532698	102,595
<i>Danmark</i>	-11,3225	0,818329	405,4011
<i>Finland</i>	-15,0079	0,928968	1177,028
<i>Frankrike</i>	-6,36438	0,25599	30,96609
<i>Tyskland</i>	-9,52734	0,189412	21,03046
<i>Italien</i>	-8,16647	0,316828	41,73838
<i>Nederländerna</i>	-20,8111	0,317213	41,81278
<i>Norge</i>	-8,50975	0,410049	62,555
<i>Portugal</i>	-6,44848	0,477144	82,13146
<i>Spanien</i>	-6,49064	0,688772	199,1775
<i>Sverige</i>	-33,8753	0,672946	185,1836
<i>Storbritannien</i>	-21,9968	0,82004	410,112
<i>USA</i>	-9,89809	0,579802	124,1845

Källa: OECD "Quarterly National Accounts", "Labour Force Survey" (<http://stats.oecd.org>)

3.2. Institutionella skillnader och likheter – en historisk jämförelse

I föregående avsnitt undersöktes sambandet mellan arbetslöshet och investeringskvoten. Resultatet visar att investeringskvoten är en statistiskt relevant förklaringsvariabel för båda ländernas arbetslöshetsutveckling. I detta avsnitt kommer bilden att kompletteras med en historisk överblick över perioden 1970-2005. Över denna period görs en jämförelse av de institutionella förhållanden och faktorer i Danmark och Sverige som i den teoretiska delen lyfts fram som relevanta för att förklara arbetslöshetsutvecklingen. Mer specifikt kommer jag att fokusera på följande faktorer inom arbetsmarknaden:

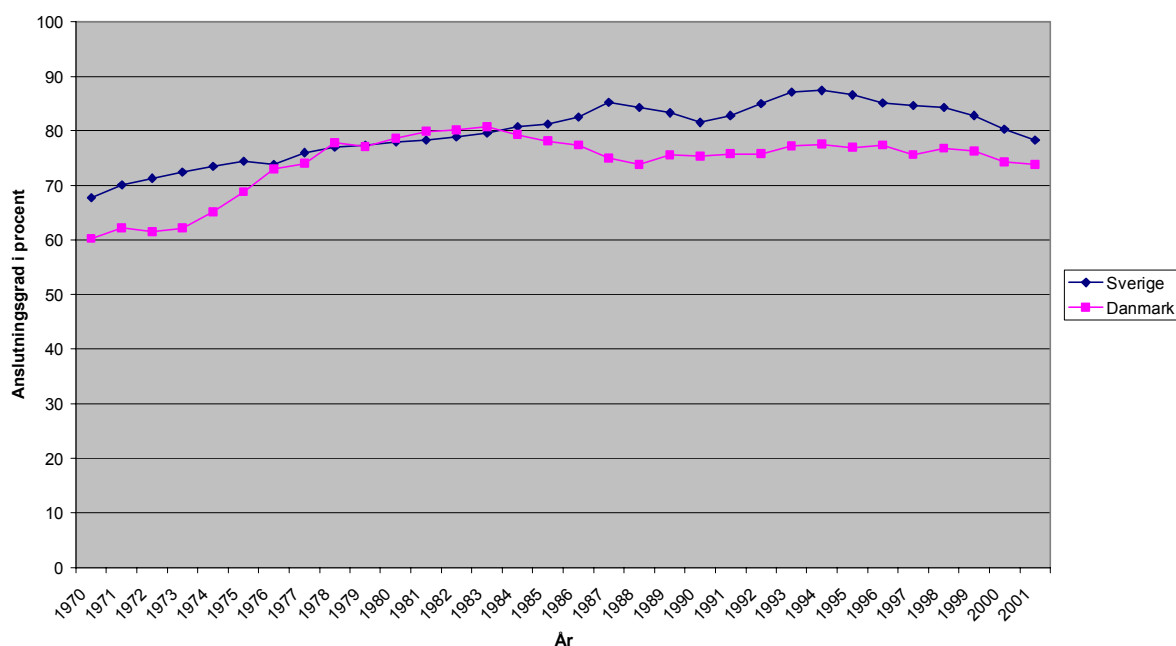
- Arbetsrätten, anställningsskydd och flexibilitet framförallt med avseende på personalomsättningen
- Löneavtalens utformning och omfattning
- Omfattningen av arbetsmarknadspolitiska satsningar och åtgärder

För att kontrastera skillnader på arbetsmarknaden mellan Danmark och Sverige kommer också jämförelser att göras med andra industrialiserade länder.

3.2.1. Arbetsmarknadsinstitutioner och arbetsmarknadspolitik (1970- 2005)

Sverige och Danmark har när det gäller de institutionella ramverken på arbetsmarknaden en närbesläktad historia och struktur i jämförelse med de flesta andra industrialiserade OECD-länderna. Båda länderna har präglas också av internationellt sett starka fackföreningar, hög facklig anslutningsgrad (80% - 90% för Sverige och något lägre för Danmark, se diagram 3.4a) och omfattande kollektivavtal. Parallellt med detta har länderna under långa perioder haft socialdemokratiska regeringar: den första socialdemokratiska regeringen tillträdde 1924 i Danmark och 1920 i Sverige.

Diagram 3.4 Facklig anslutningsgrad i Sverige och Danmark i procent (1970-2001)

Källa: OECD "Union members and employees" (<http://stats.oecd.org>)

De stora skillnader som idag står att finna kan i huvudsak spåras tillbaks till den turbulens som rådde på 1970- och 1980-talets arbetsmarknad och i ekonomin i stort; till utvecklingen av den arbetsrättsliga lagstiftningen i Sverige och till den grundläggande omstrukturering i båda länderna av de institutionella förhållanden mellan arbetsmarknadens parter som reglerar löneförhandlingarna. Redan innan 1970-talet fanns emellertid vissa skillnader mellan de danska och svenska "arbetsmarknadsmodellerna". I Sverige skedde under efterkrigstiden löneförhandlingarna mellan LO (Landsorganisationen) och SAF (Svenska Arbetsgivareföreningen) centralt, utan statlig intervention. Detta hade sin upprinnelse i 1938 års "Saltsjöbadsavtal" mellan SAF och LO som slöts efter mångåriga arbetsmarknadskonflikter, där organisationerna bland annat ålade sig att inte "missbruka stridsåtgärder", i form av strejk, blockad eller lockout.⁷³ Detta avtal kom att innebära en fördelning där arbetsmarknadens parter förhandlade om lönen, anställningsavtal och liknande, utan legislativ inblandning. Detta kom också att bli en avgörande beståndsdel i den så kallade "solidariska lönepolitiken", som i princip innebar att de anställda i högproduktiva branscher skulle kräva modesta löner, och därmed skapa ett löneutrymme till de anställda i offentlig sektor och lågproduktiva branscher, och detta enligt devisen "lika lön för lika arbete".⁷⁴

⁷³ Sigeman, Tore (1990), s. 329; s. 359

⁷⁴ Lundh, Christer (2004), s. 122f

I Danmark var organisationsmönstret fram till mitten av 1960-talet det precis motsatta, med decentraliserade löneförhandlingar, och med huvudansvaret hos lokala fackföreningar, samt statlig interventionism vid avstannade löneförhandlingar: från 1945 avgjordes 7 av 23 kollektivavtal av det danska parlamentet, "Folketinget".⁷⁵ Under 1960-talet skedde dock en konvergens mot det svenska mönstret med centrala förhandlingar, delvis på grund av de danska fackföreningarnas strävan efter "lika lön för lika arbete", och delvis på grund av en politisk önskan i syfte att underlätta en koordinerad inkomspolitik.⁷⁶

På 1980-talet skedde i både Danmark och Sverige en omstrukturering av löneförhandlingsprocessen, och i båda länderna inleddes en decentralisering som (för Danmark, återigen) förde ner förhandlingarna till företagsnivå, och till lokala fackföreningar. I Danmark var detta ett sätt att å ena sidan frigöra löneförhandlingsprocessen från politisk kontroll. Samtidigt underminerades vikten av en sådan politisk interventionism, och centraliserade löneförhandlingar, som delvis syftat till att genom lönerestriktion kontrollera prisnivåerna, detta då arbetslösheten ökade och inflationen *föll* under 1980-talet.⁷⁷ I Sverige uppkom denna tendens till decentralisering, och en grundläggande brytning med Saltsjöbadsandan, som följde av ett flertal olika faktorer. För det första kom det hårdnande klimatet på arbetsmarknaden mot slutet av 1970-talet, bland annat i form av ökade arbetsmarknadskonflikter att leda till höga lönekrav. Detta skedde parallellt med ökande centralisering av löneavtalen, vilket gjorde att den förhandlingsbara lönen blev mer rigid. Ett ökande tryck från arbetsgivarsidan mot en decentralisering av löneavtalen uppstod härav, men också, och inte minst, på grund av den ekonomiska recessionen.

I båda länderna uppkom alltså en decentraliseringstendens av löneavtalen, men båda länderna hade under 1990-talet en relativt sett koordinerad löneförhandlingsstruktur i en internationell jämförelse, och skillnaderna mellan länderna i termer av koordination är relativt små.⁷⁸ I ett internationellt index (med värden mellan 1 och 3) framställt av Michèle Belot och Jan van Ours baserat på vilken nivå löneförhandlingarna huvudsakligen sker på företagsnivå (1), industrinivå (2) och nationell nivå (3) framstår både Sverige och Danmark också lika i en

⁷⁵ Madsen Kongshøj, Per (1999), s. 26f

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Madsen Kongshøj, Per (1999), s. 27

⁷⁸ Nickell, Stephen et al (2005), s. 7; Belot, Michèle & van Ours, Jan C. (2000), s. 26, Tabell 2

internationell jämförelse, med ett genomsnitt för perioden 1960-1995 på 2,8 ($\pm 0,4$) respektive 3,0 ($\pm 0,0$).⁷⁹

En annan viktig punkt där Sverige och Danmark skiljer sig åt är anställningsskyddet, som med Layard, Nickell och Jackman kan anses ha en viss negativ inverkan på sysselsättningen (även om det också finns positiva effekter).⁸⁰ Anställningsskyddet reglerades fram till 1970-talet i både Sverige och Danmark i avtalen mellan arbetsmarknadens parter: ”Reglerne omkring arbejdsforholdets afvikling må [...] søges i de love, der gælder for enkelte lønmodtagergrupper, i de kollektive overenskomster eller i de personlige kontrakter.”⁸¹ Under 1970-talet skildes dock vägarna åt för den danska respektive svenska arbetsrätten och de institutionella förhållandena mellan arbetsmarknadens parter kom att förändras i betydande utsträckning.⁸² Under det att den danska arbetsrätten gällande anställningstrygghet och ”arbejdsforholdets ophør” kom att fortsätta regleras i personliga kontrakt eller i ”Hovedaftalen” mellan danska LO och DA (Dansk arbejdsgiverforening) infördes i Sverige 1974 en anställningsskyddslag som avskaffade arbetsgivarnas rätt att fritt säga upp anställningsavtal, vilket sedan modifierades i 1984 års LAS (Lagen om anställningsskydd). Viktigt att påpeka är dock att lagstiftningen gällande anställningsskydd i Sverige är ”semidispositiv”, det vill säga att lagstiftningen kompletteras av och kan frångås i ändamålsenliga avseenden genom kollektivavtalen.⁸³

Idag är skillnaderna mellan respektive länders arbetsrätt alltså i huvudsak att Sverige tillämpar en legislativ anställningsrätt som kompletteras av kollektivavtalen, medan Danmarks arbetsrätt framförallt regleras i avtalen mellan arbetsmarknadens parter. Mer precist regleras i Sverige arbetsrätten i lag på följande områden:

- 1) *turordningsregler*, det vill säga att arbetsgivaren inte fritt kan välja vem som skall sägas upp utan måste följa vissa turordningslistor (vanligen ”sist-in-först-ut-regeln”);
- 2) *uppsägningsgrund*, det vill säga att uppsägningen måste vara sakligt grundat enligt LAS (en giltig grund är exempelvis arbetsbrist),

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Layard, Richard et al (1994), s. 108

⁸¹ Hasselbach, Ole (1990), s. 52

⁸² Olshov, Anders et al (2006), s. 94

⁸³ Ibid., s. 95

- 3) *uppsägningstid*, det vill säga att uppsägning måste ske med en viss tids varsel, enligt LAS beroende på den anställdes anställningstid (vanligen mellan en och sex månaders uppsägningstid).⁸⁴

På dessa tre punkter skiljer sig Danmarks arbetsrätt, därigenom att den regleras via kollektivavtal och i avtal mellan arbetsmarknadens parter, ibland mer, ibland mindre. Exempelvis finns inom ”Funktionärsloven” (som avser tjänstemän inom privat sektor) avtalade uppsägningstider upp till sex månader, medan icke yrkesutbildade vanligen har mycket korta uppsägningstider. På samma sätt har vissa avtal turordningsregler vid uppsägning, och vissa inte.⁸⁵ Skillnader i uppsägningstiden mellan Sverige och Danmark för år 2003 summeras i tabell 3.3a.

Tabell 3.3a Uppsägningstid för industriarbetare och tjänstemän i Danmark och Sverige beroende på anställningstid (år 2003)

	Uppsägningstid/Anställningstid	9 månader	4 år	20 år
<i>Danmark</i>	Industriarbetare	3 veckor	8 veckor	10 veckor
	Tjänstemän	3 månader	4 månader	6 månader
<i>Sverige</i>	Alla	1 månad	3 månader	6 månader

Källa: OECD (2004) ”A Detailed Description of Employment Protection Regulation in Force 2003”

Slutligen har Sverige och Danmark en i många avseenden liknande arbetsmarknadspolitik. Den danske sociologen Gøsta Esping-Andersen har klassificerat både Sverige och Danmark till den socialdemokratiska, eller ”skandinaviska” välfärdsmodellen, med en universalistisk social- och arbetsmarknadspolitik, och betydande inslag av ”dekommodifiering”, eller den grad av frihet från marknadsberoende som löntagarna åtnjuter.⁸⁶ Som definition på detta senare begrepp föreslår Esping-Andersen:

”A minimal definition must entail that citizens can freely, and without potential loss of job, income, or general welfare, opt out of work when they themselves consider it necessary”.⁸⁷

⁸⁴ Ibid., s. 96-101

⁸⁵ Olshov, Anders et al (2006)., s. 100-101

⁸⁶ Esping-Andersen, Gøsta (1990), s. 27f; s.20-23

⁸⁷ Ibid., s. 23

I en typologi baserad på Esping-Andersens ”välfärdsregimer”, men med hänsyn tagen endast till arbetsmarknaden, har vidare både Sverige och Danmark klassificerats som tillhörande den ”universalistiska arbetsmarknadsregimen”, med hög täckningsgrad (”coverage rate”) och kompensationsnivå inom arbetslöshetsförsäkringssystemet och omfattande aktiva arbetsmarknadsåtgärder.⁸⁸ Man kan alltså peka på två grundläggande och gemensamma drag inom den danska och svenska arbetsmarknadspolitiken, som därutöver skiljer ut sig från arbetsmarknadspolitiken i andra länder: ”universalismen” och en hög grad av ”dekommodifiering”.

Trots dessa mer grundläggande drag finns dock också såväl historiska som aktuella skillnader, inte utan vikt för undersökningen. Historiskt började Sverige att implementera en aktiv arbetsmarknadspolitik redan under det sena 1940-talet, innan Danmark, och som ett komplement till den solidariska lönepolitiken, där arbetsmarknadsåtgärderna syftade till att återutbilda den arbetskraft som förlorat arbetet och med ett uttalat syfte att öka rörligheten på arbetsmarknaden.⁸⁹ Från och med 1960-talet gjordes även i allt högre utsträckning specifika satsningar i form av subventionerad sysselsättning, vilket också föreslogs av arkitekten bakom den solidariska lönepolitiken, Rudolf Meidner.⁹⁰ I Danmark, å andra sidan dröjde det till slutet av 1950-talet innan full sysselsättning kunde bli ett politiskt mål. Grunderna för den aktiva arbetsmarknadspolitiken lades i slutet av 1970-talet, men fokus låg fram till och med mitten av 1990-talet på passiva instrument.⁹¹ 1994 års arbetsmarknadsreform gjorde det *obligatoriskt* att efter tolv månaders arbetslöshet (endast sex månader för arbetssökande under 25 år) delta i aktiva arbetsmarknadsprogram, för vilka det är möjligt att få arbetslöshetsförsäkring i fyra år. Därefter har en gradvis förskjutning skett mot prioriteringar av subventionerad arbetspraktik, utbildning och flera andra aktiva arbetsmarknadsprogram, och idag har Danmark en internationellt sett mycket omfattande aktiv arbetsmarknadspolitik (se tabell 4.3 samt diagram 4.6a och 4.6b i nästföljande avsnitt). Detta skedde samtidigt som den svenska, historiskt sett mycket omfattande aktiva arbetsmarknadspolitiken genomgick ett antal reformer: exempelvis avvecklades 1998 de ”klassiska” så kallade beredskapsarbetena (tidsbegränsade arbeten, där arbetsgivaren – offentlig såväl som privat – erhöll subventioner för lönekostnader) till förmån för det så kallade ”anställningsstödet” samt åtgärder i form av arbetspraktik.⁹² En detaljerad

⁸⁸ Gallie, Duncan & Paugam, Serge (2000)

⁸⁹ Esping-Andersen, Gøsta (1990), s. 168; Calmfors, Lars et al (2001), s. 65

⁹⁰ se Meidner, Rudolf (1969)

⁹¹ Esping-Andersen, Gøsta (1990), s. 167; Andersen, Torben & Svarer, Michael (2006), s. 33

⁹² Björklund, Anders et al (2000), s. 346-348

jämförelse mellan de svenska och danska arbetsmarknadspolitiska prioriteringarna mellan 2002 och 2004 ges av tabell 3.3b. Förutom att Danmark har en högre andel arbetsmarknadspolitiska utgifter som andel av BNP har Danmark också en högre andel *aktiva* arbetsmarknadspolitiska utgifter.

Tabell 3.3b Andel av arbetskraften i olika arbetsmarknadsåtgärder och utgifter på olika arbetsmarknadsåtgärder som andel av BNP i Sverige och Danmark 2002-2004

Years	<i>Participant stocks as a percentage of the total labour force</i>			<i>Public expenditure as a percentage of GDP</i>		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004
1. Denmark						
a. Training	2,0	1,9	1,2	0,704	0,612	0,538
<i>Institutional training</i>	1,8	1,6	1,0	0,683	0,591	0,521
<i>Special support for apprenticeship</i>	0,2	0,2	0,2	0,018	0,017	0,017
b. Job rotation and job sharing	0,0	0,0	0,0	0	0	0
c. Employment incentives	1,4	1,2	1,1	0,532	0,48	0,459
d. Integration of the disabled	2,3	2,3	2,5	0,504	0,518	0,519
e. Start-up incentives	0,0	0,0	0,0	0	0	0
f. Out-of-work income maintenance and support	5,7	6,9	7,0	1,551	1,882	1,939
g. Early retirement	2,9	2,9	2,7	0,041	0,028	0,023
h. Active measures (a-e)	5,7	5,4	4,9	1,997	1,876	1,831
i. Passive measures (f-g)	8,7	9,7	9,7	2,31	2,646	2,659
j. Total	14,3	15,2	14,6	4,3	4,5	4,5
2. Sweden						
a. Training	4,2	1,2	1,2	0,648	0,388	0,347
<i>Institutional training</i>	3,5	0,6	0,5	0,488	0,239	0,197
<i>Special support for apprenticeship</i>	0,0	0,0	0,0	0	0	0
b. Job rotation and job sharing	0,1	0,0	0,0	0,011	0,007	0,006
c. Employment incentives	1,0	0,7	1,0	0,2	0,146	0,185
d. Integration of the disabled	1,9	1,9	1,8	0,467	0,455	0,43
e. Start-up incentives	0,2	0,1	0,1	0,044	0,037	0,033
f. Out-of-work income maintenance and support	6,5	7,3	7,9	1,025	1,209	1,316
g. Early retirement	0,1	0,0	0,0	0,012	0	0
h. Active measures (a-e)	7,3	3,9	4,2	1,617	1,275	1,242
i. Passive measures (f-g)	6,6	7,3	7,9	1,036	1,209	1,316
j. Total	13,9	11,2	12,1	2,7	2,5	2,6

Källa: OECD "Public expenditures and participant stocks on LMP" (<http://stats.oecd.org>)

Här ser vi också grunden till den danska arbetsmarknadsmodellen, som vanligen benämns ”flexicurity”-modellen, men man kan här också skönja de mest grundläggande skillnaderna gentemot den svenska arbetsmarknadsmodellen. Dessa kan sammanfattas i tre huvudsakliga punkter. Den danska arbetsmarknadsmodellen kombinerar a) en omfattande, aktiv arbetsmarknadspolitik och b) ett omfattande arbetslöshetsförsäkringssystem med c) en flexibel arbetsmarknad och däri inräknat en flexibel arbetsrätt. I en internationell jämförelse står därför Danmark ut, men i förhållande till den svenska arbetsmarknadsmodellen står de största institutionella skillnaderna att finna i just flexibiliteten på arbetsmarknaden, och möjligen *graden* av arbetslöshetsförsäkringssystemens och arbetsmarknadspolitikens omfattning.

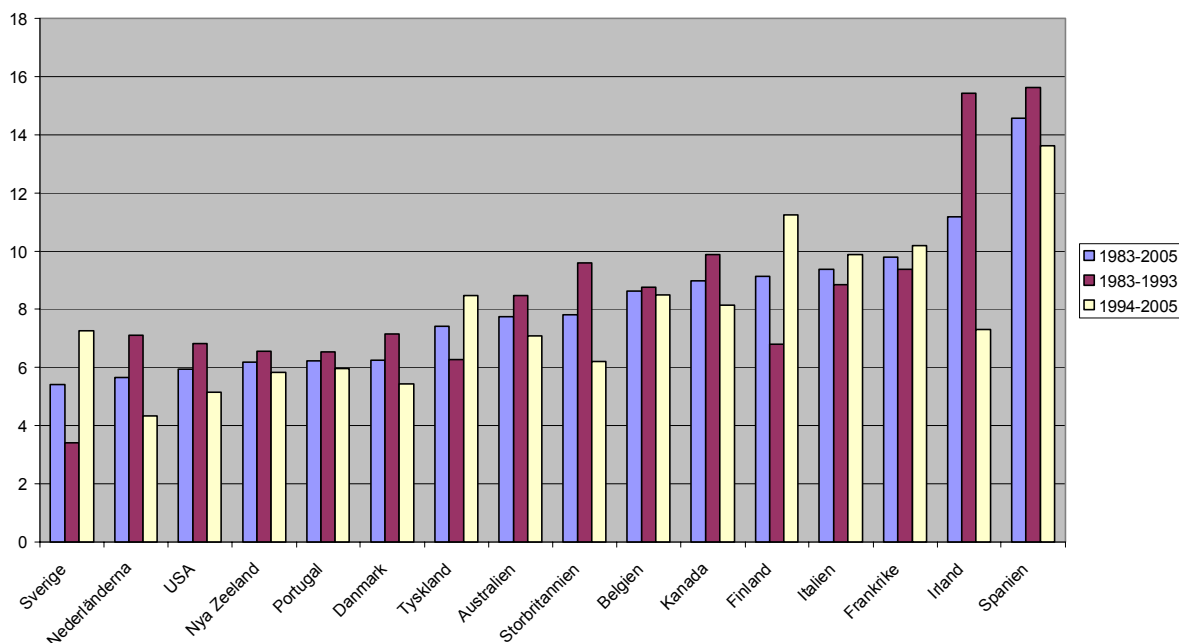
3.2.2. Dansk och svensk arbetsmarknad sett ur ett internationellt perspektiv

I det ovanstående har vi funnit att de huvudsakliga skillnaderna mellan Sveriges och Danmarks arbetsmarknadsmodell står att finna i den danska flexibiliteten på arbetsmarknaden. Detta kan ytterligare poängteras och kontrasteras vid en internationell jämförelse, men en sådan jämförelse möjliggör också en grov uppskattning av arbetsmarknadspolitikens och arbetsmarknadsinstitutionernas grad av influens på arbetslösheten. Ett oräkneligt antal dylika internationella undersökningar (så kallade ”cross-country studies”) har genomförts, som med hjälp av regressionsanalys har visat alltifrån ett *starkt* statistiskt samband exempelvis mellan faktorer som ökar reallönerigiditeten eller rigiditeten på arbetsmarknaden å ena sidan och arbetslösheten å den andra, till ett svagt eller *obefintligt* samband som istället pekar på underliggande ekonomiska faktorer.⁹³ Då syftet här inte är att verifiera eller vederlägga något internationellt samband mellan institutionella förhållanden och arbetslöshet, utan istället att komparativt undersöka empiriska institutionella *skillnader* i *Sverige* och *Danmark* över tid, kommer den internationella jämförelsen framförallt tjäna som en lämplig bakgrund.

Till att börja med ligger båda länderna i en internationell jämförelse relativt bra till när det gäller (den standardiserade) arbetslösheten (se diagram 3.5a). Sett för hela perioden 1983-2005 hade Sverige lägst arbetslöshet av 16 OECD-länder med ett genomsnitt på 5,4%,. Detta medan Danmark sett för hela perioden låg på sjätte plats, med ett genomsnitt på 6,2%. Den första hälften av denna period, här indelat till 1983-1993 hade Sverige likaså lägst arbetslöshet i de 16 OECD-länderna (3,4%), och Danmark den åttonde lägsta arbetslösheten (7,1%). Visserligen är detta ett gott betyg för både Sverige och Danmark, men bilden kastas om väsentligt om man ser till perioden 1994-2005, där Sverige kom att i internationell jämförelse sjunka till åttonde plats med ett genomsnitt på 7,3%, samtidigt som Danmark hamnar på tredje plats efter Nederländerna och USA med en genomsnittlig arbetslöshet på 5,4%. Frågan som gäller att besvara är: kan man koppla denna utveckling för länderna, Sveriges ”misslyckande”, och Danmarks framgång, till den ”rigida” arbetsmarknadsstruktuern i Sverige, respektive Danmarks flexibla arbetsmarknad?

⁹³ se exempelvis Baker, Dean et al (2005), s. 15 – 23; s. 51 - 53, Stockhammer, Engelbert (2004)

Diagram 3.5a Standardiserad arbetslöshet i 16 länder, i genomsnitt för perioden 1983-2005, samt 1983-1993 och 1994-2005

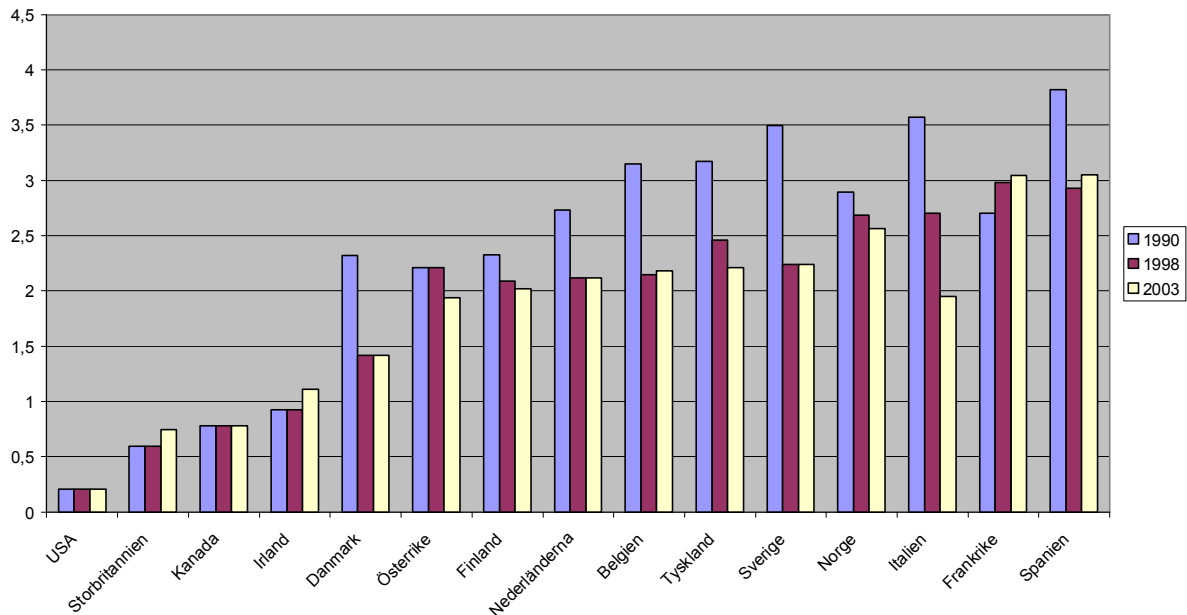
Källa: OECD "Labour Force Survey" (<http://stats.oecd.org>)

Det finns flera möjliga indikatorer på arbetsmarknadsflexibilitet som vi här kan ta fasta på. För det första kan en jämförelse göras mellan hur strikt regleringen av anställningsskydd är i lag mellan olika länder med data från OECD (se diagram 3.5b). Det mått som presenterats nedan är ett index på hur "strikt" regleringen av anställningsskydd är i olika länder, baserad bland annat på uppsägningstiden, den tid som utbetalningar av avgångsvederlag sker efter uppsägning och definitionen av ogiltig uppsägning. Vi har ovan sett att en alltför strikt reglering av anställningsskyddet enligt den neoklassiska teorin skulle hindra arbetsmarknaden från att fungera fritt och därmed skapa trögheter. Denna lagstiftning är i sin tur kopplad till personalomsättningen, vilket kan åskådliggöras med ett OECD-mått på anställningstiden, det vill säga hur länge de anställda i genomsnitt arbetat på arbetsplatsen. En låg personalomsättning, eller hög genomsnittlig anställningstid, indikerar rigida arbetsmarknadsstrukturer och tvärtom. Här skiljer sig Danmark och Sverige markant. Danmark placerar sig sett över tre årtal, 1990, 1998 och 2003 av femton OECD-länder som ett av de länder som har den mest flexibla arbetskyddslagstiftningen, efter USA, Storbritannien, Kanada och Irland. Sverige placerar sig i motsats till Danmark på den andra delen av skalan, som det land med femte mest *strikt* lagstiftningen som snitt över årtalen 1990, 1998 och 2003. Även Sverige mjukade upp anställningsskyddslagstiftningen under 1990-talet. Bland

annat blev möjliggjordes 1995 och 1997 en större möjlighet att i kollektivavtal bestämma turordningsregelerna.⁹⁴

Sverige placerade sig dock fortfarande 2003 bland de länder med striktast lagstiftning: endast Frankrike och Spanien hade enligt OECD en striktare lagstiftning.

Diagram 3.5b Anställningsskyddets strikthet i lag i 15 OECD-länder (1990, 1998 och 2003)

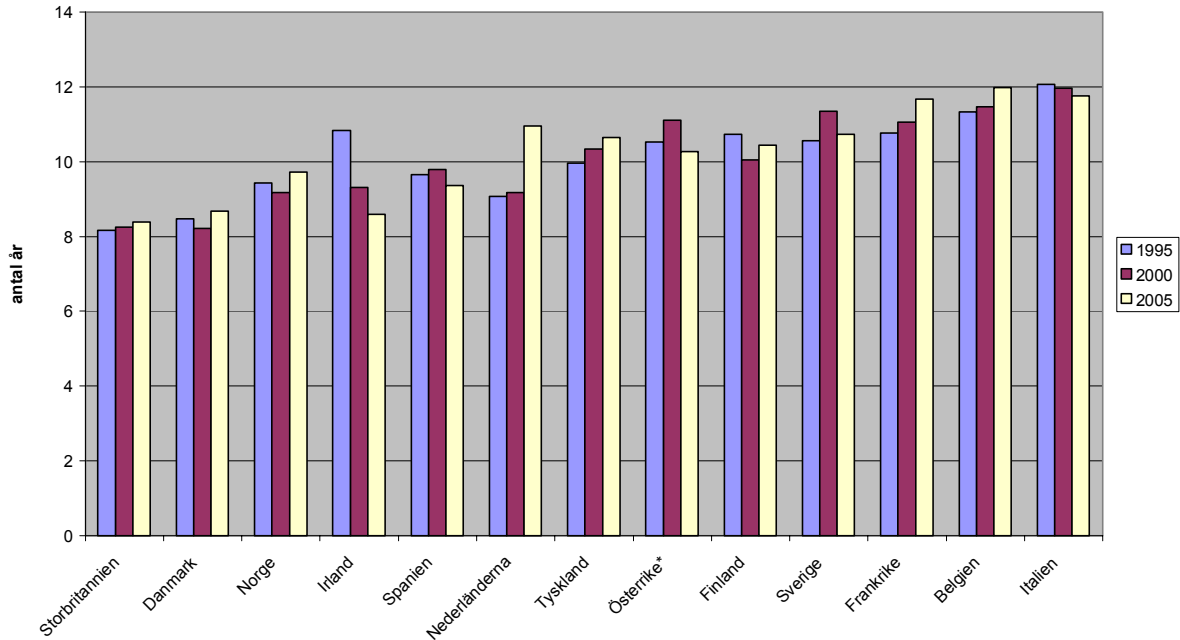
Källa: OECD "Employment Protection Legislation" (<http://stats.oecd.org>)

Som nämnts reflekteras lagstiftningen också i personalomsättning, och jobbrörlighet, som här får ses som mått på arbetsmarknadsflexibiliteten. Av diagram 3.5c framgår hur skillnaderna i flexibilitet mellan Danmark och Sverige återigen skiljer sig markant: endast Storbritannien har lägre genomsnittlig anställningstid än Danmark, som under perioden 1995-2005 låg på ca 8,5 år, samtidigt som Sverige hade ett genomsnitt på 11,1 år. Sett för hela perioden hade endast Belgien och Italien högre genomsnittlig anställningstid (observera att diagrammet nedan endast visar tre årtal, varför Frankrike placerats högre på skalan än Sverige). I stort sett är anställningstiden över tid ganska konstant, men ser man till mått över "extern rörlighet" definierad som antalet personer som under ett år bytt arbetsgivare, har det för det Sveriges del visats att det sedan 1960-talet funnits en långsiktig tendens mot större rigiditet.⁹⁵

⁹⁴ OECD (1999), s. 52, Tabell 2.1.

⁹⁵ Björklund, Anders et al (2000), s. 213-215;

Diagram 3.5c Genomsnittlig anställningstid i 14 OECD-länder (1990, 2000 och 2005), rangordnade efter genomsnitt över hela perioden.

Källa: OECD "Job Tenure" (<http://stats.oecd.org>)

Skillnaderna i genomsnittlig anställningstid mellan Sverige och Danmark kan ytterligare brytas ned om man undersöker arbetskraftens fördelning i åldersgrupper och anställningstiden inom dessa grupper. Ser man till hur anställningstiden fördelas procentuellt inom åldersgruppen 25-54, som står för den största delen av arbetskraften, upptäcks intressanta mönster (se tabell 4.4a). 1995 hade 34,1% respektive 40,0% av de anställda i denna åldersgrupp i Danmark respektive Sverige arbetat för samma arbetsgivare i mer än 10 år. Endast 14,8% respektive 12,1% hade haft samma arbetsgivare i mellan ett och tre år, och 10,2% respektive 10,3% i mellan tre och fem år. Till år 2005 hade andelen med en anställningstid över 10 år sjunkit i båda länderna – till 28,3% i Danmark och 36,4% i Sverige, samtidigt som andelen med en anställningstid mellan tre och fem år ökat till 15,1% i Danmark och 14,5% i Sverige. Sammanfattat är tendensen att Sverige inom denna åldersgrupp har högre andel "långtidsanställda" och lägre andel "korttidsanställda" än Danmark, vilket ju gör att den genomsnittliga anställningstiden blir högre. Detta trots att andelen med en anställningstid över 5 år i Sverige sjönk under perioden (från 65,5% till 59,9%).

Tabell 3.4a Fördelning av anställningstid inom åldersgruppen 25-54 och åldergruppens andel av arbetskraften (i procent)

	År/anställningstid	1 - 3 år	3 - 5 år	5 - 10 år	> 10 år	Andel av arbetskraften
Danmark	1995	14,80326	10,18776	22,94636	34,08434	72,13976
	2005	14,73659	15,14443	23,38988	28,2465	69,61979
Sverige	1995	12,10839	10,28221	25,51397	39,9845	75,688
	2005	11,03033	14,48264	23,52378	36,38461	69,11772

Källa: OECD "Job Tenure" (<http://stats.oecd.org>)

I den yngre åldersgruppen 15-24 är anställningstiden, delvis av naturliga skäl, betydligt lägre: 51,2% respektive 45,3% i Danmark respektive Sverige hade arbetat i under ett år hos samma arbetsgivare, 33,7% respektive 26,9% i mellan ett och tre år samt endast 2,9% i mellan fem till tio år i Danmark men hela 11,4% i Sverige. År 2005 var de mest markanta skillnaderna gällande denna åldersgrupp att andelen som arbetat på samma arbetsplats i under ett år steg i Sverige till 58,8% samtidigt som andelen med en anställningstid mellan fem och tio år nästan halverades till 6,5% (se tabell 3.4b). Summerar vi igen så kan man sluta sig till att denna åldersgrupp i Danmark för det första utgör en större andel av arbetskraften, men för det andra att anställningstiden för denna åldersgrupp i Sverige konvergerat mot de danska nivåerna: andelen med en anställningstid under tre år var 78,8% (Sverige) och 78,7% (Danmark), och andelen med en anställningstid över tre år var 21,1% i båda länderna.

Tabell 3.4b Fördelning av anställningstid inom åldersgruppen 15-24 och åldergruppens andel av arbetskraften (procent)

	År/anställningstid	< 1 år	1 - 3 år	3 - 5 år	5 - 10 år	Andel av arbetskraften
Danmark	1995	51,19599	33,67106	12,15021	2,880849	17,77251
	2005	50,49888	28,22488	15,68171	5,452004	13,40053
Sverige	1995	45,33577	26,88075	16,37559	11,40789	9,630944
	2005	58,79287	19,99146	14,62522	6,487118	10,25776

Källa: OECD "Job Tenure" (<http://stats.oecd.org>)

Ser man slutligen till den åldersgrupp inom arbetskrafter som återstår, 55-64, kan man utan någon närmare ingång i fördelning av anställningstiden, som ju av naturliga skäl är hög och tenderar att höja genomsnittet, dock upptäcka en gemensam tendens inom både Danmark och Sverige. 1995 utgjorde för respektive land denna åldersgrupp 9,3% respektive 13,0% av den

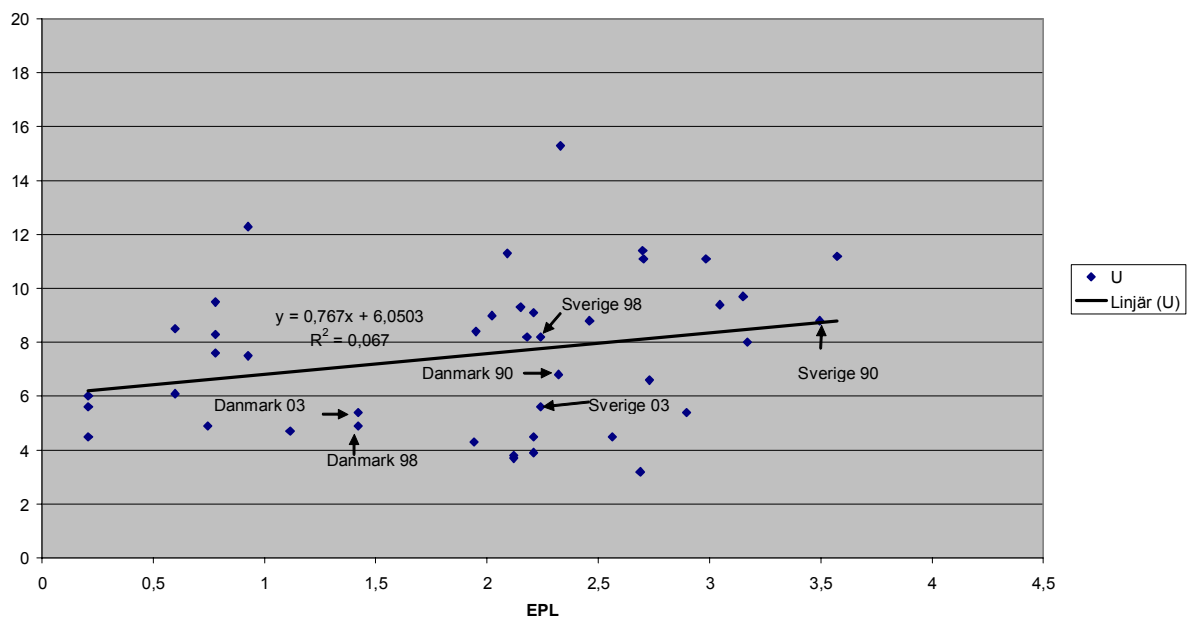
totala arbetskraften. Tio år senare var motsvarande uppgifter 15,4% respektive 18,9%. Detta tyder på att långsiktiga demografiska faktorer kan inverka på anställningstiden.

Vad ovanstående alltså indikerar är att den genomsnittliga anställningstiden, förutom att den påverkas av lagstiftningen och det institutionella ramverket, också skiljer sig mellan Sverige och Danmark med bakgrund av demografiska faktorer. Den högre andel av ungdomsarbetskraften som har en kortare anställningstid respektive den lägre andel av arbetskraften i åldern 25-54 som har en kortare anställningstid skulle också kunna tänkas indikera att underliggande förändringar har skett i Sverige i riktning mot större flexibilitet, även om detta inte gett utslag för genomsnittet.

Med fokus på de huvudsakliga *skillnader* som står att finna mellan länderna, dvs. anställningsskyddets strikthet i lag och den genomsnittliga anställningstiden kan man jämföra nivåer i arbetslöshet med mått på flexibilitet på arbetsmarknaden, vilket åskådliggörs av diagram 3.5d och 3.5e. I diagram 3.5d upptäcks ett visserligen svagt men positivt samband mellan strikthet i anställningsskyddslagstiftning och arbetslöshet, vilket innebär att länder med strikt lagstiftning tenderar att ha högre arbetslöshet än länder med svag lagstiftning. Ett starkt samband skulle i den neoklassiska teorin tolkas som att företag i länder med strikt lagstiftning har mindre incitament för personalomsättning, och mindre incitament att nyanställa. Om man ser till Sverige och Danmark, var lagstiftningen i Sverige år 1990 striktare än både 1998 och 2003, samtidigt som arbetslösheten var något högre 1990 och 1998 än 2003. Samma mönster gäller för Danmark: efter år 1990 blev lagstiftningen något mer flexibel, samtidigt som arbetslösheten var högst år 1990 och lägst 2003.

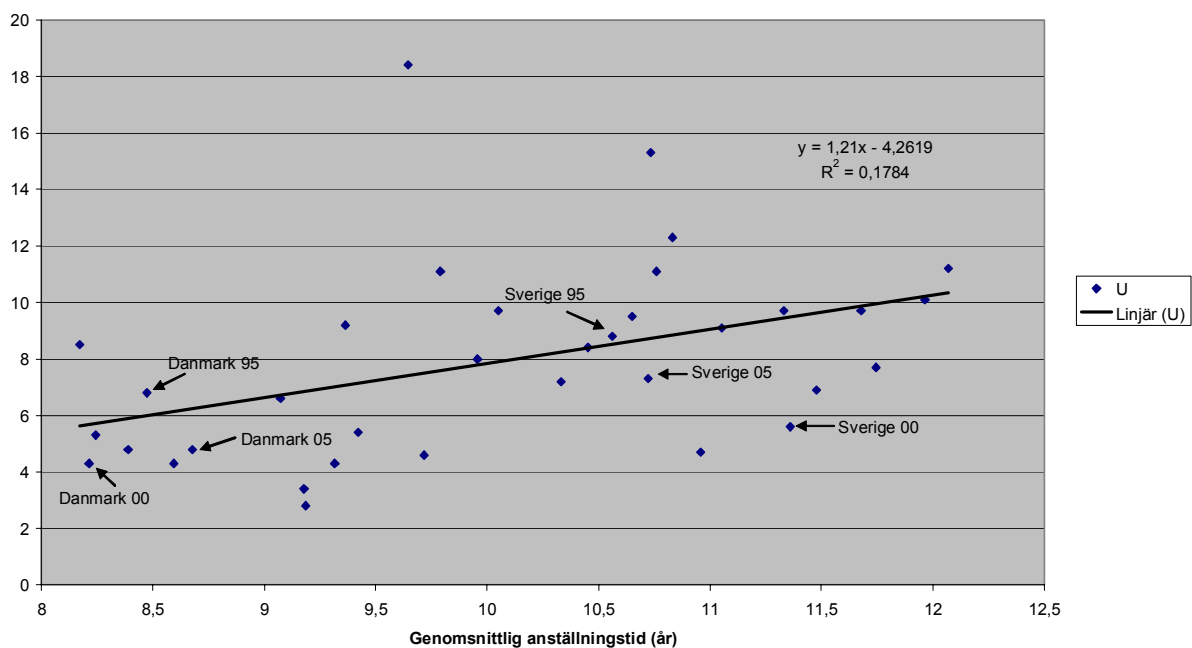
I diagram 3.5e upptäcks vidare ett något svagt men likaså positivt samband mellan den genomsnittliga anställningstiden och arbetslösheten i 12 OECD-länder. Samma teoretiska grund som ovan skulle motivera ett positivt samband. Mönstret är som tidigare: Danmark rör sig över tid i den nedre vänstra kanten av diagrammet, med en låg anställningstid och låg arbetslöshet i jämförelse med de andra länderna, och Sverige placerar sig i mitten, med undantag för 1990. Sett separat sett bryter emellertid Sverige mot mönstret. Sverige hade lägst arbetslöshet och högst genomsnittlig anställningstid år 2000, samt högst arbetslöshet och lägst genomsnittlig anställningstid 1995.

Diagram 3.5d Anställningsskyddslagstiftning och arbetslöshet i 14 OECD-länder (1990,1998 och 2003).⁹⁶

Källa: OECD "Employment Protection Legislation", "Labour Force Survey" (<http://stats.oecd.org>)

Diagram 3.5e Arbetslöshet och genomsnittlig anställningstid i 12 OECD-länder (1995, 2000 och 2005)

Källa: OECD "Job Tenure", "Labour Force Survey" (<http://stats.oecd.org>)

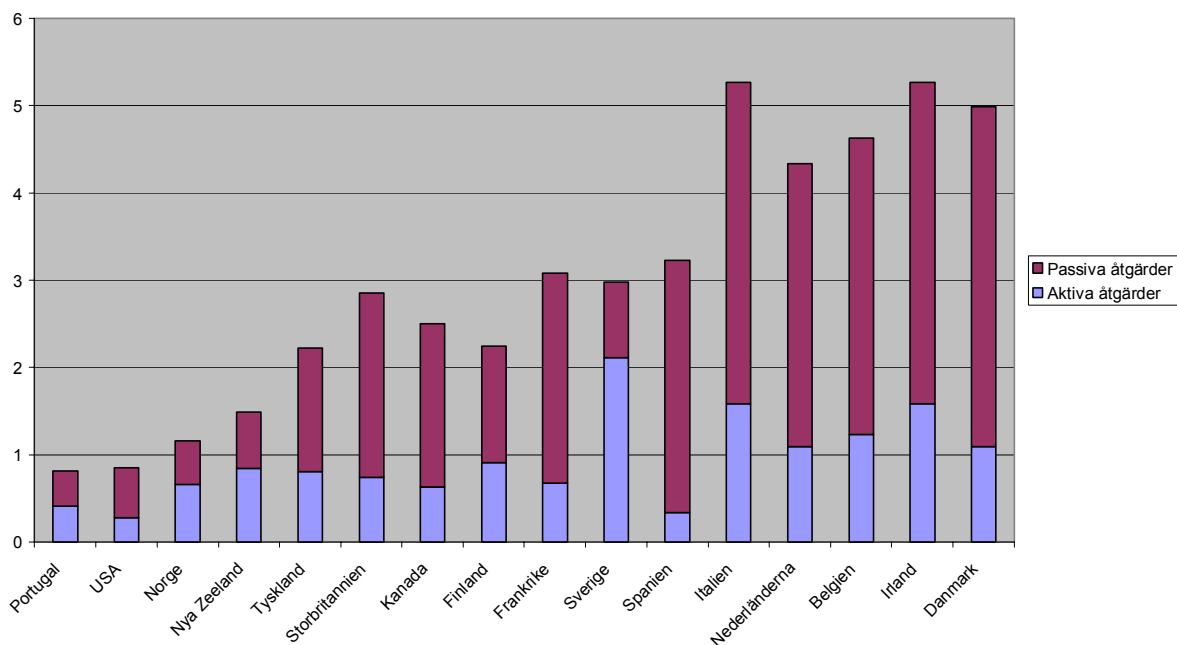
⁹⁶ Spanien som funnits med i det ursprungliga datamaterialet medtogs inte, då samtliga värden för Spanien bedömdes vara "outliers".

När det gäller arbetsmarknadspolitiken, sett i termer av aktiva och passiva arbetsmarknadspolitiska utgifter rankas både Sverige och Danmark högt jämfört med andra länder (se diagram 3.6a och 3.6b) över tid. År 1985 var Danmark det land som av 16 OECD-länder hade de högsta arbetsmarknadspolitiska utgifterna som andel av BNP. Ser man till utgifter för den aktiva arbetsmarknadspolitiken, låg 1985 dock Sverige högst av samtliga OECD-länder, och Danmark placerade sig efter Sverige, Belgien, Irland och Italien. Sveriges höga andel utgifter för aktiv arbetsmarknadsåtgärder kan förklaras med för tiden specifika krav på de arbetslösa, där aktiva arbetsmarknadsåtgärder var obligatoriska.⁹⁷

År 2003 var Danmark det land som av 18 OECD-länder hade de högsta arbetsmarknadspolitiska utgifterna som andel av BNP med 4,5%, samtidigt som Sverige också tillhör den grupp länder vars utgifter ligger över snittet. Ser man till utgifter för aktiva arbetsmarknadsåtgärder, som exempelvis yrkesvägledning och utbildning, är både Sverige och Danmark, tillsammans med Nederländerna i topp med en nivå mellan 1,3% (Sverige) och 1,9% (Danmark) av BNP. Sammanfattningsvis kan man här se en ökning av utgifterna för de aktiva arbetsmarknadsåtgärderna i Danmark i riktning mot den tidigare svenska nivån, samtidigt som utgifterna för aktiva arbetsmarknadsåtgärder betydligt minskat mellan 1985 och 2003.

⁹⁷ Layard, Richard & Jackman, Richard (1995), s. 7

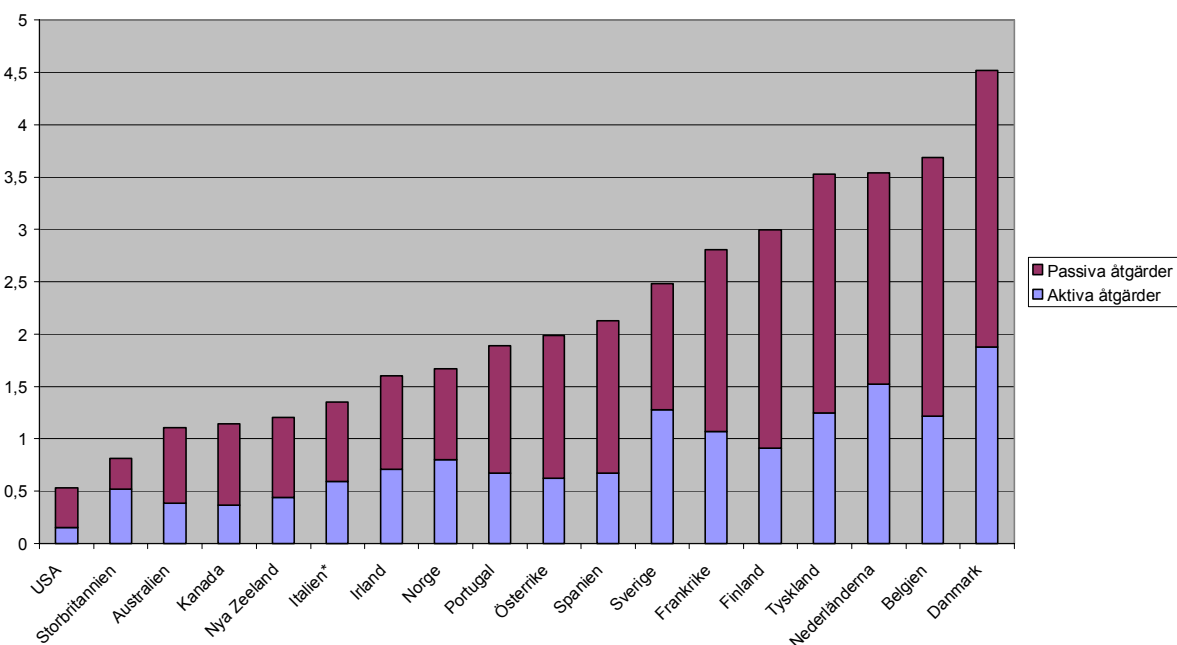
Diagram 3.6a Aktiva och passiva arbetsmarknadspolitiska utgifter som andel av BNP i 16 OECD-länder år 1985, rangordnade efter den totala nivån.

Källa: OECD Employment Outlook (1993), s. 93 – 104

Anm. Data saknas för Australien och Österrike

Diagram 3.6a Aktiva och passiva arbetsmarknadspolitiska utgifter som andel av BNP i 18 OECD-länder år 2003, rangordnade efter den totala nivån.

Källa: OECD "Public expenditure and participant stocks on LMP" (<http://stats.oecd.org>)

Anm. Italiens arbetsmarknadspolitiska utgifter avser år 2002

Den aktiva arbetsmarknadspolitiken är bland annat utformad för att hjälpa jobbsökande att finna arbete, medan den passiva arbetsmarknadspolitiken åtminstone i viss mån får betraktas som ett mått på arbetsmarknadsregimens karaktär. Ett medel varmed man å ena sidan kan bedöma arbetsmarknadspolitiken effekter, men å andra sidan också bedöma hur väl arbetsmarknadsinstitutionerna är anpassade till arbetsmarknaden, är förekomsten av långtidsarbetslöshet, här inledningsvis definierad som arbetslösa i *över ett år* som andel av arbetskraften eller som andel av det totala antalet arbetslösa. På en flexibel arbetsmarknad skulle, enligt den neoklassiska teorin, jämviktsarbetslösheten vara låg då hög rörlighet på arbetsmarknaden underlättar tillsättningsprocessen för företagen. I det motsatta fallet, med en arbetsmarknad som likt Sverige har hög anställningstid och strikt lagstiftning gällande anställningsskydd skulle tillsättningsprocessen försvåras för företag, färre jobb skapas och jämviktsarbetslösheten vara högre. Förekomsten av långtidsarbetslöshet kan alltså med denna teoretiska bakgrund stipuleras vara högre i Sverige än i Danmark.

I diagram 3.5e och 3.5f jämförs långtidsarbetslösheten, mätt som andel av arbetskraften, med den standardiserade arbetslösheten i respektive land, och mellan länderna över tid mätt som andel av arbetslösheten i diagram 3.5g. Resultatet sammanfattas i tabell 3.4d. För både Sverige och Danmark är långtidsarbetslösheten otvetydigt kopplad till den totala arbetslösheten. Under 1980-talet utgjorde antalet långtidsarbetslösa i Sverige under 0,5% av arbetskraften, men steg upp till lite över 3% som mest i början av 1990-talet, när också arbetslösheten var som högst. När sedan arbetslösheten sjönk under andra hälften av 1990-talet, sjönk också långtidsarbetslösheten till dryga 1,5% år 2000 och drygt 1% år 2004. I Danmark var redan i början av 1980-talet arbetslösheten som bekant hög (7,8% år 1983) och långtidsarbetslösheten därför också hög, på över 3,5%. Under 1980-talet sjönk dock både den totala arbetslösheten och långtidsarbetslösheten, men ökade igen under början av 1990-talet till 9,5% respektive 2,5% som mest. Under senare delen av 1990-talet sjönk både den totala arbetslösheten och långtidsarbetslösheten till nuvarande nivåer, kring 1%.

Sammanfattat (i tabell 3.4c, 3.4d och 3.4e) är resultatet något anmärkningsvärt i komparativt avseende. Trots att den svenska arbetsmarknaden, i allt ovanstående belysts som mindre flexibel än den danska arbetsmarknaden, hade Sverige sett över en längre tidsperiod *lägre* långtidsarbetslöshet, både mätt som andel av arbetskraften och som andel av det totala antalet arbetslösa. I synnerhet är detta fallet för femårsperioderna 1985-1990 samt 1990-1995, då långtidsarbetslösheten som andel av arbetskraften var 0,28% respektive 1,03% i Sverige och

hela 1,57% respektive 2,37% i Danmark. Det enda egentliga undantaget är perioden 1995-1999 då långtidsarbetslösheten mätt i förhållande till arbetskraften var 2,7% i Sverige och 1,5% i Danmark och motsvarande siffror för långtidsarbetslösheten mätt i förhållande till den totala arbetslösheten 31,0% respektive 25,7%. Detta är naturligt då arbetslösheten i Sverige nådde sin topp under 1994. Första halvdecenniet in på 2000-talet hade långtidsarbetslösheten i Sverige konvergerat mot den danska nivån kring 1% (som andel av arbetskraften) och 21% (som andel av antalet arbetslösa).

Samma mönster gäller också om man också betraktar andelen av arbetskraften eller antalet arbetslösa som varit arbetslösa mellan 6 och 12 månader (och uppåt) som långtidsarbetslösa, vilket sammanfattas i tabell 3.4d. Än tydligare kan dock mönstret illustreras genom att konstatera att den sammanlagda andelen av de arbetslösa som är arbetslösa i *mindre* än 6 månader, med undantag för perioden 1995-1999, varit betydligt högre (1985-1994), eller något högre (2000-2004) i Sverige än Danmark (tabell 3.4e). 1985-1990 var denna andel 73,6% i Sverige och bara 50,7% i Danmark samt 62,5% i Sverige och 60,8% i Danmark för perioden 2000-2004. Detta skulle, med bakgrund av den neoklassiska ansatsen, antingen indikera att den svenska arbetsmarknadspolitiken är något mer effektiv än den danska, eller att den svenska arbetsmarknaden är något mer flexibel. Det senare alternativet kan som vi sett ovan dock inte få stöd i empirin.

Tabell 3.4c Långtidsarbetslösa (över ett år) som andel av arbetskraften (LTA1) och det totala antalet arbetslösa (LTA2) som genomsnitt i Sverige och Danmark (i procent)

Land	Mått/Period	1985-1989	1990-1994	1995-1999	2000-2004
Sverige	LTA1	0,284689	1,029516	2,680722	1,157422
	LTA2	13,26925	15,65984	30,97587	21,27861
Danmark	LTA1	1,566403	2,372998	1,469844	1,016835
	LTA2	26,84582	29,23107	25,81379	20,88628

Källa: OECD "Incidence of unemployment by duration" (<http://stats.oecd.org>)

Tabell 3.4d Långtidsarbetslösa (mellan 6 och 12 månader) som andel av arbetskraften (LTA1) och det totala antalet (LTA2) som genomsnitt i Sverige och Danmark (i procent)

Land	Mått/Period	1985-1989	1990-1994	1995-1999	2000-2004
Sverige	LTA1	0,30058	1,0824	1,46898	0,88914
	LTA2	13,18	16,42	16,86	16,16
Danmark	LTA1	1,31248	1,8047	0,99802	0,90068
	LTA2	22,44	22,14	17,52	18,28

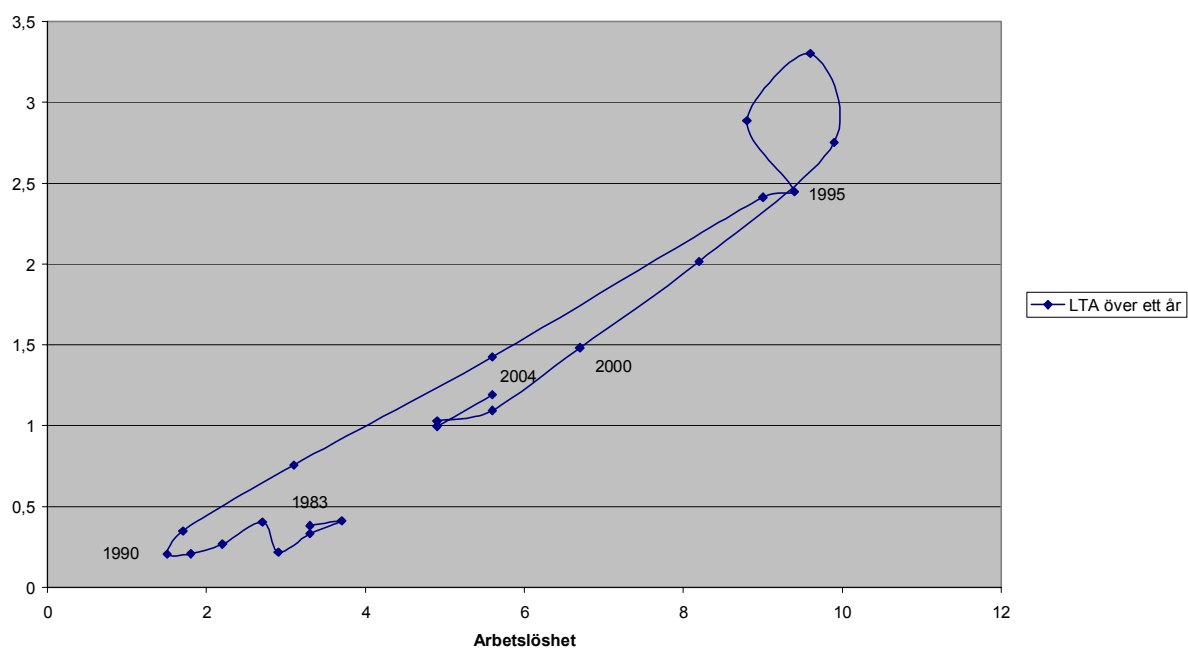
Källa: OECD "Incidence of unemployment by duration" (<http://stats.oecd.org>)

Tabell 3.4e Andelen arbetslösa som är arbetslösa i mindre än sex månader, Danmark och Sverige (1985-2004)

Land/Period	1985-1989	1990-1994	1995-1999	2000-2004
Sverige	73,55075	67,92016	52,16413	62,56139
Danmark	50,71418	48,62893	56,66621	60,83372

Källa: OECD "Incidence of unemployment by duration" (<http://stats.oecd.org>)

Diagram 3.6b Antalet långtidsarbetslösa som andel av arbetskraften relaterad till arbetslösheten i Sverige (1983-2004)⁹⁸

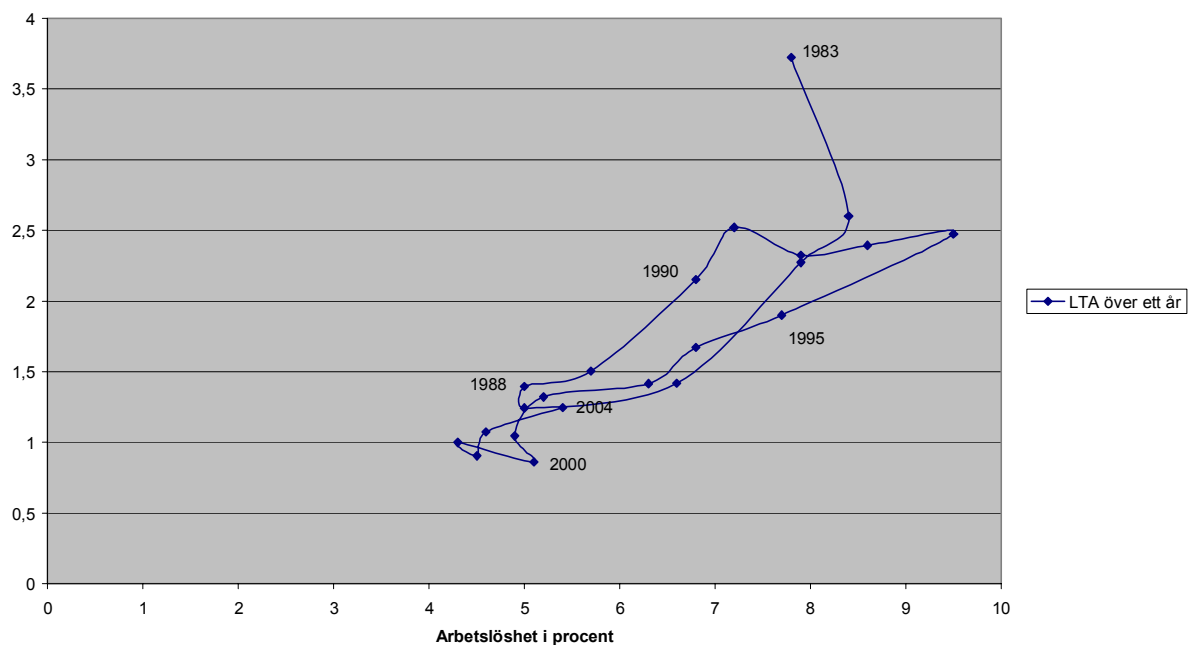

Källa: OECD "Labour Force Survey", "Incidence of unemployment by duration" (<http://stats.oecd.org>)

⁹⁸ Detta mått har för både Sverige och Danmark beräknats med hjälp av OECDs serier på långtidsarbetslöshet, som andel av antalet arbetslösa, samt OECDs serier på standardiserad arbetslöshet, enligt:

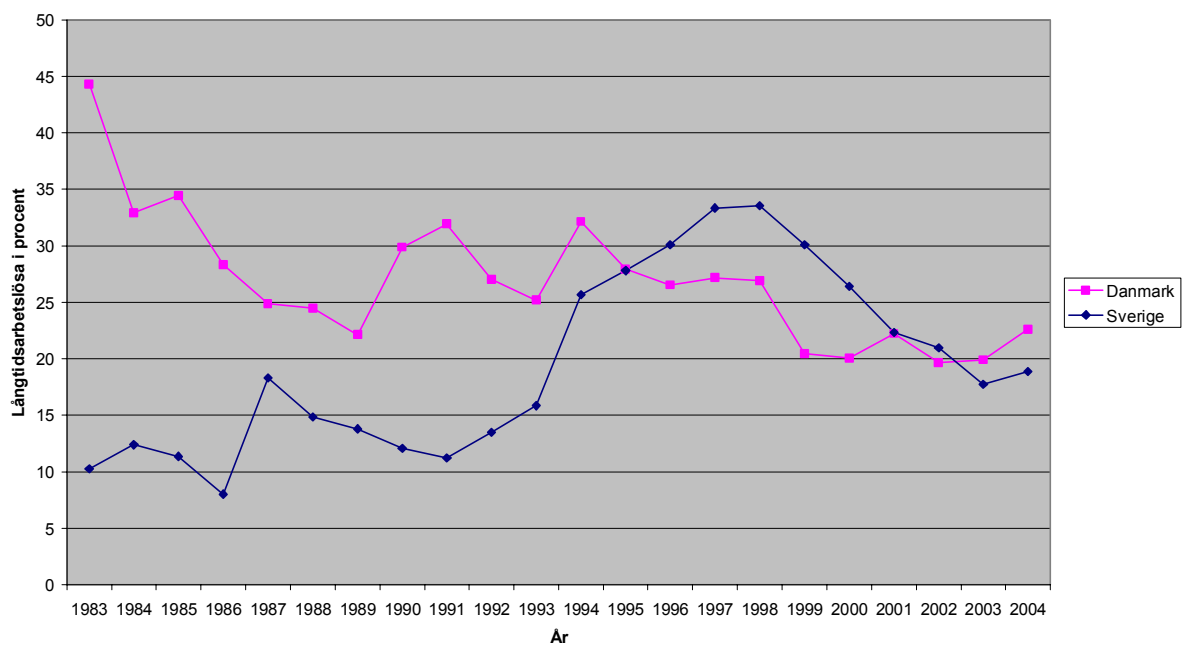
$$\frac{\text{Långtidsarbetslösa}}{\text{Det totala antalet arbetslösa}} \times \frac{\text{Antalet arbetslösa (standardiserade)}}{\text{Arbetskraften}} = \frac{\text{Långtidsarbetslösa}}{\text{Arbetskraften}}$$

Diagram 3.6c Långtidsarbetslöshet som andel av arbetskraften relaterad till arbetslösheten i Sverige (1983-2004)

Källa: OECD "Labour Force Survey", "Incidence of unemployment by duration" (<http://stats.oecd.org>)

Diagram 3.6d Långtidsarbetslösa som andel av det totala antalet arbetslösa i Sverige och Danmark (1983-2004)

Källa: OECD "Incidence of unemployment by duration" (<http://stats.oecd.org>)

Den sammanlagda bilden kan nu beskrivas. För det första har Danmark och Sverige internationellt haft en genomsnittligt låg arbetslöshet under perioden 1983-2005, men sedan var för sig har båda länderna sett betydande uppgångar, Danmark redan under slutet av 1970-talet och Sverige från och med början av 1990-talet. Under det att Sverige hade den lägsta arbetslösheten under perioden 1983-1993 i vår internationella jämförelse hade Danmark en betydligt högre. Från och med början av 1990-talet blev rollerna omkastade, och Sveriges arbetslöshet steg till sedan 1930-talet ööverträffade nivåer medan Danmark tidigt lyckades pressa ned arbetslösheten till en nivå under 6%. Trots flera gemensamma nämnare, historiskt givna, i form av en internationellt stark fackföreningsrörelse, omfattande kollektivavtal och en aktiv arbetsmarknadspolitik, har också flera skillnader observerats. Danmark har på det hela taget en mer flexibel arbetsmarknad där det är överlåtet åt arbetsmarknadens parter att förhandla om anställningstid och anställningsskydd, medan Sverige både vad gäller anställningstiden och regleringen av anställningen i lag genom arbetsrätten placerar sig på andra sidan spektrumet i den internationella jämförelsen. Det är emellertid svårt att se ett entydigt samband mellan de två mått på arbetsmarknadsflexibilitet som här använts: den legislativa regleringen av anställningsskydd och anställningstiden, å ena sidan, och arbetslöshetsnivåerna å den andra sidan. Vi har också sett, i motsats till vad man med bakgrund av den neoklassiska teorin skulle kunna förvänta sig, att den danska flexibiliteten på arbetsmarknaden inte leder till lägre andel långtidsarbetslösa än Sverige. Tvärtom var i Sverige fram till mitten av 1990-talet en mycket hög andel av de arbetslösa endast arbetslösa under kort tid, det vill säga mindre än sex månader, detta trots att anställningslagstiftningen i stort sett var densamma som den är idag och trots den höga genomsnittliga arbetstiden.

Vad säger då detta om arbetsmarknadsutvecklingen och de huvudsakliga frågorna som uppsatsen ställt; kan institutionella faktorer förklara arbetslöshetsutvecklingen i Danmark och Sverige? Med bakgrund av ovanstående resultat är det inte alldeles självklart att de institutionella *skillnader* som på olika håll framhållits som anledningen till den relativt sett lägre arbetslöshetsnivån i Danmark än i Sverige ensamma kan förklara detta. Istället kommer det i nästa avsnitt diskuteras hur dessa resultat förhåller sig till de resultat gällande investeringskvoten och den aggregerade efterfrågan som erhållits i avsnitt 4.1.

3.3 Sammanfattning

De frågeställningar som den empiriska delen avsågs besvara var:

- 1) Vilka skillnader och likheter finns och har funnits mellan danska och svenska arbetsmarknadsförhållanden samt arbetsmarknadsinstitutioner?
- 2) Vilka faktorer förklarar respektive lands arbetslöshetsnivåer över tid; vilka faktorer kan förklara relevanta skillnader mellan de två länderna?

Svaren på dessa frågor kan sammanfattas enligt följande. De främsta likheter mellan Danmark och Sverige över tid står att finna i arbetsmarknadsmodellens universalistiska karaktär, framförallt i form av en aktiv arbetsmarknadspolitik (i ovanstående mätt som arbetsmarknadspolitiska utgifter som andel av BNP), men också historiskt bland annat i form av en hög facklig anslutningsgrad och omfattande kollektivavtal. Skillnaderna, å andra sidan har, sett över en längre period, varit något olika. I Sverige har löneförhandlingarna exempelvis skett utan statlig inblandning, eller lagstiftning, fram till 1970-talet, medan "Folketinget" inte sällan intervenerade i de danska löneförhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter. En "konvergens" skedde dock under 1960-talet beträffande graden av centralisering i löneförhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter, och under 1980-talet skedde parallellt i båda länderna en decentralisering av löneförhandlingarna. När det kommer till arbetsrätten, och anställningsskyddet har emellertid Sverige sedan LAS 1976 en internationellt sett "strikt" lagstiftning på området, medan anställningsvillkoren i Danmark förhandlas mellan arbetsmarknadens parter eller mellan individuella arbetsgivare och löntagare. Sverige avreglerade dock i viss mån lagstiftningen på detta område under 1990-talet, men ligger i en internationell jämförelse relativt högt. Vidare kunde underliggande skillnader mätt i den genomsnittliga anställningstiden observeras, där den danska anställningstiden ligger mycket lågt och den svenska högt i en internationell jämförelse.

Uppsatsen har också undersökt investeringarnas (mätt som bruttoinvesteringar i förhållande till BNP i fasta priser) inverkan på arbetslösheten. Resultatet är ett starkt långsiktigt, medelfristigt och kortsiktigt, negativt, samband mellan investeringskvot och arbetslöshet, med undantag för perioden 1996 – 2005. Ett mått på arbetsmarknadsflexibilitetens förmodade effekter på arbetslöshet erhöles också genom att jämföra långtidsarbetslösheten med arbetslösheten. Resultatet här var dock inte vad som kunde ha väntats med en neoklassisk

teoretisk bakgrund, då Sverige överlag hade en lägre andel av arbetskraften och det totala antalet arbetslösa som stått utanför arbetsmarknaden i mer än sex månader. I den sammanfattande diskussionen kommer de slutsatser som kan dras av ovanstående resultat att diskuteras mer ingående.

4. Sammanfattande diskussion

I detta avsnitt kommer de resultat som erhållits i empiridelen att diskuteras i syfte att belysa det empiriska underlagets implikationer för det problem och de frågeställningar som ställts i uppsatsen, samt det empiriska underlagets relation till de teorier som presenterats i den teoretiska avdelningen. Resultaten jämförs också med forskning inom vitt skilda teoretiska ramverk på området. Det bör inledningsvis påminnas om att resultaten som presenterats är begränsade på så sätt att de inte testats i en gemensam regressionsmodell, vilket gör att de slutsatser som kan dras måste vara preliminära och är därför lämpligast som uppslag för diskussion och vidare undersökningar.

4.1. Investeringar eller arbetsmarknadsinstitutioner – vad gör egentligen Danmark som inte Sverige gör?

Undersökningen har presenterat ett flertal faktorer som i den neoklassiska eller keynesianska ekonomiska teorin stipuleras inverka på arbetslösheten, och de empiriska resultaten kan i viss mån därför också betraktas och tolkas ur tämligen olika teoretiska perspektiv. Frågan blir därför hur man kan koppla de olika förklaringsvariablerna inte endast till arbetslösheten, utan också till varandra.

Vad man kan börja med att konstatera är att den empiriska undersökningen visar hur investeringarna, eller investeringskvoten, har en stark, och statistiskt signifikant koppling till arbetslösheten. Detta står i linje med nylig empirisk forskning på området. Bland annat pekar Karanassou, Sala och Salvador i en undersökning på att mönster i kapitalackumuleringen har spelat en avgörande roll för nordiska mönster gällande arbetslöshetens utveckling.⁹⁹ Denna forskning visar bland annat hur den danska arbetslöshetens ökning från och med den andra halvan av 1970-talet och fram till mitten av 1980-talet delvis orsakades av ett fall i kapitalackumulationsnivån, samt hur ökningen under 1990-talet (1989-1997) likaså orsakades av ett plötsligt, men långvarigt fall i kapitalackumuleringen (jämför detta med diagram 3.2b). För Sveriges del visas på liknande sett hur kapitalackumuleringens fall under början av 1990-talet förklarade 50% av de höga arbetslöshetsnivåerna, här i meningen att arbetslösheten i frånvaro av en chock i kapitalackumuleringen skulle varit endast hälften så hög (enligt

⁹⁹ Karanassou, Marika et al (2007).

beräkningar från en matematisk modell).¹⁰⁰ Motsvarande siffra är för Danmark och perioden 1978-1985 30%, samt för perioden 15,2% för perioden 1989-1997.¹⁰¹

På samma sätt har ett generellt mönster i ett flertal olika studier visat att länder som genomgått kriser med fallande kapitalackumulation som följd också är de länder som haft högst arbetslöshet. Ron Smith och Gylfi Zoega har exempelvis visat på ett sådant samband för 21 OECD-länder mellan 1960 -2002.¹⁰² En illustration av sambandets betydelse för arbetslösheten kan också ges med den tidsmässiga precision som rörelser i investeringskvoten ger resultat i sysselsättningen. Ploughmann och Kongshøj Madsen skriver:

”Both Denmark and Sweden experienced high levels of unemployment in the beginning of the 1990s. However, since 1993/1994 Denmark has gone through a remarkable recovery. The same has been the case for Sweden since 1997.”¹⁰³

Motsvarande återhämtning för investeringskvoten inleddes vid precis samma tidpunkt som återhämtningen i sysselsättningen i Danmark: under det tredje kvartalet 1993 nådde investeringarna bottennoteringen 14,2% och den standardiserade arbetslösheten toppnoteringen 9,6%. Under första och andra kvartalet 1997 nådde arbetslösheten i Sverige toppnoteringen 10,3% innan trenden vände, vilket skedde parallellt med att investeringskvoten vände från bottennoteringen 15,9%.

Ytterligare en indikation på hur förändringar i investeringskvoten skulle kunna påverka arbetslösheten gavs av förhållandet mellan kapital och output (diagram 4.2c), där det kunde observeras att Danmark historiskt sett haft en oavbrutet högre kvot än Sverige sedan 1960-talet. Detta skulle alltså, med bakgrund av den modell som presenterades i avsnitt 2.2.3. och antydd genom de uppskattade regressionskoefficienterna i avdelning 3.1.1., indikera att en förändring i investeringskvoten har större effekt på arbetslösheten i Sverige än i Danmark, vilket i sin tur skulle innebära att den svenska arbetslösheten påverkas i större utsträckning av en kris (associerad med fallande investeringskvot) än den danska ekonomin. Den undersökning som nämnts ovan med avseende på kapitalackumulation och arbetslöshet i Norden kan ses som ytterligare ett stöd för denna hypotes.

¹⁰⁰ Ibid., s. 20-22

¹⁰¹ Ibid., s. 20-21

¹⁰² se Stockhammer (2004); Smith & Zoega (2005)

¹⁰³ Kongshøj Madsen, Per & Ploughmann, Peter (2002), s. 5

Olika institutionella faktorer som bedömdes kunna tjäna som förklaringsvariabler eller bakgrundsvariabler till respektive lands utveckling i arbetslöshet har också undersökts. Sammanfattat observerades framförallt skillnader i anställningsskydd och anställningstid samt med avseende på andelen långtidsarbetslösa. Som visats i empiridelen fanns internationellt sett svaga, men positiva samband under 1990-talet mellan striktheten i lagstiftningen beträffande anställningsskydd och den genomsnittliga anställningstiden å ena sidan, och arbetslösheten å den andra sidan, där Danmark konsekvent utmärkte sig med jämförelsevis låg arbetslöshet och hög flexibilitet. Detta resultat, skulle man kunna argumentera, säger något om flexibilitetens effekter på arbetslösheten mellan länder. Emellertid är det svårare att argumentera för att detta samband gäller *inom* Sverige eller Danmark och över en längre tidsperiod.

Samtidigt, om man kan betrakta andelen långtidsarbetslösa av arbetskraften eller det totala antalet arbetslösa som ett mått på arbetsmarknadsinstitutionernas inverkan på arbetslösheten, visade sig Danmark trots högre flexibilitet ha högre långtidsarbetslöshet än Sverige över en längre period. Med bakgrund av den neoklassiska teorin är detta kanske inte vad som kunde förväntas, men detta kan emellertid kontrasteras med bakgrund av forskning framlagd av bland andra Layard och Jackman.¹⁰⁴ Enligt dessa skulle visserligen stor flexibilitet på arbetsmarknaden tendera att minska långtidsarbetslösheten respektive öka korttidsarbetslösheten som andel av den totala arbetslösheten.

Anställningsskyddslagstiftningen skulle exempelvis ha en dubbelsidig effekt på arbetslöshetens varaktighet: å ena sidan skulle en flexibel lagstiftning öka nyanställningarna och därmed minska långtidsarbetslöshet, men å andra sidan öka uppsägningarna och därmed öka korttidsarbetslösheten. Sammantaget finner Layard och Jackman, i likhet med denna undersökning, att lagstiftningens effekt på arbetslösheten är liten. Däremot framhålls att den aktiva arbetsmarknadspolitiken är en desto viktigare förklaringsvariabel när det gäller att förklara skillnader i arbetslöshetsnivåer (i varje fall när det gäller fall där aktiv arbetsmarknadspolitik *ersätter* arbetslöshetsförsäkringar), såväl i totala termer som uppdelad i långtids- och korttidsarbetslöshet.¹⁰⁵ I Sverige var utgifterna för aktiva arbetsmarknadsåtgärder som andel av BNP mindre år 2003 än 1985, medan dessa var betydligt högre år 2003 än 1985 i Danmark. Jämförelsevis var också utgifterna för aktiva

¹⁰⁴ Jackman, Richard & Layard, Richard (1996)

¹⁰⁵ Ibid., s. 7f

arbetsmarknadsåtgärder som andel av BNP högre i Sverige än i Danmark år 1985, medan de år 2003 var högre i Danmark än i Sverige. Vi har också sett hur Danmark 1994 gick i riktning mot en mer ”krävande” arbetsmarknadspolitik, där det är obligatoriskt för arbetssökande som varit arbetslösa i mer än 12 månader att delta i någon form av aktivt arbetsmarknadsprogram. Detta kan möjligen ses som en förklaring av utvecklingen i långtidsarbetslöshet, beskriven i empiridelen och sammanfattad ovan: det vill säga att Danmarks ansträngningar att implementera en aktiv arbetsmarknadspolitik har gett resultat i form av en konvergens mot den svenska nivån i långtidsarbetslöshet.

Samtidigt kan man också kontrastera resultatet gällande de institutionella förhållandena med Kaleckis teori om monopolgraden, där det postulerades att sambandet mellan arbetslöshet och löner skulle vara *negativt*, bland annat då en låg monopolgrad skulle minska priserna på konsumtionsvaror i förhållande till lönen och därmed öka konsumtionskraften hos löntagarna. Med den beskrivning av arbetsmarknadsinstitutionerna som gjordes i avsnitt 2.2. är detta inte orimligt. Ytterligare en indikation på ett sådant förhållande är ett empiriskt observerat lågt prispålägg för Sverige, som eventuellt skulle kunna vara följden av strikta arbetsmarknadsinstitutioner och hög facklig anslutningsgrad. I en undersökning av prispålägg och monopolgraden i 22 OECD-länder mellan 1973 och 1988 var prispålägget i Sverige det lägsta av samtliga länder, medan Danmark hade ett prispålägg nära det internationella genomsnittet (rangordnat till tionde lägsta av de 22 OECD-länderna).¹⁰⁶

En tolkning av den empiri gällande de institutionella förhållanden på arbetsmarknaden som presenterats är alltså att det för det första är oklart huruvida man kan göra gällande att skillnader i arbetslöshet mellan Danmark och Sverige beror på skillnader i flexibilitet. Dock kan enligt resonemanget ovan arbetsmarknadspolitikens omfattning och karaktär mycket väl inverka på långtidsarbetslösheten, och på arbetslösheten i stort, vilket har ett visst stöd i forskningen på området.

Vi har nu kommit till den punkt där undersökningens huvudsakliga frågeställning om hur skillnader i arbetslösheten kan förklaras över tid mellan Sverige och Danmark slutligen kan besvaras, i titeln uttryckt som ”Vad gör Danmark som inte Sverige gör?”. Svaret som föreslås i denna undersökning är, något tillspetsat: *Danmark investerar*. Den huvudsakliga

¹⁰⁶ Neiss, Katherine (2001), s. 576, Figur 1

förklaringen till de skillnader som står att finna i respektive lands prestationer på arbetsmarknaden får alltså betraktas vara investeringskvotens variationer över tid. Förslaget till förklaring som gavs i avsnitt 3.1.2. tål att upprepas: medan den danska investeringskvoten år 2005 återhämtat sig från fallet under 1990-talet och återigen nått de nivåer som rådde innan 1980-talet (ca 22%), har den svenska investeringskvoten *inte* återhämtat sig till de nivåer som under det sena 1980-talets högkonjunktur kunde leda till exceptionellt låga nivåer i arbetslöshet i jämförelse med den genomsnittliga internationella nivån för perioden. Därutöver indikerades också att förhållandet mellan output (eller BNP) och kapital (operationaliserat som Y/K) ger olika förutsättningar för länderna, samt att den svenska arbetsmarknaden på grund av högre output-kapital-kvot potentiellt sett skulle vara mer ”känslig” för investeringskriser än den danska, i meningen att ett fall i investeringskvoten skulle öka arbetslösheten i relativt sett större proportion (procentuellt sett, i enlighet med operationaliseringen där arbetslösheten uttrycks i logaritmisk form).

Det bör emellertid, noteras att den logiska förlängningen av förslaget att investeringsmönstret till stor del påverkar arbetslösheten är att det också blir relevant att analysera de faktorer i Sverige och Danmark som är *bakomliggande* för investeringarna, när det gäller att förklara långsiktiga mönster på arbetsmarknaden, samt huruvida sambandet mellan investeringar och arbetslöshet eventuellt skulle kunna orsakas av en gemensam förklaringsvariabel. Det är därför lämpligt att avslutningsvis diskutera vilka möjligheter det finns att koppla sådana bakomliggande faktorer, varav institutioner och löneutvecklingen är två, till investeringarna och arbetslösheten.

I denna undersökning åskådliggjordes den aggregerade efterfrågans sammansättning över tid, där det kunde ses hur nettoexporten kommit att utgöra en allt större andel i Sverige, vilket får betraktas som *ett* sätt att närma sig ämnet. Vad viktigare är skulle man i likhet med Kalecki, Robinson, samt även i den marxistiska ekonomiska teorin kunna betrakta profitkvoten och räntenivån, eller med Keynes, ”kapitalets marginaleffekt”, som viktiga indikatorer. Ett sådant samband är exempelvis underliggande i Ernest Mandels teori om ”långa vågor i den kapitalistiska ekonomin” där profitkvotens rörelser spelar en avgörande roll för ackumulationstakten och ”därmed” arbetslösheten.¹⁰⁷ Ett intressant, icke-mekaniskt, teoretiskt samband har också föreslagits av Anwar Shaikh och Ahmet M. Tonak med utgångspunkt i

¹⁰⁷ se exempelvis Mandel, Ernest (1995)

den klassiska distinktionen mellan produktivt och improduktivt arbete, där investeringarna förhåller sig till ”den allmänna profitkvoten” beroende på en sociohistoriskt bestämd faktor, ”the social rate of consumption”, eller hur det alstrade mervärdet fördelas på konsumtion, export samt improduktiva kostnader för kapitalen.¹⁰⁸ Detta angreppssätt gör exempelvis gällande att en finansiell expansion inte nödvändigtvis skulle ha en långsiktigt positiv inverkan på sysselsättningen, då detta skulle tära på ”produktiva investeringar” (som har som syfte att expandera produktionskapaciteten och därmed potentiellt kan öka sysselsättningen).

Empiriskt har ett samband mellan investeringar och profitkvot också föreslagits i ett antal sentida heterodoxa undersökningar. Bland annat frågar sig Andrew Glyn om ”profitabiliteten verkligen spelar roll” och visar att det finns ett empiriskt samband mellan profitandelen och investeringstakten (i 12 OECD-länder) under efterkrigstiden, samt att det finns ett samband mellan investeringstakten, arbetslöshet och konkurrenskraften mätt genom arbetskostnader efter 1973, där, förslagsvis, arbetslösheten via en negativ inverkan på lönetillväxten ökar profitandelen.¹⁰⁹

En fråga som bör ställas är dock också hur de andra variabler som diskuterats och analyserats i denna undersökning kan tänkas förhålla sig till investeringarna. Kan man med hänvisning till investeringsmönstret avvisa dessa faktorer? Givetvis inte, men det är svårt att se NAIRU är kompatibelt med en ansats som låter investeringar spela en avgörande roll för sysselsättningen och omvänt arbetslösheten. Ett intressant försök till att förena NAIRU-teorin och den postkeynesianska ansatsen där ackumulationstakten spelar en central roll har dock föreslagits av Robert Rowthorn genom att visa hur det vanliga antagandet att substitutionselasticiteten mellan arbete och kapital är lika med 1 (exempelvis i en produktionsfunktion av typen Cobb-Douglas) gör arbetslösheten oberoende av investeringar.¹¹⁰ Genom att omvänt anta att substitutionselasticiteten är mindre än 1, samt genom att ”endogenisera” investeringarna (genom att göra investeringarna beroende av profitkvoten och realräntan) kan Rowthorn härleda att en ökning av investeringarna skulle minska arbetslösheten, men också att det skulle finnas en viss ”naturlig” ackumulationstakt (jämför med Robinson och Harrod i avdelning 2.2.2b) som skulle vara konsistent med NAIRU.¹¹¹ I detta fall skulle alltså arbetslösheten bestämmas på lång sikt av institutionella faktorer, och på kort sikt av

¹⁰⁸ Shaikh, Anwar & Tonak, Ahmet M. (1994), s. 211-216

¹⁰⁹ Glyn, Andrew (1997), s. 597; s.

¹¹⁰ Rowthorn, Robert (1995), s. 414

¹¹¹ Ibid., s. 421f

investeringsmönstret, vilket ju kan tyckas stå i linje med de resultat som framlagts här, men detta förutsätter också att ackumuleringen också följer ett sådant, med Robinson, ”Golden Age”, mönster på längre sikt.

Den intressanta frågan huruvida arbetsmarknadsinstitutioner och –flexibilitet kan sägas påverka innovationer och investeringar har bland annat diskuterats av Moses Abramovitz i relation till den internationella konvergensen mellan Europa och USA som skedde under efterkrigstiden. Denna konvergens analyseras av Abramovitz med bakgrund av begreppet ”social capability”, ”[the] technical competence, for which [...] years of education might be a rough proxy, and with its political, commercial, industrial and financial institutions.”¹¹² I denna uppsats har endast arbetsmarknadsinstitutionerna analyserats, och frågan som här väcks är alltså om man möjligen skulle kunna betrakta dessa som en del av ett större institutionellt ramverk, där förslagsvis Danmark kombinerar en flexibel arbetsmarknad med välutvecklade politiska, kommersiella, industriella och finansiella institutioner vilket skulle rendera en låg arbetslöshet såväl som en hög (eller snabbt växande) investeringskvot.

Frågan har vidare också diskuterats sett ur ett neo-schumpeterianskt perspektiv av Alfred Kleinknecht, och med bakgrund av Joseph Schumpeters’ begrepp ”kreativ förstörelse”.¹¹³ Här argumenteras för att faktorer som minskar lönetillväxten, eller ökar löneflexibiliteten *underminerar* konkurrensen mellan företag som är innovativa och ”investerar” i forskning och företag som är mindre innovativa, då de senare företagen skulle ha större incitament för att ta ut högre vinster genom att minimera sina enhetsarbetskostnader, än att reinvestera. Detta skulle i sin tur vara negativt för investeringarna. Likaså skulle en mer flexibel anställningsskyddslagstiftning ur detta perspektiv ha en liknande effekt, då innovativa företag enligt Kleinknecht vanligen har en större försäljningstillväxt och sysselsatta, och därför inte har samma behov av att avskeda anställda, och en sådan lagstiftning alltså skulle gynna icke-innovativa företag.¹¹⁴

Det bör dock noteras att både den teori som presenterats av Abramovitz respektive den schumpeterianska ansatsen, ensamma svårligen skulle kunna förklara den typ av

¹¹² Abramovitz, Moses (1986), s. 388

¹¹³ Kleinknecht, Alfred (1988)

¹¹⁴ Ibid., s. 394f

konjunkturella variationer i såväl arbetslöshet som investeringskvot som observerats i denna undersökning, samt utvecklingen i respektive land innan 1990-talet.

Den faktor av de som undersökts, som emellertid utan att inverka på investeringarna skulle kunna minska arbetslösheten får betraktas vara de aktiva arbetsmarknadsprogrammen, som i Danmarks fall har ökat över tid som andel av BNP. Detta, eventuellt i kombination med 1994 års reform skulle alltså självständigt kunna förklara åtminstone variationer i långtidsarbetslöshet, och därför sannolikt också arbetslösheten.

Till sist kan frågan ”Vad gör Danmark som inte Sverige gör?” efter denna sammanfattande diskussion föreslås ha ett något mer nyanserat tentativt svar: Danmark investerar och har dessutom kommit att kombinera detta med en relativt sett mer aktiv och universalistisk arbetsmarknadspolitik, emedan det får ses som osäkert hur den institutionella flexibiliteten på arbetsmarknaden har påverkat arbetslösheten. Frågan om *varför* Danmarks investeringskvot så snabbt återhämtade sig efter 1990-talskrisen och *varför* ländernas investeringsmönster skiljer sig åt får här betraktas som en ingång till nya och fördjupade studier.

5. Litteratur- och källförteckning

Källor

Kamps, Christophe (2004) *Database on Capital Stocks in OECD countries*, Kiel Institute for World Economics (<http://www.uni-kiel.de/ifw/forschung/netcap/netcap.htm>, Maj 2007)

LABORSTA (2007) *Periodical Data*

OECD Statistics (stats.oecd.org/wbos/default.aspx, Maj 2007)

OECD (2003) *Employment Outlook*, OECD, Paris.

OECD (2004) "A Detailed Description of Employment Protection Regulation in Force 2003 – Background Material for the 2004 Edition of the OECD Employment Outlook"

(<http://www.oecd.org/dataoecd/4/30/31933811.pdf>, Maj 2005)

Litteratur

Abramovitz, Moses (1986) "Catching Up, Forging Ahead and Falling Behind" *Journal of Economic History*, Vol 46, Nr 2 (s. 385 – 406)

Andersen, Torben M. & Svarer, Michael (2006) "Flexicurity – Den Danska Arbetsmarknadsmodellen" i Olshov, Anders (Red) *Svenska strukturproblem kontra dansk dynamik*. ØI Förlag, Malmö

Asimakopoulous, Athanasios (1988) *Investment, Employment and Income Distribution*. Polity Press, Cambridge.

-:- (1991) *Keynes's General Theory and Accumulation*. Cambridge University Press, Cambridge.

Backman, Arnmundur; Evju, Stein; Hasselback, Ole; Suviranta, Antti; Sigeman, Tore (1990) *Arbetsrätten i Norden: Pohjoismaiden työoikeus*. Nordisk ministerråd, Stockholm.

Ball, Lawrence & Mankiw, N. Gregory (2002) "The NAIRU in theory and practice", *The Journal of Economic Perspectives*, Vol 16, Nr. 4 (s. 115-136)

Baker, Dean; Glyn, Andrew; Howell, David R.; Schmitt, John (2005) "Labour Market Institutions and Unemployment: A Critical Assessment of the Cross-Country Evidence" i Howell, David R (Red) *Fighting Unemployment: The Limits of Free Market Orthodoxy*. Oxford University Press.

Bean, C. R. (1994) "European unemployment: a survey", *Journal of Economic Literature* Vol. 32, No. 2, pp. 573-619.

Belot, Michèle & van Ours, Jan C. (2000) "Does the Recent Success of Some OECD Countries in Lowering their Unemployment Rates Lie in the Clever Design of their Labour Markets?". IZA Discussion Paper, Nr 147, Bonn.

Björklund, Anders; Edin, Per-Anders; Holmlund, Bertil; Wadensjö, Eskil (2000) *Arbetsmarknaden*. SNS Förlag, Kristianstad.

Calmfors, Lars; Forslund, Anders; Hemström, Maria (2001) "Does Active Labor Market Policy Work? Lessons from the Swedish Experiences" *Swedish Economic Policy Review*, Vol 85 (s. 61 - 124)

Cobb, Charles W. – Douglas, Paul H. (1928) "A Theory of Production" *American Economic Review*, Vol 18 Nr 1 (s. 139-165)

Eatwell, John: (1996a) *Global Unemployment – Loss of Jobs in the '90s*. M.E. Sharp, New York

-:- (1996b) "Unemployment on a World Scale" i *Global Unemployment – Loss of Jobs in the '90s*. M.E. Sharp, New York

Esping-Andersen, Gøsta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press, Cornwall.

Friedman, Milton (1968) "The Role of Monetary Policy" *American Economic Review*. Vol. 58 (s. 1-17)

Gallie, Duncan & Paugam, Serge (2000) *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe*, Oxford University Press, Oxford

Glyn, Andrew (1997) "Does aggregate profitability really matter?" *Cambridge Journal of Economics*, Vol 21 (s. 593 – 619)

-:- (1998) "Low Pay and Employment Performance" *Oxford Institute of Statistics Discussion Paper Series*, Nr. 26

Gordon Robert. J. (1995) "Is there a trade-off between unemployment and productivity growth?" National Bureau of Economic Research, Inc. Working Paper No. 5081. Cambridge, Massachusetts.

-:- (1996) "The Time-Varying NAIRU and its Implications for Economic Policy" National Bureau of Economic Research, Inc. Working Paper No. 5735. Cambridge, Massachusetts.

Harrod, Roy (1939) "An Essay on Dynamic Theory" *the Economic Journal*. Vol 49 Nr. 193 (s.14-33)

-:- (1951) "Notes on Trade Cycle Theory" *the Economic Journal*, Vol 61, Nr 242 (s. 261-275)

-:- (1973) *Economic Dynamics*. Macmillan, Bristol.

Hasselbalch, Ole (1990) "Danmark" i Backman, Arnmundur; Evju, Stein; Hasselback, Ole; Suviranta, Antti; Sigeman, Tore *Arbetsrätten i Norden: Pohjoismaiden työoikeus*. Nordisk ministerråd, Stockholm.

Howell, David R (Red) (2005) *Fighting Unemployment: The Limits of Free Market Orthodoxy*. Oxford University Press.

Jackman, Richard & Layard, Richard (1996) "Combatting Unemployment: Is Flexibility Enough?" *Centre For Economic Performance Discussion Paper*, Nr. 293, London.

Kalecki, Michał (1965) *Theory of Economic Dynamics*, Unwin University Books, London

-:- (1990), Osiatynsky, Jerzy (red), *Collected Works of Michał Kalecki, Vol 1, Capitalism: business cycles and full employment*, Clarendon, Oxford.

Karanassou, Marika; Sala, Hector; Salvador, Pablo F. (2007) "Capital Accumulation and Unemployment: New Insights on the Nordic Experience" (tillgänglig på www.iza.org/conference_files/SUMS2007/salvador_p3122.pdf)

Keynes, John Maynard (1997), *the General Theory of Employment, Interest and Money*.

Prometheus Books, New York

Kleinknecht, Alfred (1998) "Is Labour-Market Flexibility Harmful to Innovation?" *Cambridge Journal of Economics*, Vol 22 (s. 387-396)

Kongshøj Madsen, Per (1999) "Denmark: Flexibility, Security and Labour Market Success" *ILO Country Employment Policy Review in Selected OECD Countries*, ILO, Genua.

Kongshøj Madsen, Per & Plougmann, Peter (2002) "Flexibility, Employment Development and Active Labour Market Policy in Denmark and Sweden in the 1990s" CEPA Working Paper 2002-04, Center for Economic Policy Analysis, New School University, New York.

Layard, Richard; Nickell, Stephen; Jackman, Richard (1991) *Unemployment: Macroeconomic performance and the labour market*, Oxford, New York, Oxford university press.

-:- (1994) *The Unemployment Crisis*. Oxford University Press, Oxford

Lindbeck, Assar & Snower, Dennis J. (1988): *The Insider-Outsider Theory of Employment and Unemployment*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Lundh, Christer (2004) "Wage Formation and Institutional Change in the Swedish Labour Market 1850 – 2000" i Lundh, Christer; Olofsson, Jonas; Schön, Lennart; Svensson, Lars *Wage Formation, Labour Market Institutions and Economic Transformation in Sweden 1860-2000*, Almqvist & Wicksell International, Malmö.

Lundh, Christer; Olofsson, Jonas; Schön, Lennart; Svensson, Lars (2004) *Wage Formation, Labour Market Institutions and Economic Transformation in Sweden 1860-2000*, Almqvist & Wicksell International, Malmö.

Mandel, Ernest (1995) *Long Waves of Capitalist Development: A Marxist Interpretation*, Verso, London.

- Meidner, Rudolf** (1969) "Active Manpower Policy and the Inflation Unemployment-Dilemma" *The Swedish Journal of Economics*, Vol 71, Nr 3 (s. 161-183)
- Nell, Edward** (1996) "Stagnation, Volatility, and the Changing Composition of Aggregate Demand" i Eatwell, John (red)
- Neiss, Katharine S.** (2001) "The Mark-up and Inflation: Evidence in OECD Countries" *The Canadian Revue of Economics/Revue Canadienne d'Économique*, Vol. 32, Nr 2 (s. 570 – 587)
- Nickell, Stephen** (1997) "Unemployment and Labour Market Rigidities: Europe versus North America" *The Journal of Economic Perspectives*, Vol 11, Nr 3 (s. 55-74)
- Nickell, Stephen; Nunziata, Luca; Ochel, Wolfgang** (2005) "Unemployment in the OECD since the 1960s. What do we know?" *The Economic Journal*, Vol 115 (s. 1 – 27)
- OECD** (1999) *Employment Outlook*, OECD, Paris.
- Olshov, Anders (red.)** (2006): *Svenska strukturproblem kontra dansk dynamik*. ØI Förlag, Malmö.
- Phelps, Edmund S.** (1967) "Phillips Curves, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment over Time" *Economica* Vol. 34, Nr 135 (s. 254-281)
- :- (1968) "Money-Wage Dynamics and Labour Market Equilibrium" *The Journal of Political Economy*, Vol. 76, Nr. 4 (s. 678-711)
- Robinson, Joan** (1938) *Introduction to the Theory of Employment*. Macmillan, Edinburgh.
- :- (1956) *The Accumulation of Capital*, Macmillan, London.
- Rowthorn, Robert** (1995) "Capital formation and unemployment" *Oxford Review of Economic Policy*. Vol 11, Nr 1 (s. 26-39)
- :- (1999) "Unemployment, wage-bargaining and capital-labour substitution" *Cambridge Journal of Economics*. Vol. 23, Nr. 4 (s. 413 -425)
- Shaikh, Anwar** (2003): "Labor Market Dynamics within Rival Macroeconomic Frameworks" i Argryous, George, Mongiovi, Gary, och Forstater, Matthew (eds.) *Growth, Distribution and Effective Demand: Alternatives to Economic Orthodoxy*, M.E. Sharpe, Armonk, New York.
- Shaikh, Anwar & Tonak, Ahmet M.** (1994) *Measuring the Wealth of Nations*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Sigeman, Tore** (1990) "Sverige" i Backman, Arnmundur; Evju, Stein; Hasselback, Ole; Suviranta, Antti; Sigeman, Tore *Arbetsrätten i Norden: Pohjoismaiden työoikeus*. Nordisk ministerråd, Stockholm.
- Smith, Adam** (1999) *The Wealth of Nations, Books I-III*. Penguin Books, London

Smith, Ron & Zoega, Gylfi (2005) “Unemployment, Investment and Global Expected Returns” *Birkbeck Working Papers in Economics and Finance* 0524, Birkbeck School of Economics, Mathematics and Statistics (<http://ideas.repec.org/p/bbk/bbkefp/0524.html>, Maj 2005)

Solow, Robert M. (1957) “Technical Change and the Aggregate Production Function” *The Review of Economics and Statistics*, Vol 39, Nr 3 (s. 312-320)

Stockhammer, Engelbert (2004) “Explaining European Unemployment: Testing the NAIRU Hypothesis and a Keynesian Approach” *International Review of Applied Economics*, Vol 18, Nr 1 (s. 3-23)

6. Appendix

6.1. Appendix A - Kvartalsserier för investeringskvoten registrerad och standardiserad arbetslöshet

	<i>Sverige</i>			<i>Danmark</i>		
	Standardiserad arbetslöshet	Registrerad arbetslöshet	I/Y	Standardiserad arbetslöshet	Registrerad arbetslöshet	I/Y
1976K1	-	1,833333	0,185595	-	6,466667	0,217346
1976K2	-	1,466667	0,188294	-	4,766667	0,223997
1976K3	-	1,533333	0,188777	-	4,633333	0,226288
1976K4	-	1,6	0,192851	-	5,533333	0,224411
1977K1	-	1,9	0,19119	-	7,066667	0,212452
1977K2	-	1,466667	0,189114	-	6,033333	0,21678
1977K3	-	1,9	0,177675	-	6,066667	0,219682
1977K4	-	1,933333	0,186894	-	6,633333	0,207549
1978K1	-	2,366667	0,173328	-	8,366667	0,222736
1978K2	-	2,033333	0,164024	-	7,033333	0,218493
1978K3	-	2,5	0,172756	-	6,733333	0,212017
1978K4	-	2,033333	0,170035	-	7,166667	0,200604
1979K1	-	2,366667	0,173921	-	7,966667	0,213461
1979K2	-	1,966667	0,171346	-	5,9	0,206922
1979K3	-	2,166667	0,169654	-	5,366667	0,199544
1979K4	-	1,766667	0,167976	-	5,666667	0,200729
1980K1	-	1,966667	0,16941	-	6,766667	0,189571
1980K2	-	1,166667	0,175626	-	5,966667	0,185141
1980K3	-	1,966667	0,17478	-	6,433333	0,175018
1980K4	-	2,1	0,176856	-	8,3	0,170195
1981K1	-	2,366667	0,168594	-	10,1	0,139814
1981K2	-	1,966667	0,166186	-	8,6	0,146406
1981K3	-	2,6	0,163245	-	8,133333	0,146043
1981K4	-	3	0,159298	-	9,8	0,154827
1982K1	-	3,2	0,164219	-	11,03333	0,152353
1982K2	-	2,766667	0,164023	-	9,333333	0,150151
1982K3	-	3,566667	0,161993	-	8,766667	0,1569
1982K4	-	3,1	0,163242	-	10,1	0,150819
1983K1	3,6	3,466667	0,166385	8,2	11,83333	0,147725
1983K2	3,7	3,133333	0,160187	8,4	10,46667	0,150202
1983K3	3,8	3,833333	0,164863	8,5	9,666667	0,155798
1983K4	3,7	3,366667	0,166677	8,4	10,43333	0,152535
1983K1	3,5	3,333333	0,164899	8,3	11,86667	0,163617
1984K2	3,3	2,866667	0,171518	8	10	0,164519
1984K3	3,2	3,266667	0,166193	7,8	9,233333	0,161536
1984K4	3,1	2,933333	0,175278	7,6	9,566667	0,165943

1985K1	3	3,1	0,178792	7,3	11,06667	0,164014
1985K2	2,9	2,633333	0,180396	7	9,066667	0,179928
1985K3	2,8	2,933333	0,175096	6,4	8,033333	0,174228
1985K4	2,7	2,6	0,175332	5,8	8,2	0,188826
1986K1	2,8	2,9	0,171475	5,2	9,533333	0,192962
1986K2	2,7	2,4	0,174284	4,9	7,6	0,202017
1986K3	2,6	2,766667	0,175508	4,9	7,066667	0,203416
1986K4	2,6	2,566667	0,176721	4,9	7,666667	0,201155
1987K1	2,4	2,166667	0,178273	5	9,333333	0,200039
1987K2	2,3	1,766667	0,181057	5	7,633333	0,186309
1987K3	2,2	2,033333	0,184883	5	6,966667	0,191901
1987K4	1,9	1,666667	0,184442	5	7,6	0,189126
1988K1	1,9	1,833333	0,187001	5,2	9,266667	0,173548
1988K2	1,8	1,466667	0,186483	5,4	8,233333	0,177491
1988K3	1,8	1,766667	0,190854	5,8	8	0,1812
1988K4	1,6	1,4	0,19094	6,2	8,966667	0,175761
1989K1	1,6	1,5	0,201235	6,6	10,36667	0,174154
1989K2	1,6	1,2	0,206298	6,8	9,266667	0,175768
1989K3	1,4	1,4	0,203911	6,9	8,866667	0,181466
1989K4	1,6	1,366667	0,212553	7	9,233333	0,171022
1990K1	1,5	1,433333	0,201627	7	10,3	0,171155
1990K2	1,5	1,166667	0,205524	7,1	9,233333	0,166193
1990K3	1,8	1,633333	0,209185	7,2	9,233333	0,175273
1990K4	2,2	1,833333	0,200818	7,4	9,666667	0,167531
1991K1	2,4	2,266667	0,194337	7,5	11	0,163988
1991K2	2,7	2,133333	0,184836	7,8	10,2	0,156585
1991K3	3,3	3	0,188927	8	10,2	0,164012
1991K4	3,9	3,266667	0,187267	8,2	10,7	0,165315
1992K1	4,6	4,1	0,179336	8,3	11,9	0,159733
1992K2	5,3	4,4	0,172879	8,4	10,86667	0,166964
1992K3	6	5,433333	0,163526	8,7	10,76667	0,163066
1992K4	6,5	5,366667	0,161992	9,1	11,36667	0,146482
1993K1	7,7	7,3	0,148537	9,6	12,96667	0,164468
1993K2	9,1	8,066667	0,148826	9,9	12,1	0,158219
1993K3	9,6	9,233333	0,14715	9,6	11,96667	0,142026
1993K4	9,8	8,3	0,146728	9	12,23333	0,148259
1994K1	9,7	8,3	0,149013	8,4	13,6	0,151957
1994K2	9,4	7,666667	0,149879	7,8	12,26667	0,157237
1994K3	9,3	8,566667	0,152441	7,5	11,7	0,156843
1994K4	9	7,333333	0,155699	7,2	10,9	0,164086
1995K1	8,9	7,8	0,155887	6,9	11,56667	0,163508
1995K2	8,7	7,4	0,157868	6,8	10,06667	0,165838
1995K3	8,7	8,066667	0,162692	6,7	9,966667	0,173774
1995K4	9	7,533333	0,164783	6,7	9,066667	0,181445
1996K1	9	7,733333	0,166314	6,7	9,9	0,16448
1996K2	9,5	7,666667	0,165976	6,6	8,533333	0,175198

1996K3	9,8	8,7	0,165562	6,3	8,6	0,179318
1996K4	10	8,066667	0,16323	5,8	7,766667	0,184942
1997K1	10,3	8,666667	0,161112	5,5	8,9	0,178272
1997K2	10,3	8,3	0,162405	5,2	7,7	0,184653
1997K3	9,8	8,3	0,159362	5,2	7,7	0,195211
1997K4	9,2	6,733333	0,160336	5,1	6,9	0,194731
1998K1	8,8	6,833333	0,163856	5	7,733333	0,201012
1998K2	8,6	6,6	0,165089	4,9	6,333333	0,20061
1998K3	8	7,133333	0,168289	4,9	6,3	0,199638
1998K4	7,5	5,5	0,171725	4,8	5,533333	0,19589
1999K1	7,1	5,733333	0,171968	5	6,466667	0,197553
1999K2	6,8	5,366667	0,173192	5	5,466667	0,191705
1999K3	6,6	6	0,174927	5,2	5,5	0,190867
1999K4	6,3	5,233333	0,173682	5,2	4,9	0,196542
2000K1	6,1	5,4	0,17512	4,8	5,8	0,208196
2000K2	5,8	4,633333	0,175869	4,4	5,033333	0,207509
2000K3	5,5	4,8	0,175382	4,1	5,166667	0,200582
2000K4	5,1	3,866667	0,175512	4,1	5,033333	0,191027
2001K1	5	4,166667	0,175235	4,3	5,833333	0,190595
2001K2	4,8	3,8	0,171659	4,4	4,966667	0,200979
2001K3	4,8	4,166667	0,170618	4,6	4,966667	0,197693
2001K4	4,9	3,766667	0,168733	4,8	4,566667	0,201142
2002K1	4,9	4,066667	0,162576	4,4	5,5	0,200632
2002K2	4,9	3,733333	0,165602	4,5	4,8	0,198992
2002K3	5	4,2	0,16361	4,8	5,033333	0,192951
2002K4	5,1	3,9	0,163464	4,7	4,9	0,194651
2003K1	5,3	4,733333	0,166661	5	6,233333	0,203671
2003K2	5,5	4,533333	0,161827	5,7	5,7	0,186679
2003K3	5,6	5,066667	0,16132	5,5	5,933333	0,193524
2003K4	6	5,2	0,160718	5,5	5,966667	0,199006
2004K1	6,3	5,9	0,16179	5,7	7,133333	0,194906
2004K2	6,4	5,5	0,165318	5,5	6,1	0,199708
2004K3	6,3	5,633333	0,168558	5,7	6,033333	0,207892
2004K4	6,3	5,033333	0,172209	5,1	5,733333	0,206651
2005K1	6,4	5,566667	0,17245	5,4	6,466667	0,207179
2005K2	7,4	6,033333	0,175129	5,1	5,533333	0,213558
2005K3	7,6	6,266667	0,17688	4,7	5,4	0,217436
2005K4	7,8	5,333333	0,17706	4,1	4,833333	0,222461

6.2. Appendix B – Investeringskvot och standardiserad arbetslöshet i 11 OECD-länder¹¹⁵

6.2.1 Investeringskvot i 11 OECD-länder

Kvartal	BEL	FIN	FRA	DE	ITA	NED	NOR	POR	SP	UK	USA
1983K1	0,1653	0,2381	0,1795	0,1995	0,1994	0,1878	0,2442	0,2309	0,1997	0,1369	0,1484
1983K2	0,1594	0,2424	0,1767	0,2041	0,2006	0,1905	0,2537	0,2187	0,1958	0,1332	0,1502
1983K3	0,159	0,2411	0,176	0,2048	0,1967	0,1916	0,2426	0,2068	0,1941	0,1329	0,1557
1983K4	0,1547	0,2413	0,1755	0,2062	0,1941	0,1839	0,2598	0,203	0,1869	0,1387	0,1604
1983K1	0,1635	0,2358	0,1738	0,1964	0,1962	0,1961	0,2243	0,1913	0,1852	0,1418	0,1624
1984K2	0,1556	0,2349	0,173	0,195	0,1986	0,1921	0,2598	0,1777	0,1801	0,1446	0,1658
1984K3	0,1567	0,2386	0,1728	0,2007	0,2012	0,1913	0,2392	0,182	0,1798	0,1452	0,1675
1984K4	0,1589	0,2315	0,1737	0,2022	0,2006	0,1906	0,2263	0,1731	0,1811	0,145	0,1703
1985K1	0,1582	0,2348	0,1703	0,1906	0,1961	0,198	0,2145	0,1703	0,1845	0,1549	0,17
1985K2	0,167	0,2358	0,1728	0,1972	0,1965	0,1989	0,2149	0,1744	0,1849	0,1402	0,1722
1985K3	0,1636	0,2301	0,1747	0,1962	0,1953	0,2033	0,2192	0,1683	0,1908	0,1425	0,1697
1985K4	0,167	0,2373	0,1755	0,2007	0,1947	0,2004	0,2071	0,1663	0,1969	0,1425	0,1707
1986K1	0,1655	0,2323	0,1748	0,1968	0,1964	0,1859	0,2263	0,1718	0,2006	0,1409	0,1698
1986K2	0,1648	0,2258	0,1771	0,1967	0,196	0,2064	0,2406	0,1783	0,2	0,1362	0,1697
1986K3	0,166	0,2334	0,1785	0,197	0,1946	0,2147	0,2238	0,1845	0,2026	0,1437	0,1692
1986K4	0,1671	0,2335	0,1806	0,2018	0,1952	0,2193	0,1991	0,1883	0,2069	0,1478	0,1684
1987K1	0,1665	0,2335	0,1789	0,1911	0,1963	0,1983	0,2079	0,1952	0,2095	0,1401	0,165
1987K2	0,1685	0,2359	0,1817	0,2016	0,2006	0,2063	0,2042	0,1992	0,2149	0,144	0,1664
1987K3	0,1709	0,2374	0,1847	0,2014	0,1982	0,2111	0,2406	0,202	0,216	0,154	0,1684
1987K4	0,176	0,2364	0,1873	0,2009	0,1988	0,2047	0,2405	0,2024	0,2205	0,1559	0,1652
1988K1	0,1771	0,2422	0,1876	0,1998	0,2038	0,211	0,2217	0,2123	0,2252	0,1603	0,1631
1988K2	0,1838	0,2434	0,1902	0,2006	0,2058	0,2119	0,2227	0,2136	0,2308	0,164	0,1643
1988K3	0,1901	0,2542	0,1906	0,2018	0,2058	0,2066	0,2175	0,2151	0,233	0,1635	0,1638
1988K4	0,2016	0,248	0,1938	0,2014	0,2022	0,2092	0,2356	0,2174	0,2414	0,1627	0,1635
1989K1	0,1981	0,2565	0,195	0,2091	0,205	0,2099	0,2047	0,2074	0,2444	0,1718	0,1631
1989K2	0,2027	0,2658	0,1951	0,2031	0,205	0,2115	0,2077	0,2148	0,2484	0,1676	0,1627
1989K3	0,2064	0,2672	0,1966	0,2079	0,206	0,2104	0,1992	0,2149	0,2497	0,1697	0,1647
1989K4	0,2089	0,2725	0,1987	0,2096	0,2095	0,2103	0,2143	0,2109	0,2517	0,1658	0,1621
1990K1	0,2118	0,268	0,2006	0,2156	0,2106	0,2135	0,2031	0,2178	0,2504	0,1614	0,1632
1990K2	0,2158	0,2616	0,2002	0,2135	0,2116	0,2076	0,1799	0,2183	0,2537	0,1581	0,1597
1990K3	0,2176	0,2505	0,2014	0,2123	0,2104	0,2063	0,1667	0,2186	0,2612	0,1586	0,1583
1990K4	0,2103	0,2434	0,1992	0,213	0,2108	0,2025	0,1702	0,2213	0,2546	0,1581	0,1566
1991K1	0,2078	0,2389	0,1962	0,2102	0,2104	0,1984	0,1763	0,2215	0,2547	0,1504	0,1523
1991K2	0,1992	0,2266	0,1954	0,2128	0,21	0,2093	0,1685	0,2174	0,2551	0,1484	0,1518
1991K3	0,1993	0,2149	0,1946	0,2145	0,2103	0,2008	0,1795	0,2231	0,2501	0,1461	0,1515
1991K4	0,2013	0,2094	0,1936	0,2184	0,2107	0,2045	0,1848	0,2228	0,2513	0,1469	0,1509

¹¹⁵ Av rymlighetsskäl används förkortningarna BEL, FIN, FRA, DE, ITA, NED, NOR, POR, SP, UK och USA för Belgien, Finland, Frankrike, Tyskland, Italien, Nederländerna, Norge, Portugal, Spanien, Storbritannien respektive USA. Värdena är avrundade till fyra decimaler.

1992K1	0,1999	0,2018	0,1935	0,2209	0,2073	0,2052	0,1532	0,2263	0,254	0,1501	0,1515
1992K2	0,2055	0,1943	0,1913	0,2211	0,2072	0,2011	0,1737	0,2244	0,2437	0,1499	0,1542
1992K3	0,2008	0,1904	0,1888	0,2142	0,2065	0,1964	0,1671	0,2301	0,2374	0,1498	0,154
1992K4	0,1957	0,1801	0,1865	0,2167	0,2013	0,2038	0,1749	0,2294	0,225	0,1446	0,1557
1993K1	0,2031	0,1673	0,1846	0,213	0,1906	0,1964	0,1673	0,2251	0,2221	0,1466	0,1556
1993K2	0,1976	0,1662	0,1782	0,2103	0,1848	0,1892	0,1607	0,224	0,2235	0,1449	0,158
1993K3	0,1975	0,1606	0,1762	0,2091	0,1807	0,2029	0,1762	0,2118	0,2219	0,1442	0,1589
1993K4	0,196	0,1586	0,1752	0,2089	0,1785	0,1867	0,1778	0,2084	0,2165	0,1471	0,1627
1994K1	0,1946	0,1527	0,177	0,2112	0,1806	0,1921	0,168	0,2147	0,2121	0,1486	0,1614
1994K2	0,1914	0,1533	0,1791	0,2137	0,1813	0,1861	0,1816	0,2161	0,2179	0,1447	0,1631
1994K3	0,1927	0,154	0,18	0,2127	0,1799	0,1939	0,1697	0,2156	0,2226	0,1452	0,1647
1994K4	0,1898	0,1537	0,1794	0,219	0,1815	0,1974	0,1576	0,2314	0,2266	0,1465	0,1659
1995K1	0,1921	0,179	0,1787	0,2105	0,1831	0,1914	0,1698	0,2231	0,222	0,146	0,169
1995K2	0,1938	0,1705	0,1784	0,2125	0,1862	0,1963	0,1678	0,2269	0,2242	0,1464	0,1685
1995K3	0,1971	0,1653	0,1785	0,2094	0,1881	0,1906	0,1635	0,2214	0,2239	0,1467	0,1682
1995K4	0,1951	0,1626	0,1795	0,2088	0,1951	0,1995	0,1746	0,2218	0,2244	0,1465	0,1699
1996K1	0,1923	0,1701	0,1779	0,1982	0,1866	0,1889	0,1808	0,2177	0,2244	0,1471	0,1727
1996K2	0,1926	0,1699	0,1784	0,2116	0,1925	0,2046	0,1771	0,2222	0,2229	0,152	0,1756
1996K3	0,1948	0,1732	0,178	0,209	0,1895	0,2085	0,1715	0,2308	0,2248	0,1519	0,1776
1996K4	0,1971	0,1762	0,1756	0,209	0,1916	0,2139	0,1768	0,2394	0,224	0,1504	0,1782
1997K1	0,1982	0,179	0,1736	0,2025	0,1858	0,2108	0,1868	0,2448	0,2228	0,1505	0,18
1997K2	0,2056	0,1848	0,174	0,2045	0,1878	0,2165	0,1968	0,2483	0,2253	0,1543	0,1807
1997K3	0,1972	0,1851	0,174	0,2051	0,1901	0,2127	0,1916	0,2514	0,2279	0,1554	0,1841
1997K4	0,2041	0,1895	0,1744	0,2061	0,1947	0,2097	0,1942	0,2539	0,2299	0,1614	0,1834
1998K1	0,2012	0,1923	0,1768	0,208	0,1933	0,2207	0,2103	0,2666	0,2352	0,1659	0,1858
1998K2	0,2021	0,1925	0,1792	0,2078	0,1936	0,2131	0,2075	0,2662	0,2383	0,1715	0,1907
1998K3	0,2091	0,1981	0,1815	0,2091	0,196	0,2215	0,2156	0,2632	0,243	0,1743	0,1923
1998K4	0,2077	0,1981	0,1828	0,2089	0,1958	0,2178	0,2217	0,2689	0,2489	0,174	0,1937
1999K1	0,2101	0,1963	0,1864	0,2104	0,1979	0,2282	0,1984	0,2701	0,252	0,172	0,1948
1999K2	0,2085	0,1948	0,1879	0,2142	0,1973	0,2217	0,1938	0,2691	0,2542	0,1691	0,1981
1999K3	0,2089	0,1903	0,1899	0,216	0,1972	0,228	0,2075	0,2735	0,2552	0,1718	0,1993
1999K4	0,2065	0,1879	0,1902	0,2143	0,1985	0,2284	0,1869	0,2749	0,2565	0,1718	0,1977
2000K1	0,2071	0,1943	0,1934	0,2156	0,2053	0,2217	0,1911	0,2801	0,2528	0,1689	0,2019
2000K2	0,2093	0,1931	0,194	0,2136	0,2045	0,2209	0,1888	0,2699	0,2552	0,1664	0,2024
2000K3	0,21	0,1912	0,1957	0,2155	0,2042	0,2176	0,1768	0,2697	0,261	0,1688	0,2023
2000K4	0,2059	0,1982	0,196	0,2133	0,1997	0,217	0,178	0,2635	0,2641	0,1735	0,2015
2001K1	0,2092	0,1958	0,1977	0,2098	0,2049	0,2168	0,1828	0,2601	0,2591	0,169	0,2013
2001K2	0,2042	0,1974	0,1964	0,2061	0,2051	0,2175	0,1794	0,2686	0,2627	0,1715	0,1989
2001K3	0,2095	0,2012	0,1958	0,2024	0,2022	0,213	0,1768	0,2711	0,261	0,171	0,1959
2001K4	0,2052	0,1945	0,1933	0,1986	0,2064	0,2147	0,1744	0,2722	0,2618	0,1669	0,1921
2002K1	0,2053	0,1915	0,1923	0,196	0,2099	0,2123	0,1686	0,2634	0,2604	0,1677	0,1888
2002K2	0,1958	0,1886	0,1898	0,1915	0,2059	0,2082	0,1734	0,2619	0,262	0,1709	0,1876
2002K3	0,1976	0,1873	0,1895	0,1896	0,2131	0,2049	0,1767	0,2534	0,2626	0,1727	0,1864
2002K4	0,2005	0,1876	0,1897	0,1887	0,2192	0,1968	0,1765	0,2479	0,2666	0,1781	0,1858
2003K1	0,1999	0,1917	0,1908	0,1907	0,2107	0,2004	0,1773	0,2407	0,2691	0,1716	0,1849
2003K2	0,1982	0,1903	0,1926	0,1917	0,2075	0,2023	0,1752	0,239	0,27	0,1677	0,1876
2003K3	0,1963	0,1924	0,1932	0,1902	0,2082	0,2018	0,1749	0,2411	0,269	0,165	0,1901

2003K4	0,1898	0,195	0,1932	0,1894	0,2078	0,2023	0,1622	0,2373	0,2722	0,17	0,1906
2004K1	0,2046	0,1909	0,1922	0,1876	0,21	0,1993	0,1673	0,2395	0,2721	0,1744	0,1893
2004K2	0,2095	0,1937	0,1938	0,1848	0,2106	0,195	0,1786	0,2397	0,273	0,1723	0,1924
2004K3	0,2052	0,1906	0,1936	0,1868	0,2084	0,1938	0,1852	0,2401	0,2747	0,1742	0,1936
2004K4	0,2054	0,1899	0,1942	0,1865	0,2076	0,1966	0,2018	0,2372	0,2791	0,1714	0,194
2005K1	0,2112	0,1909	0,1958	0,1849	0,2057	0,1974	0,1863	0,2336	0,2811	0,1737	0,1955
2005K2	0,2169	0,1923	0,1972	0,1841	0,2082	0,2019	0,195	0,2332	0,2832	0,1723	0,1986
2005K3	0,2109	0,1942	0,1994	0,1869	0,2112	0,2038	0,1945	0,2283	0,2841	0,1771	0,199
2005K4	0,2092	0,1934	0,2004	0,1891	0,2078	0,198	0,2151	0,2264	0,2872	0,1761	0,1997

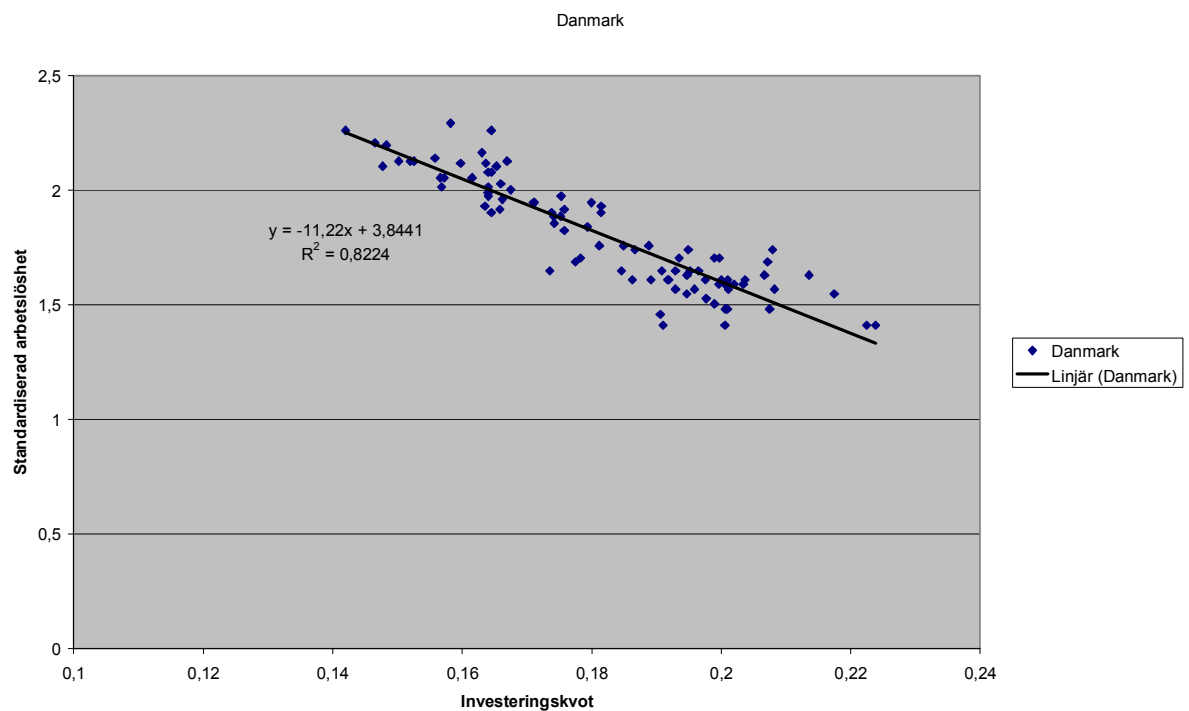
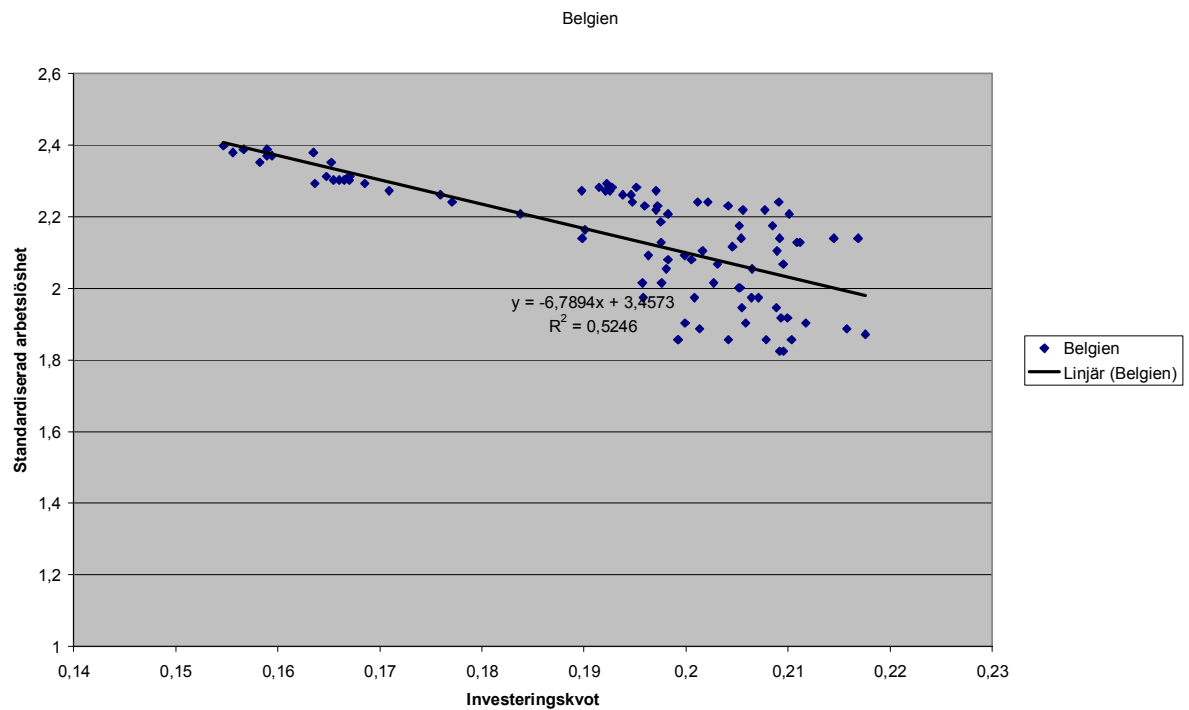
6.2.2 Standardiserad arbetslöshet i 11 OECD-länder

Kvartal	BEL	FIN	FRA	DE	IT	NED	NOR	POR	SP	UK	USA
1983K1	10,5	6,2	7,4	6,6	13,2	8,9	3,8	7,6	13,9	10,8	10,4
1983K2	10,7	6,3	7,5	6,9	13,7	9,2	3,8	8	14,2	11	10,1
1983K3	10,9	6	7,8	7	14,1	9,4	3,3	8,4	14,5	10,9	9,4
1983K4	11	6	8,2	7	14,6	9,4	3,1	8,5	14,8	10,8	8,5
1984K1	10,8	6	8,8	6,9	15	9,3	3,3	8,9	15,9	10,7	7,9
1984K2	10,8	6	9,2	7,1	15,4	9,1	3,4	8,9	16,4	10,7	7,5
1984K3	10,9	5,9	9,4	7,2	15,6	8,7	3,2	8,8	16,8	10,9	7,4
1984K4	10,7	5,9	9,6	7,1	16	8,3	3	9	17,5	11,1	7,3
1985K1	10,5	6,1	9,7	7,2	16,5	8	3	9	17,6	11,2	7,3
1985K2	10,1	6	9,6	7,3	16,7	7,9	2,3	9,1	17,9	11,3	7,3
1985K3	9,9	6,1	9,7	7,2	17	7,8	2,8	9,2	17,9	11,2	7,2
1985K4	10	6	9,7	7	17	7,8	2,4	9,2	17,8	11,2	7
1986K1	10	6,6	9,6	6,9	16,9	7,8	2	9,3	17,7	11,2	7
1986K2	10,1	6,8	9,8	6,6	16,9	7,8	2	9	17,5	11,3	7,2
1986K3	10	6,8	9,8	6,4	16,8	7,9	2,1	8,5	17,4	11,3	7
1986K4	10,1	6,5	9,9	6,3	16,8	7,9	2	8,3	17,3	11,2	6,8
1987K1	10	5,3	10	6,4	16,7	7,8	2,3	7,8	17,1	11	6,6
1987K2	9,9	4,9	10	6,3	16,7	7,7	1,9	7,4	16,9	10,6	6,3
1987K3	9,7	4,7	9,9	6,3	16,5	7,6	2	7	16,7	10,1	6
1987K4	9,6	4,7	9,8	6,3	16,5	7,4	2,2	6,7	16,4	9,6	5,9
1988K1	9,4	4,6	9,6	6,3	16,5	7,3	2,4	6,2	16,2	9,1	5,7
1988K2	9,1	4,1	9,5	6,3	16,3	7,2	3,1	6,1	16,2	8,7	5,5
1988K3	8,7	4	9,4	6,2	16,2	7,2	3,2	5,6	15,9	8,4	5,5
1988K4	8,2	3,8	9,2	6,1	15,8	7	4,4	5,6	15	7,9	5,3
1989K1	7,8	3,4	9,1	5,9	15,4	6,7	4,9	5,4	14,6	7,5	5,2
1989K2	7,5	3,2	9	5,7	15	6,7	5,3	5,3	14	7,1	5,2
1989K3	7,2	3	8,9	5,5	14,5	6,6	5,5	5,1	13,4	7	5,3
1989K4	7	2,9	8,7	5,4	14,1	6,3	5,9	5	13,5	6,8	5,4
1990K1	6,7	2,9	8,6	5,1	13,7	6	5,9	5	13,3	6,8	5,3
1990K2	6,6	3	8,5	4,9	13,2	5,9	5,7	4,8	13,1	6,7	5,3
1990K3	6,5	3,1	8,4	4,7	13,3	5,8	5,7	4,8	12,7	6,8	5,7
1990K4	6,4	3,6	8,5	4,4	13,6	5,7	5,8	4,5	12,7	7,2	6,1
1991K1	6,4	4,6	8,6	4,2	14,1	5,6	5,9	4,3	12,8	7,8	6,6

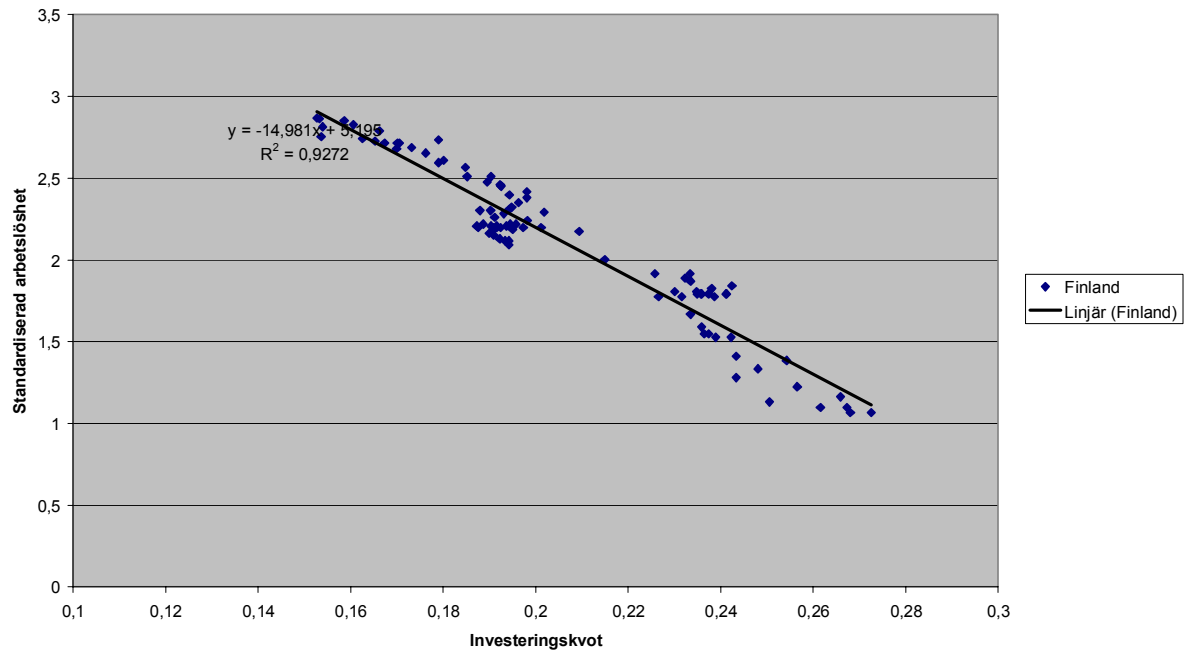
1991K2	6,4	5,9	8,8	4,1	14,7	5,6	5,8	4,1	12,9	8,5	6,8
1991K3	6,4	7,4	9,1	4,2	15	5,5	6	4,2	13,1	8,9	6,9
1991K4	6,6	8,8	9,3	4,1	15,1	5,2	6,5	4,1	13,4	9,1	7,1
1992K1	6,7	9,9	9,5	6,2	15,2	5,2	6,4	4,1	13,7	9,3	7,4
1992K2	7	11	9,7	6,1	15,3	5,4	6,5	4,2	14,2	9,7	7,6
1992K3	7,2	12,3	9,9	6,4	15,5	5,3	6,6	4,3	14,8	9,9	7,6
1992K4	7,5	13,6	10,2	6,9	15,7	5,5	6,7	4,6	16,1	10,2	7,4
1993K1	7,9	15,1	10,6	7,2	15,8	5,9	6,6	5	17,3	10,4	7,2
1993K2	8,4	16,3	11	7,6	15,8	6,2	6,7	5,5	18	10,2	7,1
1993K3	8,9	16,9	11,4	7,9	15,6	6,4	6,7	5,9	18,7	10,1	6,8
1993K4	9,3	17,3	11,7	8,1	15,4	6,5	6,4	6,2	19,3	10	6,6
1994K1	9,6	17,6	11,8	8,3	15,1	6,9	6	6,6	19,7	9,8	6,6
1994K2	9,8	17,5	11,8	8,4	14,7	6,6	6,1	6,9	19,7	9,5	6,2
1994K3	9,8	16,7	11,7	8,3	14,1	6,7	5,9	7	19,4	9,2	6
1994K4	9,7	15,7	11,4	8,1	13,4	6,9	6	7,1	19,2	8,8	5,6
1995K1	9,7	15,4	11,1	8	12,7	6,8	5,9	7,3	18,8	8,7	5,5
1995K2	9,6	15,1	11,1	7,9	12,2	6,7	5,5	7,3	18,4	8,5	5,7
1995K3	9,7	15,3	10,9	8	12,1	6,4	5,3	7,3	18,3	8,4	5,7
1995K4	9,8	15,5	11,1	8,2	12,1	6,4	5,1	7,2	18,2	8,3	5,6
1996K1	9,9	15,1	11,5	8,3	12	6,2	4,9	7,3	18,3	8,1	5,5
1996K2	9,7	14,6	11,6	8,4	11,8	5,9	4,8	7,3	18	8	5,5
1996K3	9,4	14,7	11,6	8,6	11,7	6	4,7	7,2	17,7	7,9	5,3
1996K4	9,2	14,2	11,7	8,9	11,1	5,8	4,6	7,2	17,4	7,6	5,3
1997K1	9,1	13,4	11,7	9,1	10,6	5,3	4,3	7,1	17,1	7,2	5,2
1997K2	9,2	13	11,6	9,2	10,2	5,1	4,3	6,9	16,9	7	5
1997K3	9,3	12,3	11,5	9,2	9,6	4,9	3,9	6,7	16,5	6,7	4,9
1997K4	9,3	11,9	11,4	9,2	9	4,5	3,6	6,5	16,1	6,4	4,7
1998K1	9,4	11,7	11,2	9,1	8,3	4,2	3,3	5,7	15,5	6,2	4,6
1998K2	9,4	11,6	11,1	8,9	7,8	3,8	3,4	5	15,2	6,1	4,4
1998K3	9,4	11,2	11	8,7	7,3	3,7	3,1	4,8	14,8	6,1	4,5
1998K4	9,2	10,8	11	8,5	6,8	3,6	2,9	4,8	14,4	6	4,4
1999K1	9,1	10,5	10,9	8,3	6,3	3,5	2,9	4,6	13,3	6,1	4,3
1999K2	8,8	10,2	10,7	8,1	5,9	3,3	3,1	4,7	12,6	6	4,3
1999K3	8,2	10	10,3	7,8	5,5	3,3	3,4	4,5	12,3	5,8	4,2
1999K4	7,8	10	9,9	7,6	5,1	2,8	3,7	4,3	11,9	5,7	4,1
2000K1	7,2	10,1	9,6	7,4	4,7	2,9	3,7	4,2	11,5	5,6	4
2000K2	6,8	9,8	9,2	7,1	4,3	2,8	3,2	4	11,2	5,4	3,9
2000K3	6,8	9,6	9	7,1	4	2,9	3,3	4	10,9	5,2	4
2000K4	6,7	9,4	8,7	7,1	3,9	2,8	3,5	3,9	10,7	5,1	3,9
2001K1	6,2	9,2	8,5	7,2	3,8	2,2	3,5	4	10,4	4,9	4,2
2001K2	6,4	9	8,4	7,3	3,9	2,2	3,4	4,1	10,4	4,9	4,4
2001K3	6,2	9	8,3	7,5	4	2,2	3,6	4	10,3	5	4,8
2001K4	7,4	9,2	8,4	7,7	4,2	2,3	3,8	3,9	10,4	5,1	5,5
2002K1	7,4	9,1	8,5	7,8	4,5	2,5	3,8	4,3	11	5,1	5,7
2002K2	7,2	9,2	8,6	8,1	4,3	2,6	3,8	4,8	11	5,1	5,8
2002K3	7,5	9,1	8,8	8,3	4,4	2,9	3,7	5,1	11,3	5,2	5,7

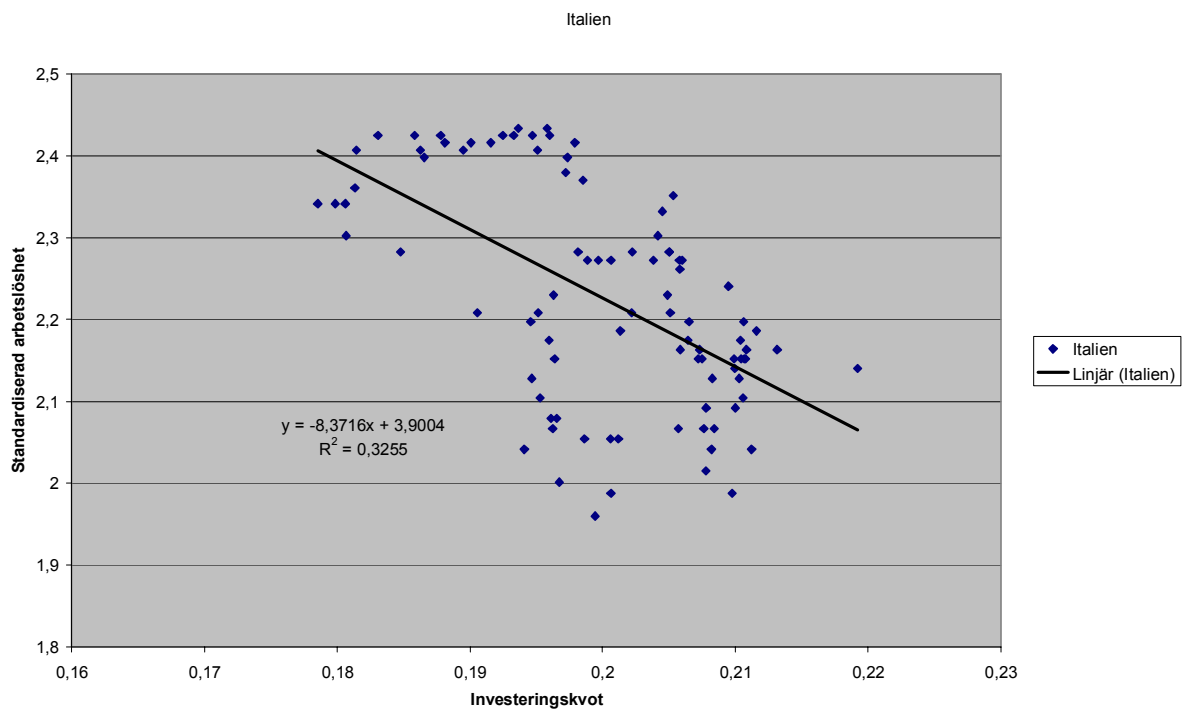
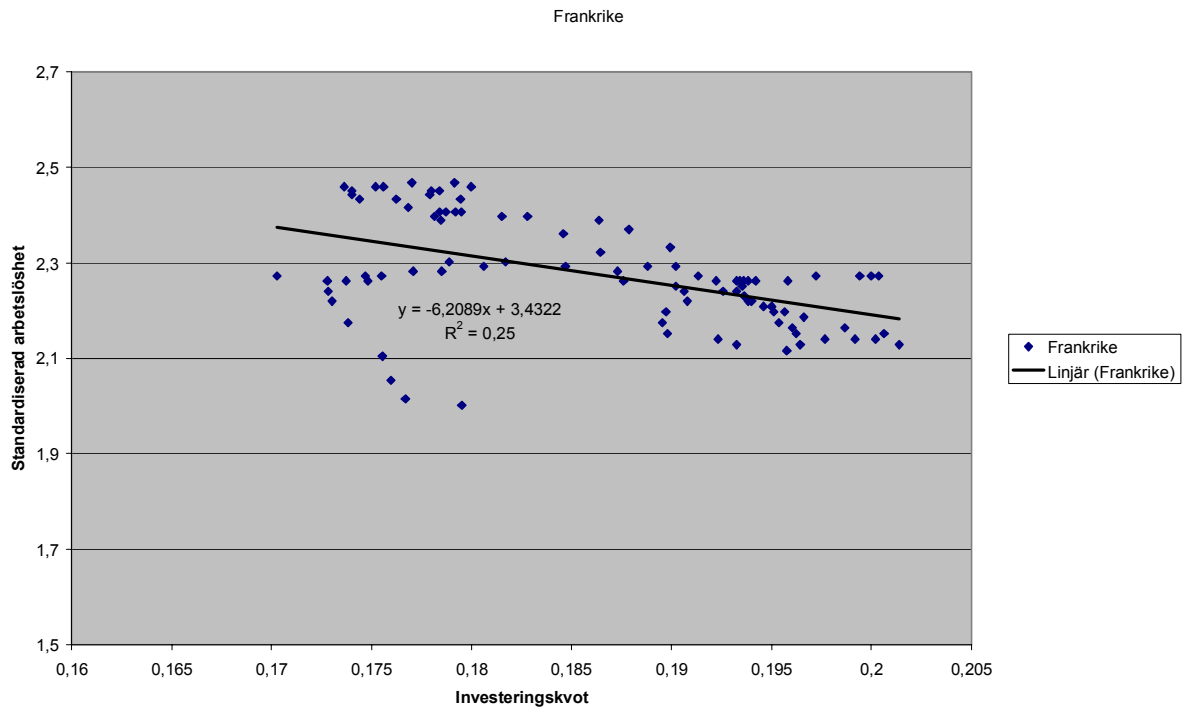
2002K4	8	9	9	8,5	4,6	3	4,1	5,8	11,3	5	5,8
2003K1	8,1	9	9,2	8,7	4,7	3,3	4,3	6,2	11,3	5	5,9
2003K2	8	9,1	9,4	9	4,7	3,6	4,6	6,5	11	4,9	6,1
2003K3	8,1	9	9,4	9,1	4,8	3,8	4,6	6,2	11	5	6,1
2003K4	8,5	8,9	9,6	9,3	4,6	4	4,6	6,2	11	4,8	5,8
2004K1	8,3	9	9,6	9,4	4,6	4,4	4,4	6,3	10,9	4,7	5,7
2004K2	7,9	9,1	9,6	9,6	4,6	4,6	4,4	6,7	10,8	4,7	5,6
2004K3	8,8	8,8	9,6	9,6	4,5	4,5	4,5	6,9	10,5	4,6	5,4
2004K4	8,5	8,7	9,6	9,6	4,4	4,7	4,5	6,8	10,2	4,7	5,4
2005K1	8,4	8,6	9,6	9,7	4,3	4,9	4,6	7,4	9,9	4,6	5,3
2005K2	8,5	8,4	9,7	9,8	4,3	4,8	4,7	7,5	9,4	4,6	5,1
2005K3	8,4	8,3	9,7	9,1	4,4	4,6	4,8	7,8	8,6	4,7	5
2005K4	8,5	8,3	9,7	9,2	4,4	4,5	4,5	7,7	8,8	5	5

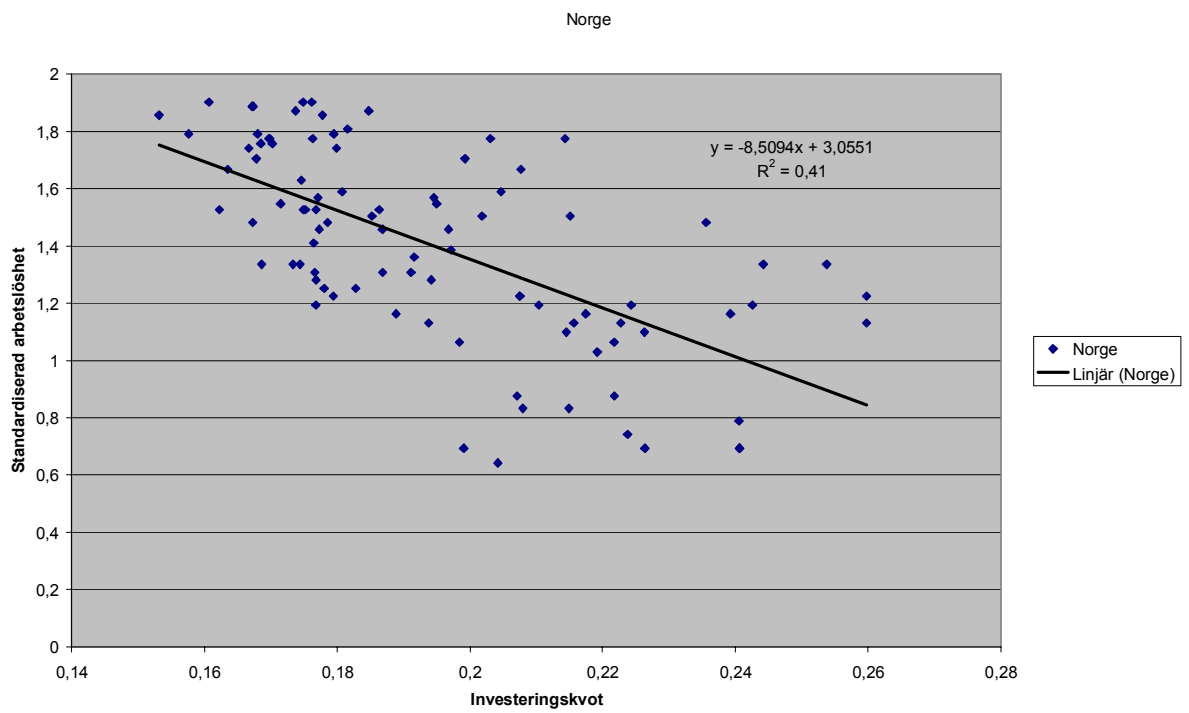
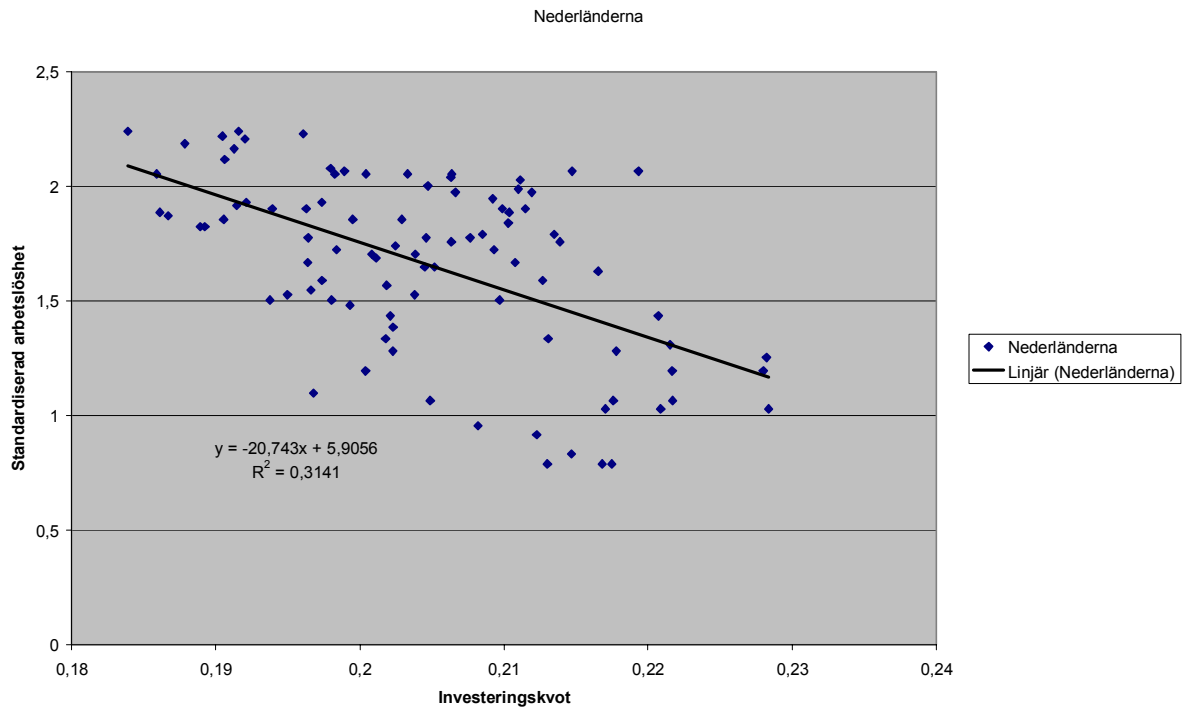
6.2.3. Samband mellan investeringskvot och arbetslöshet i 11 OECD-länder

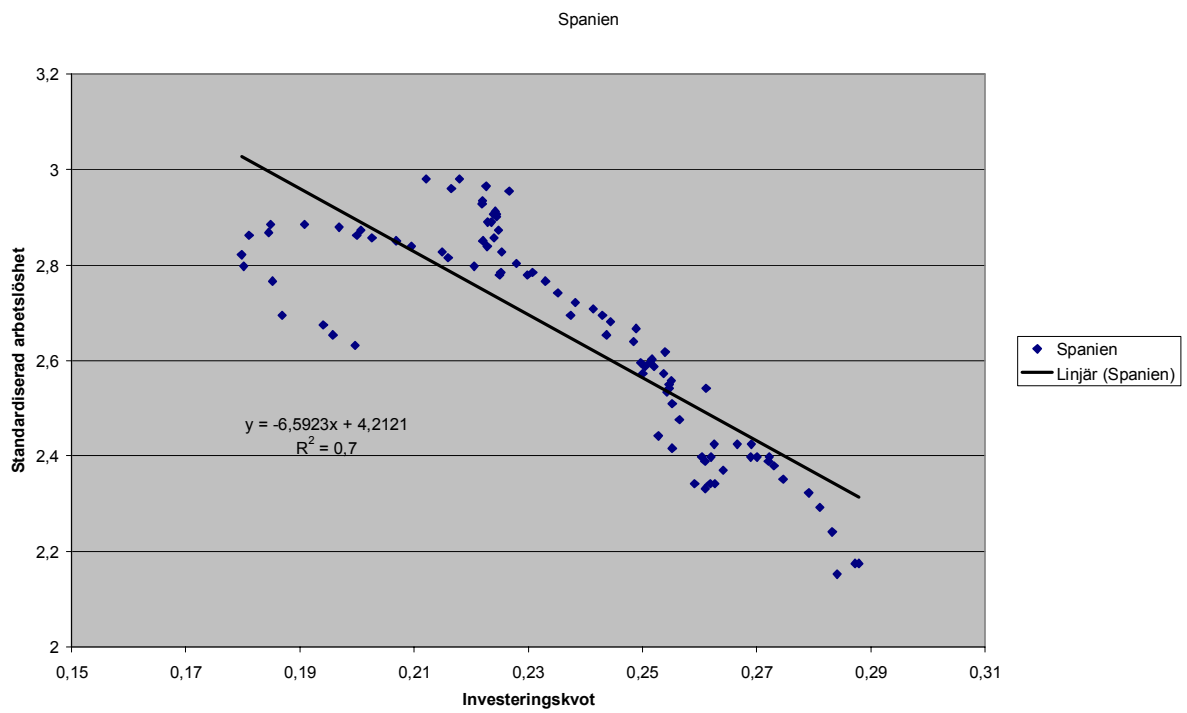
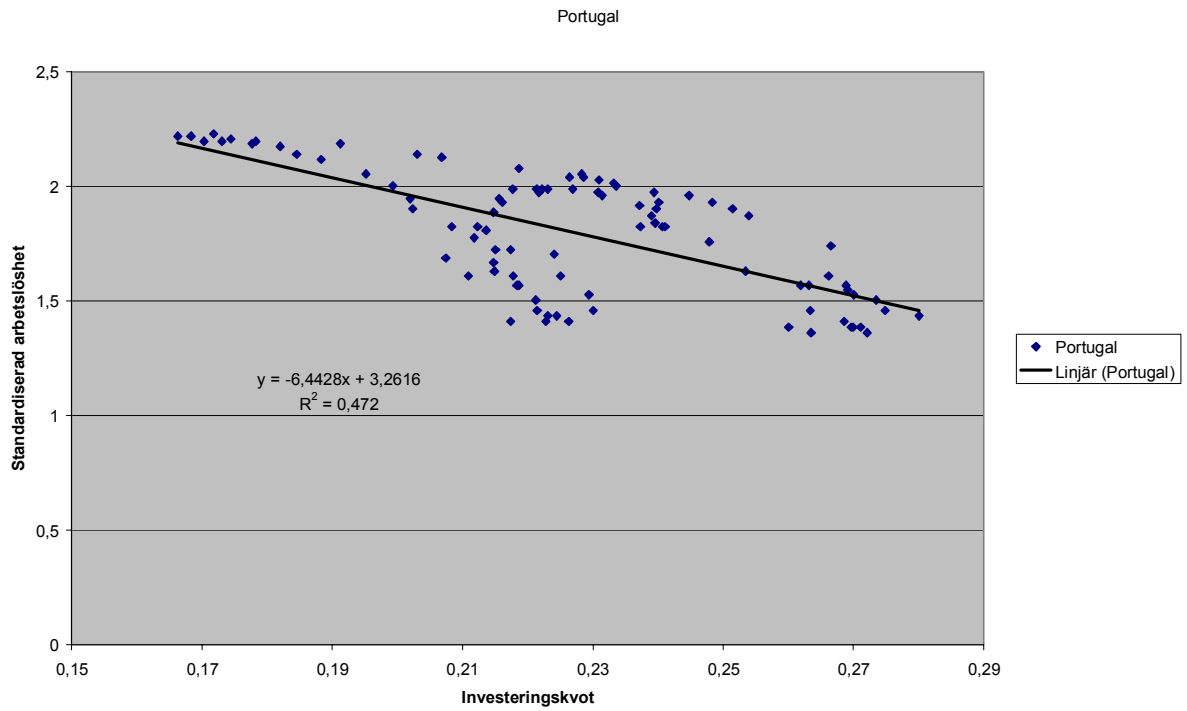

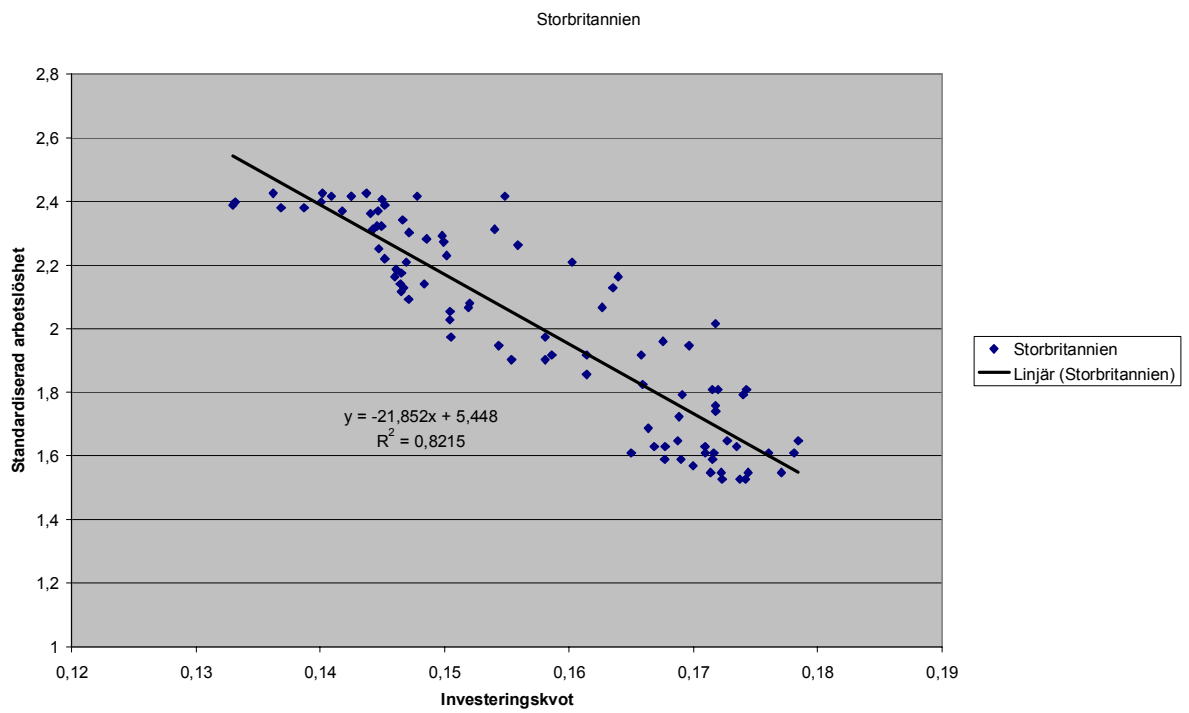
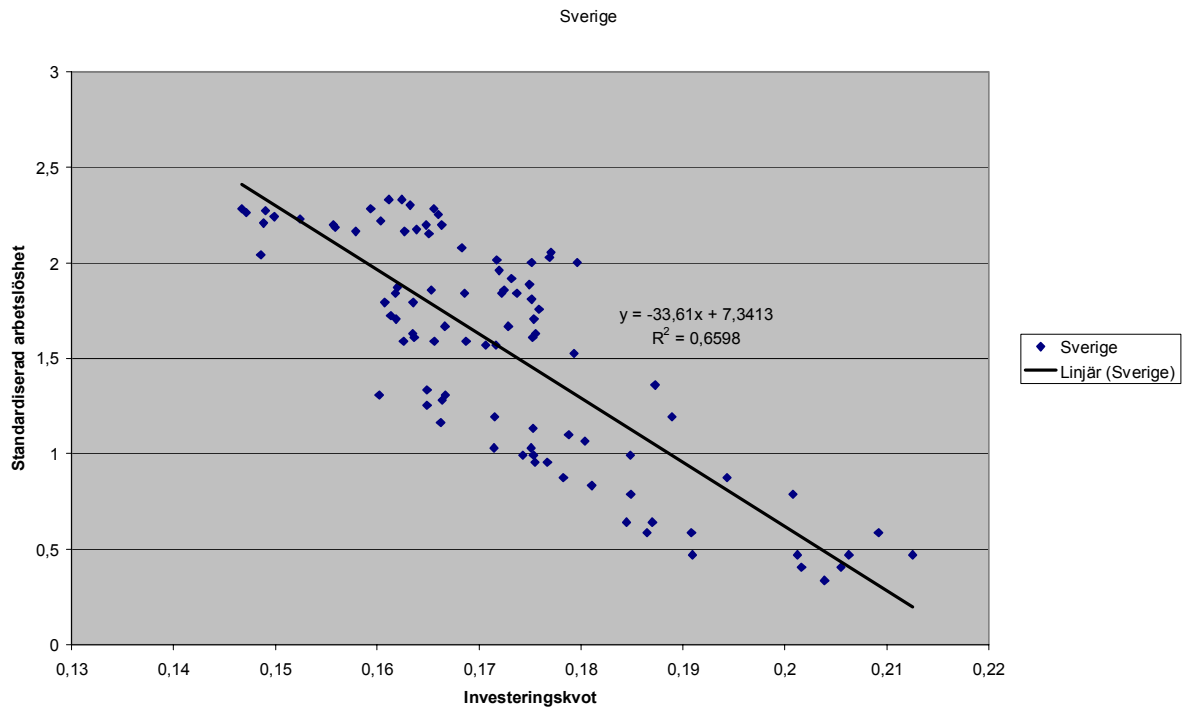
Finland

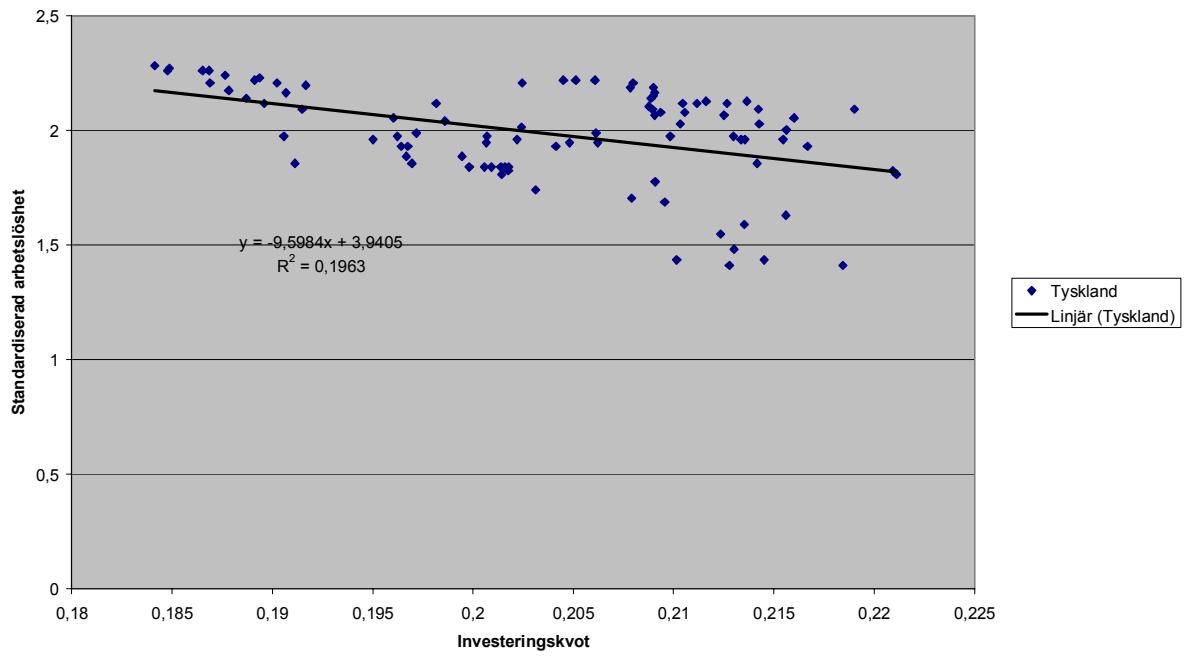

Tyskland

USA

